

Zelfregulering arbeidsomstandigheden

Eindrapport

Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Rotterdam, 8 november 2012

Zelfregulering arbeidsomstandigheden

Eindrapport

Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Dr. Martin van der Ende (Ecorys)
Anja van Vliet B Ec (TNO)

Dr. Erik Canton (Ecorys)
Drs. David van Kampen (Ecorys)
Mr. Jan Harmen Kwantes (TNO)
Kristin ten Have (TNO)

Rotterdam, 8 november 2012

Over Ecorys

Met ons werk willen we een zinvolle bijdrage leveren aan maatschappelijke thema's. Wij bieden wereldwijd onderzoek, advies en projectmanagement en zijn gespecialiseerd in economische, maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkeling. We richten ons met name op complexe markt-, beleids- en managementvraagstukken en bieden opdrachtgevers in de publieke, private en not-for-profit sectoren een uniek perspectief en hoogwaardige oplossingen. Wij hechten grote waarde aan onze onafhankelijkheid, integriteit en samenwerkingspartners. Ecorys-medewerkers zijn betrokken experts met ruime ervaring in de academische wereld en adviespraktijk, die hun kennis en best practices binnen het bedrijf en met internationale samenwerkingspartners delen.

Ecorys Nederland voert een actief MVO-beleid en heeft een ISO14001-certificaat, de internationale standaard voor milieumanagementsystemen. Onze doelen op het gebied van duurzame bedrijfsvoering zijn vertaald in ons bedrijfsbeleid en in praktische maatregelen gericht op mensen, milieu en opbrengst. Zo gebruiken we 100% groene stroom, kopen we onze CO₂-uitstoot af, stimuleren we het OV-gebruik onder onze medewerkers, en printen we onze documenten op FSC- of PEFC-gecertificeerd papier. Door deze acties is onze CO₂-voetafdruk sinds 2007 met ca. 80% afgenomen.

Over TNO

TNO verbindt mensen en kennis om innovaties te creëren die de concurrentiekracht van bedrijven en het welzijn van de samenleving duurzaam versterken.

TNO is een onafhankelijke onderzoeksorganisatie die op basis van haar expertise en onderzoek een belangrijke bijdrage levert aan de concurrentiekracht van bedrijven en organisaties, aan de economie en aan de kwaliteit van de samenleving als geheel. Door haar veelzijdigheid en capaciteit tot integratie van deze kennis neemt TNO een unieke positie in.

Doelgericht innoveren, dat is waar TNO voor staat. We ontwikkelen kennis niet om de kennis, maar om de praktische toepassing. Om nieuwe producten te creëren die het leven aangenamer en waardevoller maken, en die bedrijven helpen te innoveren. Om creatieve antwoorden te vinden op de vragen die de samenleving stelt.

Dagelijks zetten de onderzoekers en adviseurs van TNO zich in opdat mensen gezond, veilig, productief en met plezier aan het werk gaan. Met gerichte innovaties bevorderen wij de optimale inzet van mensen in onze maatschappij. Samen met u werken wij aan de vernieuwing van arbeid.

We staan met elkaar voor de uitdaging om al het potentieel van mensen op de arbeidsmarkt te ontwikkelen en duurzaam te benutten. Samen met overheid en bedrijfsleven werkt TNO aan projecten en onderzoeken om de arbeidsmarkt nu en in de toekomst vitaal te houden.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Management samenvatting	7
1 Doel en aanpak van onderzoek	11
1.1 Doel onderzoek en onderzoeksvragen	11
1.2 Aanpak van onderzoek op hoofdlijnen	11
1.3 Identificatie 20 kansrijke branches	12
1.4 Inventarisatie eigen ideeën branche- en sectororganisaties	13
1.5 Inventarisatie mogelijkheden aansluiting bij bestaande zelfregulering	14
1.6 Analyse van kans van slagen op succesvolle zelfregulering	14
1.7 Diepte-interviews over mogelijke vormgeving van zelfregulering en rol overheid	16
2 Kansrijke sectoren arbeidsomstandigheden	17
2.1 Aanpak	17
2.2 Geselecteerde branches	18
3 Kans van slagen op zelfregulering	21
3.1 Inleiding	21
3.2 Bekendheid, gebruik en tevredenheid branche-instrumenten op arboterrein	21
3.3 Steun voor verdere arbo-afspraken	26
3.4 Factoren van invloed op steun verdere arbo-afspraken	28
4 Passende instrumenten van zelfregulering	31
4.1 Inleiding	31
4.2 Voorkeur van bedrijven voor zelfreguleringsinstrumenten in 20 branches	31
4.3 Factoren die voorkeuren voor instrumenten beïnvloeden	33
4.4 Voor- en nadelen van zelfreguleringsinstrumenten vanuit verschillende branches	35
5 Handvatten voor uitwerking instrumenten	39
5.1 Inleiding	39
5.2 Uitwerking instrument arbocatalogus	39
5.3 Uitwerking instrument keurmerk/certificering	41
5.4 Uitwerking overige instrumenten	42
6 Bevorderende of versterkende rol overheid	45
6.1 Inleiding	45
6.2 Bevorderende of versterkende rol overheid	45
7 Conclusies	49
Bijlage A Indicatoren per branche	55
Bijlage B Vragenlijst telefonische enquête	61
Bijlage C Inventarisatie branches	69

Bijlage D	Stratificatie en respons	73
Bijlage E	Resultaten bedrijven enquête	75
Bijlage F	Zelfreguleringsinstrumenten	79
Bijlage G	Gesprekspartners en format diepte-interviews	87
Bijlage H	Interviews, deel 1: instrumenten	93
Bijlage I	Interviews, deel 2: implementatie	107
Bijlage J	interviews, deel 3: rol overheid	119

Voorwoord

Het rapport dat voor u ligt, is een coproductie van twee onderzoeksbureaus, Ecorys en TNO, over een onderzoek naar mogelijkheden voor verdere zelfregulering op arboderrein. De reden om de krachten te bundelen was de specifieke kennis van Ecorys op het gebied van marktwerking en van TNO over het thema arbeidsomstandigheden.

Het ministerie van SZW hecht groot belang aan het bevorderen van blijvend goede arbeidsomstandigheden. Vanuit de gedachte om de verantwoordelijkheid hiervoor meer vanuit de branches en de werkgevers zelf te laten komen, heeft SZW de mogelijkheden hiertoe laten onderzoeken. De onderzoekers hebben de open houding van de begeleidingsgroep, die bestond uit medewerkers van SZW, als stimulerend ervaren.

Een belangrijke bron van informatie voor dit onderzoek vormde de tien diepte-interviews die zijn gehouden met vertegenwoordigers van brancheorganisaties, vakbonden en één OR van een groot bedrijf. Zij worden allemaal genoemd in bijlage G. Zij hebben zich aan de hand van een gesprekspuntenlijst voorbereid op de vragen, en in een interview van anderhalf uur de voor- en nadelen van vele mogelijke instrumenten benoemd, en aangegeven welke factoren bepalend zijn voor een succesvolle implementatie. Een aantal branchevertegenwoordigers had het interview graag samen met een vakbondsvertegenwoordiger gegeven; door de verschillende herfstvakanties is dat echter niet gelukt. Dit vergroot onze waardering voor de bereidheid om deel te nemen aan dit onderzoek. Wij spreken de hoop dat dit rapport recht doet aan de verschillende opvattingen van de branches over het thema arbeidsomstandigheden en een aantal gevoeligheden, die er ook zijn, met de juiste scherpheden of nuances zijn verwoord; de verantwoordelijkheid daarvoor berust bij de onderzoekers.

De onderzoekers spreken verder hun waardering uit voor het marktonderzoeksbureau dat in drie weken tijd 400 bedrijven heeft geënquêteerd, USP, voor het actief meedenken over de vragenlijst en de flexibiliteit ten aanzien van de gefaseerde levering van adresgegevens. Ook Niels van Egmond verdient een eervolle vermelding voor de contacten die hij heeft gelegd met alle branchevertegenwoordigers en de internet search van zelfreguleringsinstrumenten op andere terreinen dan arbeidsomstandigheden.

Tot slot hopen wij dat u als lezer dit rapport met evenveel plezier leest als de auteurs het rapport hebben geschreven.

Namens alle onderzoekers,

Martin van der Ende,
Rotterdam, 8 november 2012.

Management samenvatting

Aanleiding en doel onderzoek

De aanleiding van het onderzoek is de behoefte van het ministerie van SZW om meer zelfregulering op het gebied van arbeidsomstandigheden te bevorderen. Het doel is om na te gaan welke mogelijkheden er zijn om die zelfregulering van branches te bevorderen of versterken. De centrale onderzoeksvraag luidt dan ook:

In welke branches en sectoren zijn (realiseerbare) mogelijkheden voor het bevorderen en/of versterken van zelfregulering op het terrein van arbeidsomstandigheden en hoe is dit te realiseren?

Onderzoeksopzet

Om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden, zijn eerst 20 branches geselecteerd op aanwezigheid van arbo-instrumenten en variatie in arbo-indicatoren en typen bedrijven. Voor deze branches zijn in totaal 400 bedrijven telefonisch geënquêteerd om het gebruik van en de tevredenheid over de arbo-instrumenten te onderzoeken, evenals de steun voor verdere afspraken op arboterrein. Voor tien branches zijn aanvullende diepte-interviews gehouden met een belanghebbende partij (brancheorganisatie, vakbond of OR).

Intensief gebruik arbo-instrumenten

In alle 20 onderzochte branches waar arbo-instrumenten zijn ontwikkeld, is er een instrument dat door 75 procent of meer van de bedrijven naar tevredenheid wordt gebruikt, en nagenoeg alle bedrijven (96%) nemen van een brancheorganisatie een of meer diensten af op arboterrein.

Draagvlak voor verdere afspraken op arboterrein

De helft van de bedrijven zou verdere afspraken op arboterrein ondersteunen. Ook in de meeste branches zou de ene helft van de bedrijven verdere afspraken wel ondersteunen en de andere helft niet. Dit hangt deels af van hoe ver de branche al is met afspraken. Zo zijn bij podiumkunsten maar twee risico's goed uitgewerkt in de arbocatalogus en is er veel steun voor verdere afspraken. In het primair onderwijs worden bestaande instrumenten juist relatief intensief benut en is er onder de scholen weinig steun voor verdere afspraken, overigens in tegenstelling tot bij de sociale partners. Een hoge mate van vergelijkbaarheid (homogeniteit) tussen bedrijven is ook bevorderlijk voor verdere afspraken op brancheniveau. In de grafimedia, de horeca, de metaalsector en de installatie en isolatie branche is juist de diversiteit tussen bedrijven hoog en is er volgens de bedrijvenenquête minder draagvlak voor verdere afspraken op arboterrein. Volgens de diepte-interviews zijn aansluiting bij de bestaande praktijk en het inzichtelijk maken van kosten en baten als die positief uitvallen, ook bevorderlijk voor het draagvlak onder bedrijven.

Passende instrumenten van zelfregulering

Arbocatalogus

Alle 20 onderzochte branches hebben een arbocatalogus of zijn vergevorderd met de ontwikkeling ervan. Het voordeel hiervan, al dan niet in combinatie met een branche-RI&E (risico inventarisatie en evaluatie) is dat daarin praktische oplossingen en concrete maatregelen worden aangedragen voor risico's. Alleen in het primair onderwijs en de sector gemeenten zijn maatregelen relatief minder concreet uitgewerkt. Alle arbocatalogi van de 20 branches behalve die van de podiumkunsten bevelen naast wettelijk verplichte maatregelen aanvullende maatregelen aan. Om het draagvlak voor de arbocatalogus te bevorderen, stellen brancheorganisaties dat de Inspectie

SZW zou moeten handhaven op basis van de arbocatalogus. Hierbij tekenen de onderzoekers aan dat sommige bedrijven goede redenen kunnen hebben om de arbocatalogus (nog) niet te gebruiken omdat die niet afdoende is, zoals in de binnenvaart voor een tankerschip.

Keurmerk of certificaat

Zes van de tien branches geven in de diepte-interviews aan dat arbeidsomstandigheden in een (bestaand) keurmerk ondergebracht kunnen worden. Dat keurmerk moet staan voor kwaliteit en onderscheidend zijn, dat wil zeggen dat niet met minimale inspanningen een eerste van meerdere sterren behaald kan worden. Voorbeelden van specifieke arbo-keurmerken zijn de VCA (vooral in de bouw) en de door certificerende instellingen ontwikkelde OHSAS 18001. Beide keurmerken staan voor een “verbetercyclus” waarin klachten op arboterrein aantoonbaar leiden tot aanpassingen. Er zijn verder keurmerken die staan voor kwaliteit en waar arbeidsomstandigheden onderdeel van uitmaken of er verband mee houden. Voorbeelden hiervan zijn het TLN keurmerk (goederenvervoer over de weg), het TX keurmerk (taxibranche), en NEN-normen (metaalsector). Deze keurmerken staan (onder andere) voor veilige voertuigen/technieken en kennis om er veilig mee te werken. De koek en snoep branche (VBZ) en de schoonmaak (OSB) branche zijn in gesprek met certificerende instellingen om een eigen keurmerk te ontwikkelen. In het VBZ keurmerk zou de eerste ster moeten staan voor het voldoen aan alle wettelijke eisen inclusief die op arboterrein, in het OSB keurmerk zouden arbeidsomstandigheden er later in ondergebracht kunnen worden als het keurmerk aanslaat. De agrarische sector noemt het nu nog basale Global GAP keurmerk geschikt om er arbeidsomstandigheden in onder te brengen. Een keurmerk bevordert niet alleen het draagvlak om er arbeidsomstandigheden in onder te brengen, maar ook om dit aan te scherpen, zoals het VCA+ en VCA++ keurmerk, en een tweede (of derde) ster in het beoogde VBZ keurmerk dat aangeeft dat het bedrijf zo in het bovengenoemde OHSAS 18001 keurmerk zou moeten kunnen stromen.

Cultuurproject

De afvalbranche is in 2012 een pilot gestart, een zogeheten cultuurproject. Het cultuurproject beoogt uitwisseling van beste praktijken tussen bedrijven en een gezamenlijke verbetering van veilige werkomstandigheden door werknemers en leidinggevendenden. De deelnemers aan dit project zijn op zich de voorloperbedrijven die toch al veel aan arbeidsomstandigheden doen, maar de hoop is dat andere bedrijven aansluiten als de voorloperbedrijven meetbare resultaten met de nieuwe aanpak behalen.

Ondernemingsdossier

Ook de horeca is in 2012 een pilot gestart, het ondernemingsdossier, een gezamenlijk initiatief van onder andere het ministerie van ELI, de rubber- en kunststoffen industrie, de horeca en de recreatiesector. Het ondernemingsdossier beoogt het overleggen van documenten voor inspectie eenvoudiger te maken voor bedrijven, met als bijeffect eenvoudiger inspectie. Dit gebeurt door inspecteurs tijdelijk inzage te geven in de relevante elektronische documenten; dit kunnen ook documenten zijn op het gebied van arbeidsomstandigheden en hygiëne. De hoop is dat als dit de kosten van inspectie reduceert en de inspectiedruk vermindert, verschillende instanties hun inspecties met elkaar afstemmen en steeds meer bedrijven bij dit initiatief aansluiten. Over het ondernemingsdossier is ook een passage opgenomen in het regeerakkoord van Rutte II.

Cao

De **cao** is hooguit onder voorwaarden een goede aanvulling op de arbocatalogus. Een voordeel is volgens de brancheorganisaties dat een paragraaf in de cao over arbocatalogus de naleving ervan voor de cao-partijen afdwingbaar maakt. Echter handhaving bij niet aangesloten leden en in het

bijzonder bij zzp-ers blijft lastig. Ook wijzen de meeste brancheorganisaties op het gevaar dat betere omstandigheden worden uitgeruild tegen bepaalde arbeidsvoorwaarden.

Overige instrumenten

Over **richtlijnen, protocollen en gedragscodes** is een minderheid van de brancheorganisaties enthousiast, al is volgens de bedrijvenenquête ruim de helft tot twee derde van de bedrijven tevreden over de bestaande richtlijnen, protocollen en gedragscodes. Een voordeel dat wordt genoemd door twee branches is dat zij zorgen voor duidelijkheid, ook als werknemers van bedrijf wisselen (metaal, binnenvaart). Nadelen van richtlijnen en protocollen zijn dat zij kostbaar zijn in ontwikkeling, afhangen van de stand van de techniek en slecht afdwingbaar zijn tenzij ze wettelijk bekrachtigd worden.

Erkenningsregelingen voor hun **onderaannemers** en een paragraaf over arbeidsomstandigheden in **koopcontracten** hebben weinig steun volgens de bedrijvenenquête en zien de brancheorganisaties als de verantwoordelijkheid van individuele bedrijven. Deze uitkomst lijkt tegenstrijdig met de hierboven genoemde steun voor keurmerken en certificaten. En ook uit ander onderzoek blijkt dat eisen van opdrachtgevers met betrekking tot arbeidsomstandigheden werkgevers prikkelen om eraan te voldoen. De onderzoekers concluderen daarom dat er wel steun is in bedrijven en brancheorganisaties om keurmerken te ontwikkelen, maar niet om opdrachtgevers op brancheniveau te verplichten om het keurmerk als eis te hanteren.

Implementatie

De Arbowet stelt de individuele werkgever verantwoordelijk voor goede arbeidsomstandigheden. Brancheorganisaties en vakbonden kunnen bovenwettelijke maatregelen stimuleren, maar het opdringen ervan werkt averechts, stellen meerdere brancheorganisaties. Weerstand tegen maatregelen ontstaat vooral als daar hoge kosten mee gemoeid gaan. Hierbij zijn niet zozeer de kosten op zich doorslaggevend, als wel het prijsnadeel ten opzichte van prijsvechters die niet investeren. In het algemeen kan worden geconcludeerd dat het ontwikkelen van een arbo-instrument op brancheniveau een kwestie van jaren is. Zowel met het verwerven van steun onder bedrijven als met de uitwerking van de implementatie gaat veel tijd gemoeid, met beslissingen die steeds tijdens jaarlijkse of halfjaarlijkse ledenvergaderingen worden genomen.

Drie rollen van de overheid op arboterrein

De overheid heeft drie belangrijke rollen:

- Het stellen van normen (wet- en regelgeving);
- De handhaving (Inspectie SZW);
- Het financieel faciliteren, met name van onafhankelijke arbo-deskundigheid.

Wet- en regelgeving worden in een adem genoemd met handhaving, en alle brancheorganisaties geven aan dat handhaving altijd belangrijk zal blijven. Als de branche zelf normen ontwikkelt, zullen met name werknemers eraan hechten dat deze in de wet worden bekrachtigd (OR van een metaalbedrijf en de mening van de onderzoekers), zodat erop gehandhaafd wordt en werknemers met klachten, na vergeefse bemiddeling, in uiterste instantie naar de rechter kunnen stappen.

De Inspectie SZW wordt door alle tien branches essentieel genoemd. Er wordt wel een aantal verbeterpunten genoemd, waaronder de drie belangrijkste:

- verdeel de aandacht onder alle bedrijven;
- hanteer de arbocatalogus als basis voor handhaving, als deze erkend is;
- hanteer vaker de wortel in plaats van alleen de stok (boetes).

Uit de verschillende geluiden hierover van de branches komt naar voren dat de Inspectie SZW de sectorale arbocatalogus wisselend wel of niet als basis hanteert voor inspectie. Dit is niet kwantitatief onderzocht maar duidelijk is wel dat handhaven op basis van de arbocatalogus het draagvlak voor dat instrument bevordert. De wortel kan inhouden dat de Inspectie SZW tevoren aangeeft waar zij extra op gaat letten, dit zouden volgens de onderzoekers bij voorkeur maatregelen zijn die vanzelf beklijven als zij zijn ingevoerd. Of dat een keurmerk wordt beloond met minder frequente inspecties; minstens twee branches (koek en snoep en schoonmaak) zijn hier onzeker over.

Acht van de tien branches noemen ook financiële ondersteuning belangrijk. Het gaat met name om subsidie voor het behoud of inhuren van arbo-deskundigheid, zowel om de arbocatalogus verder te ontwikkelen als om kennis over te dragen aan bedrijven en voor pilots zoals het cultuurproject van de afvalbranche. Maar ook los daarvan wordt grote waarde gehecht aan het op de politieke agenda zetten van arbeidsomstandigheden.

Strategie met drie pijlers

Een strategie van de brancheorganisaties en de overheid om goede arbeidsomstandigheden te bevorderen, zou kunnen bestaan uit meerdere pijlers. De eerste pijler is om arbo vooral onder te brengen in **bestaande instrumenten** (in het bijzonder een keurmerk of certificaat) of om bestaande instrumenten uit te bouwen bovenop wat wettelijk verplicht is (in het bijzonder arbocatalogi). Dat dit de steun voor verdere afspraken bevordert, blijkt uit zowel de bedrijvenenquête als de diepte-interviews. Een tweede pijler zou kunnen zijn om te wijzen op het belang van een **goed imago**. Een goed imago is belangrijk voor de klant (diepte-interviews), maar ook bij de werving van personeel (bedrijvenenquête). Met name ongevallen, uitbuiting en rechtszaken over slechte arbeidsomstandigheden zijn belangrijk om te vermijden, zowel voor individuele bedrijven als voor de branche als geheel (volgens een aantal diepte-interviews). Een derde pijler is om **aansluiting bij de bestaande praktijk** binnen bedrijven te zoeken, volgens de diepte-interviews.

De beste beloning van de overheid voor bestaande instrumenten en met name keurmerken en certificaten is om de aandacht bij **handhaving te verleggen** naar niet-gecertificeerde bedrijven. Wel zal een minder frequente handhaving ook bij gecertificeerde bedrijven nodig blijven, volgens de brancheorganisaties. Om de aandacht niet te laten verslappen, is het verder nodig in alle branches te handhaven. De kappers en de taxibranche geven aan dat het niet goed is dat de overheid in hun branches niet of nauwelijks handhaaft. Om het belang van een goed imago te onderstrepen, kan de overheid arbeidsomstandigheden op de **politieke agenda** zetten, bijvoorbeeld door een campagne of in debatten. Voor pilots zoals een cultuurproject en het ondernemingsdossier is **financiële facilitering** belangrijk. Ook kan financiële facilitering het ontwikkelen van lesmateriaal bevorderen dat ook gebruikt kan worden in het reguliere beroepsonderwijs (vmbo en mbo), en de verdere ontwikkeling van arbocatalogi bespoedigen.

1 Doel en aanpak van onderzoek

1.1 Doel onderzoek en onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoek is na te gaan welke mogelijkheden er zijn om zelfregulering van branches en sectoren op het terrein van gezond en veilig werken te bevorderen, en waar zelfregulering reeds bestaat, te versterken.

De centrale onderzoeksvraag luidt:

In welke branches en sectoren zijn (realiseerbare) mogelijkheden voor het bevorderen en/of versterken van zelfregulering op het terrein van arbeidsomstandigheden en hoe is dit te realiseren?

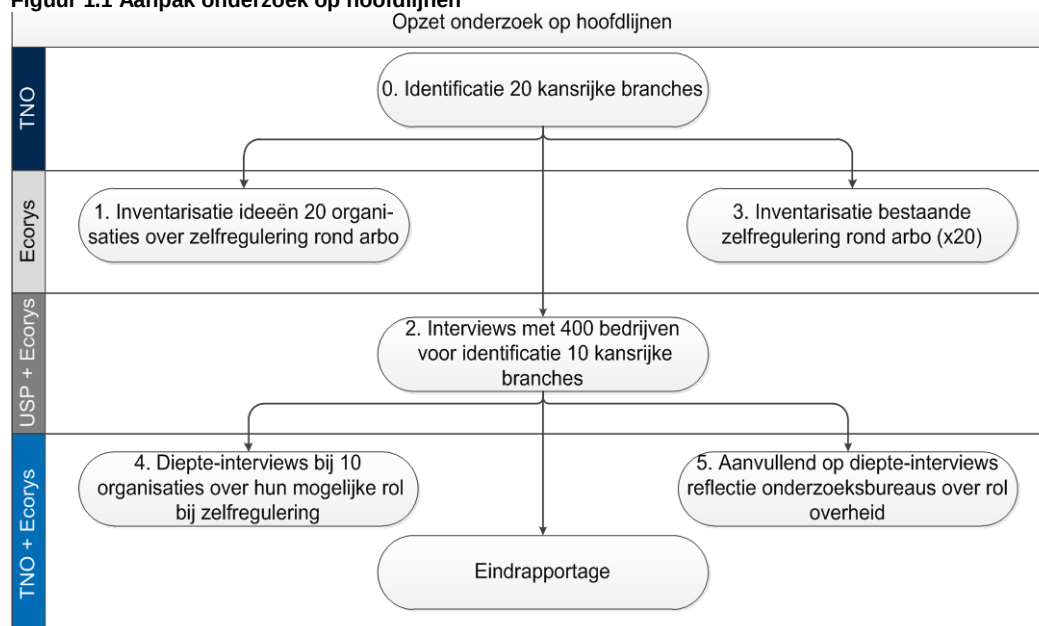
De centrale onderzoeksvraag valt uiteen in vijf deelvragen, en een voorafgaande vraag over de problematiek van arbeidsomstandigheden:

1. In welke sectoren en branches speelt de problematiek van arbeidsomstandigheden het meest?
2. Wat zijn de eigen ideeën van de branche- en sectororganisaties over zelfregulering?
3. Hoe 'scoren' de geselecteerde branches en sectoren op de potentie voor zelfregulering?
4. Zijn er mogelijkheden, en zo ja welke, om aan te sluiten bij reeds bestaande instrumenten van zelfregulering?
5. Wat kan de branche/sector zelf doen om zelfregulering tot stand te brengen?
6. Welke rol kan de overheid spelen bij het bevorderen en/of versterken van zelfregulering bij de specifieke sector/branche of organisatie?

1.2 Aanpak van onderzoek op hoofdlijnen

De volgende figuur geeft de aanpak van het onderzoek op hoofdlijnen weer. De afzonderlijke stappen worden in de volgende paragrafen beschreven.

Figuur 1.1 Aanpak onderzoek op hoofdlijnen

1.3 Identificatie 20 kansrijke branches

Vóór de beantwoording van de vijf deelvragen ging de vraag vooraf: welke branches gaan we 'nader' onderzoeken? Het was onmogelijk om binnen de randvoorwaarden van het onderzoek honderden branches te benaderen. Er diende een keuze gemaakt te worden. Een keuze die recht doet aan een zo goed en realistisch mogelijke beantwoording van de vijf deelvragen. Daarbij hebben de onderzoekers tevoren ingeschat in welke branches (verdere) zelfregulering rond arbeidsomstandigheden hoog is.

Om het onderzoek toe te spitsen op branches waar de problematiek van arbeidsomstandigheden het meeste speelt en waar zelfregulering kansrijk is, is het onderzoek zoveel mogelijk toegespitst op een aantal (20) branches binnen de brede sectoren waar de arbo-problematiek het meeste speelt en/of waar de branche actief is op arboterrein, blijkend uit bijvoorbeeld cao-afspraken of een arbocatalogus. In deze branches speelt het thema arbeidsomstandigheden en/of heeft de branche al enkele instrumenten ontwikkeld. Dit zijn twee indicatoren die wijzen op een hoge kans van slagen van zelfregulering rond arbeidsomstandigheden.

De aanpak om deze actieve branches te identificeren is aldus tweeledig:

- Uit de tientallen branches die Nederland rijk is, hebben de onderzoekers 40 branches geselecteerd. Hiervan zijn een aantal branches samengenomen omdat zij in dezelfde sector vallen. Dit resulteerde in een uiteindelijke selectie van 37 branches. Bij deze selectie van 37 branches was het criterium: het aantal arbeidsongevallen (concreter: het percentage arbeidsongevallen met letsel en minimaal 1 dag verzuim);
- Met behulp van een matrix zijn de 37 branches afgezet tegen een aantal criteria. Deze criteria geven een indicatie óf de betreffende branche ontvankelijk is voor zelfregulering. Met behulp van deskresearch is deze matrix ingevuld. Zo krijgen we zicht op die branches die veel zelfregulerings-instrumenten (bijvoorbeeld de cao) inzetten en op branches die goed of slecht scoren op diverse uitkomstmaten (verzuimpercentage, instroom WIA enzovoort).

De selectie van de 37 branches is deels gebaseerd op het overzicht van branches (sectoren) die worden genoemd in bijlage 1 van het onderzoek "De herziene Arbowet in bedrijf gesteld". Het nadeel van dit overzicht is de vrij generieke omschrijving van de sectoren (bijvoorbeeld de industrie). Daarom zijn de sectoren verder gespecificeerd. De genoemde bijlage kent een aantal criteria (sectorkenmerk, branche-instrumenten, handhaving en arbeidsrisico) op basis waarvan de sectoren worden vergeleken. Hieraan hebben de auteurs van dit rapport een aantal criteria toegevoegd, om uiteindelijk die sectoren te bevragen die het meest 'kansrijk' zijn waar het gaat om zelfregulering. Een hard selectiecriterium was dat op zijn minst een (bipartiet) orgaan binnen de branche aanwezig is waar het onderwerp arbo expliciet aan de orde komt.

Voor deze 37 branches zijn verschillende nadere criteria onderzocht, zoals het aantal ongevallen, incidenten en beroepsziekten in een branche. Ook ziekteverzuimcijfers en gegevens over de instroom in de WIA zijn onderzocht. Zij geven tezamen een beeld van de urgentie van de arbo-situatie in een branche. De economische druk die uitgaat van slechte 'scores' op bovengenoemde aspecten kunnen branches ertoe aanzetten om meer te gaan doen. Daarnaast keken de onderzoekers welke branches een cao hebben waarin aandacht wordt besteed aan arbo. Ook de omvang van de sector en een zekere diversiteit in soorten branches waren selectiecriteria. Hoe deze criteria zijn gehanteerd, wordt nader beschreven in hoofdstuk 2.

Uiteindelijk is er een matrix gemaakt van criteria afgezet tegen de branches, die een overzicht geeft van kansrijke branches waarbinnen de vragen over zelfregulering (naar alle waarschijnlijkheid) zullen aanslaan (bijlage A).

1.4 Inventarisatie eigen ideeën branche- en sectororganisaties

Voor de 20 geselecteerde kansrijke branches zijn de ideeën van belanghebbende partijen geïnventariseerd over mogelijkheden die zij zien om (verdere) afspraken te maken op het gebied van arbo. Deze 20 belanghebbende partijen zijn verdeeld over brancheorganisaties (van werkgevers of bipartiet), vakbonden en ondernemingsraden. De verdeling is als volgt:

- 4 ondernemingsraden van bedrijven met 100 of meer werknemers;
- 4 vakbonden;
- 12 brancheorganisaties.

Tabel 1.1 geeft deze verdeling precies weer.

Tabel 1.1 Benaderde belanghebbende partij per branche

Branche	Benaderde belanghebbende partij
1. Metaalbewerking	A1. OR
2. Transport	A2. OR
3. Grafimedia	A3. OR
4. Afvalbedrijven	B1. Brancheorganisatie: Vereniging Afvalbedrijven
5. Taxibranche	B2. Brancheorganisatie: Sociaal fonds Taxi
6. Kappers	B3. Brancheorganisatie: Brancheplatform Kappers
7. Horeca	B4. Brancheorganisatie: Koninklijke Nederlandse Horeca
8. Primair onderwijs	C1. Vakbond: CNV
9. Gemeenten	B5. Brancheorganisatie: A&O fonds Gemeenten
10. Koek en snoep producenten	B6. Brancheorganisatie: VBZ
11. Agrarische sector	B7. Brancheorganisatie: Stigas
12. Ambulancezorg	B8. Brancheorganisatie: Vereniging Ambulancezorg Nederland + OR-en van de afzonderlijke ambulancediensten
13. Bouw	A4. OR
14. Schoonmaak	B9. Brancheorganisatie: OSB
15. Automobielfabrikanten	C2. Vakbond: FNV Bondgenoten
16. Binnenvaart	C3. Vakbond: CNV
17. Installatie en isolatie	C4. Vakbond: FNV Bondgenoten
18. Gemengde speelgoedhandel	B10. Brancheorganisatie: GEBRA
19. Ziekenhuizen	B11. Brancheorganisatie: Actiz
20. Podiumkunsten	B12. Brancheorganisatie: Stichting Arbo en Podiumkunsten + vakbond (FNV Kiem)

De brancheorganisaties zijn telefonisch benaderd met een beperkt aantal semi-open vragen. Het betreft vragen met een inventariserend karakter, zoals:

- Welke arbeidsomstandigheden hebben de meeste aandacht in uw branche?
- Acht u de bestaande overheidsregulering op arboterrein in uw branche te weinig, voldoende of te veel?
- Is er binnen uw branche op dit moment sprake van zelfregulering rond arbo-aspecten?
 - En zo ja in welke vorm bestaat deze zelfregulering?
 - Bent u als organisatie actief bij deze zelfregulering betrokken?
 - En kunt u ons de regeling van deze regulering toesturen?
- Ziet u binnen uw branche mogelijkheden om zelfregulering in te voeren of te versterken?
 - En kan hierbij worden aangesloten bij bestaande zelfregulering?
 - En zo ja, welke; kunt u deze toesturen?
 - In welke vorm zou u de zelfregulering willen invoeren of versterken?

- En zou u hierbij nieuwe of betere kaders van de overheid wensen?

Bij de vraag over arbeidsomstandigheden met de meeste aandacht zijn de aandachtsgebieden van bijlage A genoemd. En bij de vraag over zelfregulering zijn de instrumenten van een rapport van Tien Organisatieadvies¹ genoemd.

De eigen ideeën van de belanghebbende partijen zijn samengevat in paragraaf 3.1 en in een tabel in bijlage C.

1.5 Inventarisatie mogelijkheden aansluiting bij bestaande zelfregulering

De belanghebbende partijen die mogelijkheden zien voor verdere afspraken over arbo, hebben verder aangegeven met welk instrument deze zaken volgens hen het beste vorm te geven zijn. De resultaten hiervan zijn weergegeven in Bijlage C en zijn kort beschreven in paragraaf 3.1.

Vrijwel alle belanghebbende partijen verwezen voor nadere documentatie naar een website waar de arbocatalogus te downloaden is. Om deze reden zijn de arbocatalogi bekeken; alle catalogi omschrijven risico's, oplossingen en/of maatregelen, en verwijzen meestal naar de wettelijke basis of branche-afspraken (in de cao) voor de noodzaak om maatregelen rond bepaalde risico's te nemen; aanvullende opmerkingen van de onderzoekers op arbocatalogi in de tekst zijn gebaseerd op deze inventarisatie.

1.6 Analyse van kans van slagen op succesvolle zelfregulering

Om de kans van slagen op succesvolle zelfregulering te analyseren, zijn bedrijven uit 20 branches geënquêteerd. Het zijn immers de bedrijven die de afspraken op het arbo terrein tot een succes moeten maken. Met de resultaten van de enquête zijn de 20 branches gescoord op hun kansen voor succesvolle zelfregulering. Het hierboven genoemde rapport van Tien Organisatieadvies noemt een aantal condities voor succesvolle zelfregulering. De onderzoekers hebben deze vertaald naar 25 gesloten vragen die telefonisch zijn voorgelegd aan 400 bedrijven (20 per branche).

Tabel 1.2 Vertaling van randvoorwaarden en dimensies daarbinnen naar enquêtevragen

Rand-voorwaarde	Dimensies	Vraagstelling
Aanwezigheid economische prikkel	Een slecht functionerende markt	10. Opereert uw bedrijf in een nichemarkt of een markt met brede concurrentie?
		13. Hoe vaak schat u in dat in uw branche ondergekwificeerd personeel wordt ingehuurd?
	Een inefficiënt functionerende markt ²	7. Is er in uw branche een organisatie of instelling actief op het arboterrein?
		8. Van welke dienstverlening op het arboterrein maakt uw bedrijf gebruik?
	Een kritische publieke opinie	14. Heeft uw branche een goed of slecht imago bij het brede publiek?
		15. Heeft uw bedrijf bij de werving van personeel last

¹ Tien Organisatieadvies (2011), Onderzoek naar zelfregulering op het terrein van arbeidsomstandigheden, Oosterbeek, 15 november 2011.

² Tien Organisatieadvies (2011): "Van een inefficiënt functionerende markt is sprake wanneer bedrijven individueel kosten maken voor zaken die goedkoper gemeenschappelijk kunnen worden ingekocht of kunnen worden georganiseerd..."

Rand-voorwaarde	Dimensies	Vraagstelling
		van een slecht imago van de branche?
	Acties van andere maatschappelijke partijen	5. Hoe actief is de vakbond in uw branche?
		16. Hoe groot of klein acht u de kans dat de Inspectie SZW uw bedrijf controleert?
Voorwaarden voor de ontwikkeling, implementatie en het beheer van zelfregulerings-instrumenten	De organisatiegraad van een branche	1. Is er een collectieve arbeidsvoorwaardenregeling (meestal cao) van toepassing op uw medewerkers?
		2. Hoeveel cao's zijn er van toepassing in uw bedrijf?
		3. Wat voor type cao is van toepassing voor de meeste werknemers in uw bedrijf?
		6. Is uw bedrijf lid van een werkgeversvereniging, ook wel branchevereniging genoemd?
	De kennisinfrastructuur	9. Werkt uw bedrijf samen met derden of participeert uw bedrijf in netwerken?
	De grootte en overzichtelijkheid van de branche	11. Concurrereet uw bedrijf lokaal, regionaal, nationaal of internationaal?
		12. Concurrereet uw bedrijf vooral met grote of kleine bedrijven?
	Aanwezigheid van een zelfregulerings-traditie	17a. Welke vormen van regelingen zijn er in uw branche op het gebied van arbeidsomstandigheden?
Een geschikt zelfregulerings-instrument	Draagvlak voor zelfregulering onder partijen die worden geacht deel te nemen	4. Wordt die cao automatisch toegepast of alleen na algemeen verbindendverklaring (AVV)?
		17b/17c. Gebruikt u deze regeling en zo ja bent u er tevreden over?
	Mate van gemeenschappelijkheid van belangen die door zelfregulering worden behartigd	18. Zijn bij een van de afspraken die u genoemd heeft ook bedrijven uit andere branches betrokken?
		22. Welke vorm van afspraken die wij eerder genoemd hebben, zou uw voorkeur hebben?
	Inpasbaarheid van maatregelen van zelfregulering in de bedrijfsuitvoering	23. Worden in uw bedrijf werkprocessen regelmatig vernieuwd?
	Aanwezigheid sanctionering en beloning	24. Heeft uw bedrijf een reglement voor geschilbeslechting rond arbeidsomstandigheden?
		25. Welke instrumenten van geschilbeslechting rond arbeidsomstandigheden zijn er in uw branche?

Bron randvoorwaarden: rapport Tien Organisatieadvies, vertaling naar enquêtevragen door Ecorys.

Ten behoeve van de enquête heeft LISA³ de NAWT gegevens (naam, adres, woonplaats, telefoon) van 4.000 bedrijven verstrekt, 200 voor elk van de 20 branches. Deze bedrijven zijn gestratificeerd naar grootteklasse, wat inhoudt dat grote bedrijven met grotere kans zijn geselecteerd. USP heeft personeelsmanagers of bij kleine bedrijven de directeur benaderd, tot er 400 enquêtes waren afgenomen. De stratificatie en het aantal gecompleteerde interviews zijn verantwoord in bijlage D. De uitkomsten van de enquête moeten als puur indicatief worden beschouwd.

³ LISA is een landelijk dekkend werkgelegenheidsregister van Nederland.

Op basis van de telefonische enquête is onderzocht welke kenmerken van sectoren sterk samenhangen met de steun voor (verdere) afspraken op arboterrein. Oorspronkelijk was het idee om door middel van een “beslisboom” aan te geven welke instrumenten het beste passen bij branches met bepaalde kenmerken. Bijvoorbeeld, als bedrijven in branches met sterke onderlinge concurrentie een voorkeur zouden aangeven voor de cao als instrument en bedrijven in andere branches niet, dan zou sterke onderlinge concurrentie een punt in de beslisboom kunnen zijn met een vertakking naar wel of geen cao als geschikt instrument.

Echter, de meeste bedrijven hebben geen sterke voorkeur voor een specifiek instrument, en de voorkeuren gaan vooral uit naar reeds bestaande instrumenten. Om deze reden is ervoor gekozen om in diepte-interviews steeds naar voor- en nadelen van verschillende instrumenten van zelfregulering voor de betreffende branche te vragen.

1.7 Diepte-interviews over mogelijke vormgeving van zelfregulering en rol overheid

Er zijn in tien branches een diepte-interview gehouden met een belanghebbende partij. Het doel van de diepte-interviews was om te onderzoeken hoe zelfregulering het beste uitgewerkt kan worden voor de specifieke branche, en aanvullend welke ondersteunende rol de overheid daarbij zou kunnen bieden. Wij beoogden diepte-interviews van anderhalf uur. De planning van het diepte-interview was:

- Kennismaking, uitleggen doel onderzoek, kort samenvatten resultaten branche (10 minuten);
- Beargumenteerde keuze instrument van zelfregulering (10 minuten);
- Nadere uitwerking instrument van zelfregulering (40 minuten);
- Samenvatting aanpak branche, aanvulling gemiste punten, pauze (15 minuten);
- Gewenste rol overheid om zelfregulering te bevorderen of versterken (15 minuten).

Deze organisaties zijn vooraf telefonisch benaderd. Ze kregen in dat gesprek uitleg over het onderzoek en een aantal inventariserende vragen die reeds in paragraaf 1.4 zijn beschreven.

De diepte-interviews begonnen met een herinnering aan het doel van het onderzoek, en de voor de branche belangrijkste resultaten van de bedrijvenenquête zijn kort aangestipt.

Vervolgens is in overleg met de organisatie onderbouwd in welke vorm zelfregulering de beste kans van slagen zou hebben. De organisaties hadden tijdens het eerste telefonische contact al aangegeven waar zij de beste aansluiting zien. In het diepte-interview onderbouwden zij de keuze voor de vorm van zelfregulering door van alle mogelijke instrumenten van onze lijst steeds de voor- en nadelen ervan aan te geven.

Voor het instrument van keuze vroegen wij vervolgens naar de wijze van implementatie, volgens het format dat in bijlage G is beschreven. Afhankelijk van het door de branche gekozen instrument van zelfregulering hebben de onderzoekers tijdens het interview een “kaart” getrokken met gesprekspunten die specifiek betrekking hebben op dat instrument.

Tot slot hebben wij de organisaties in open vorm gevraagd naar de rol die de overheid mogelijk zou kunnen spelen. Hierbij is een onderverdeling van de mogelijke rollen in het rapport van Tien Organisatieadvies gebruikt als hulpmiddel.

2 Kansrijke sectoren arbeidsomstandigheden

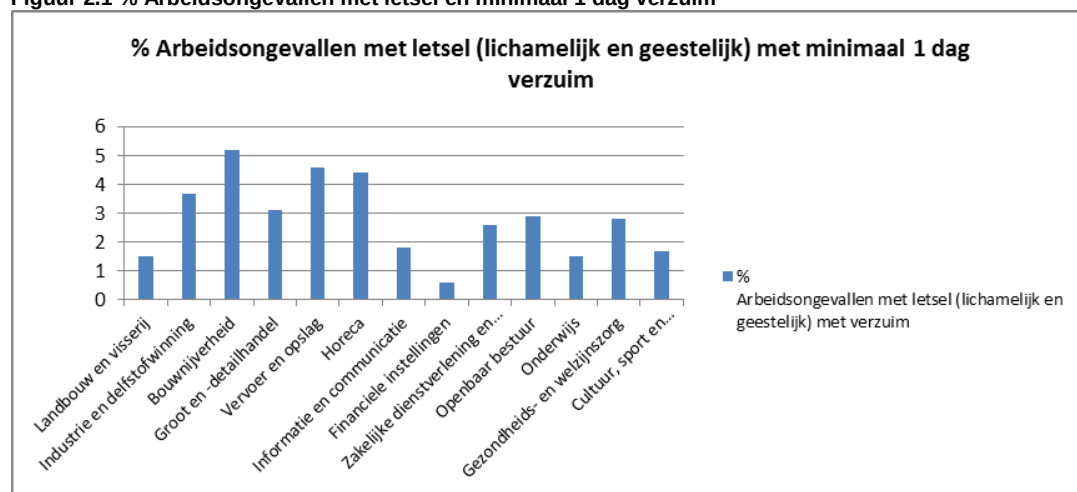
2.1 Aanpak

Vóór de beantwoording van de vijf deelvragen ging de vraag vooraf welke branches nader onderzocht worden. Het was onmogelijk om binnen de randvoorwaarden van het onderzoek alle branches te benaderen. Er dienden keuzes gemaakt te worden. Keuze die recht doen aan een zo goed en realistisch mogelijke beantwoording van de vijf deelvragen. Gestart is met de selectie van 40 branches. Hiervan zijn vervolgens 20 branches gekozen die in het onderzoek zijn betrokken.

Bij de selectie van de 40 branches is in enkele gevallen besloten te kiezen voor de overkoepelende sectoren⁴ in plaats van voor de branches in deze sectoren. Het gaat hier om grotere sectoren die een kennisorganisatie op sectorniveau hebben ingericht. Deze kennisorganisaties ontwikkelen (of ontwikkelden) samen met de sociale partners diverse instrumenten zoals de branche-RI&E, de arbocatalogus en arboconvenanten. Daarnaast ontplooiën deze organisatie diverse andere arbo-activiteiten op sectorniveau zoals arbo-roadshows en opleidingen om bedrijven te ondersteunen bij preventie. De arboproblematiek die speelt in de branches binnen deze sectoren zijn verder voor een belangrijk deel identiek. Daarnaast is de contactpersoon over arbo binnen de sectororganisatie in veel gevallen dezelfde als voor de verschillende branches in de sector. Door de organisaties in deze specifieke sectoren op sectorniveau te benaderen, wordt tevens inzicht verkregen in de mate en wijze van zelfregulering op zowel sector als brancheniveau. De keuze voor vijf sectoren in plaats van onderliggende branches leidde ertoe dat er geen 40, maar 37 branches zijn opgenomen in de matrix. De vijf gekozen sectoren vertegenwoordigen samen namelijk enkele tientallen branches.

Het primaire criterium voor de selectie van de 37 branches was het percentage arbeidsongevallen (concreter: het percentage arbeidsongevallen met letsel en minimaal 1 dag verzuim) in de verschillende sectoren (Figuur 2.1). Het percentage arbeidsongevallen in een sector zegt iets over de risico's die zich in die sector voordoen en/of het gebrek aan preventieve acties in die sector. Bij de selectie van de branches hebben sectoren met een percentage arbeidsongevallen boven 3% de voorkeur boven sectoren met een lager percentage. Binnen de sectoren met een hoog percentage arbeidsongevallen zijn daarom meerdere branches geselecteerd.

Figuur 2.1 % Arbeidsongevallen met letsel en minimaal 1 dag verzuim

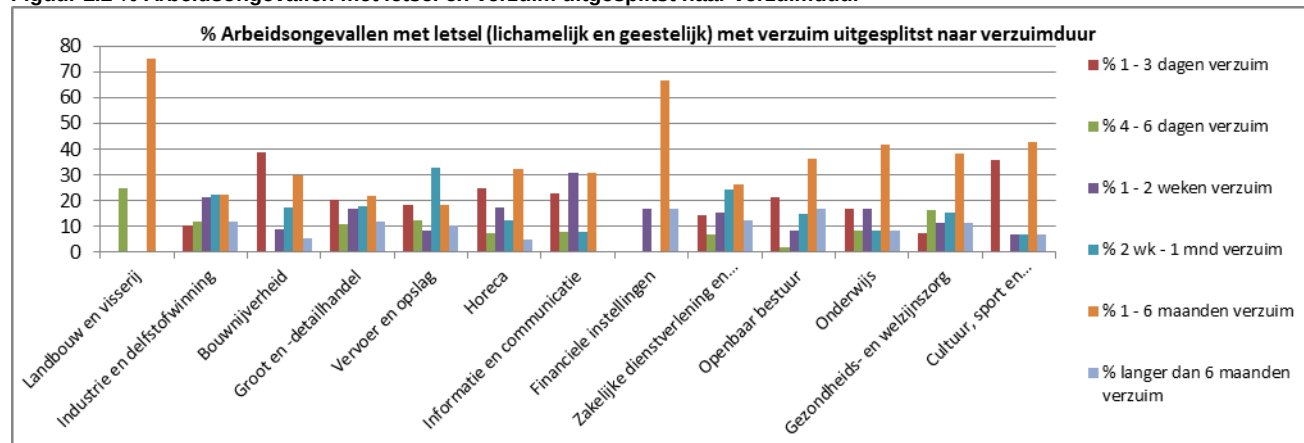
Bron: NEA 2011.

⁴ Bouwnijverheid (Arbouw), autobedrijven (Bovag), landbouw (Stigas), metaal (5x beter) en transport (Gezond Transport).

Echter omdat een zo groot mogelijke spreiding over de verschillende sectoren het meeste inzicht geeft in de wijze en mate van zelfregulering met betrekking tot arbeidsomstandigheden in Nederland, hebben wij ook branches geselecteerd uit sectoren met een lager percentage arbeidsongevallen (tussen 1,5 en 3%). Opvallend bij deze sectoren is namelijk dat het langdurend verzuim (verzuim tussen 1 en 6 maanden) als gevolg van een arbeidsongeval veel hoger is dan bij de sectoren met een hoog percentage arbeidsongevallen (Figuur 2.2). Dit roept de vraag op of dit komt door het type werk en het soort risico's binnen de branche of dat de mate van zelfregulering hier ook een rol speelt.

Vervolgens is voor deze 37 branches in kaart gebracht welke arbogerelateerde zelfregulerings-instrumenten (branche-RI&E, cao, arbocatalogus etc.) reeds beschikbaar zijn, of de branche door de Inspectie SZW is aangemerkt als prioritaire sector, welke arbeidsrisico's (fysieke belasting, psychosociale arbeidsbelasting, gevaarlijke stoffen enzovoort) een rol spelen in de branche, hoe het gesteld is met ziekteverzuim, beroepsziekten en instroom WIA én of er in de branche een bipartiet arbo-orgaan is ingesteld. Ook keken de onderzoekers naar de het aandeel MKB-bedrijven, de homogeniteit van de branche en het aantal werknemers dat werkzaam is in de branche. Al deze zaken zijn verwerkt in een Matrix (bijlage A) en hebben geleid tot de selectie van de 20 branches die in het onderzoek betrokken zijn.

Figuur 2.2 % Arbeidsongevallen met letsel en verzuim uitgesplitst naar verzuimduur

Bron: NEA 2011.

2.2 Geselecteerde branches

Op basis van de vastgestelde criteria zijn 20 branches geselecteerd om te betrekken in het onderzoek. Belangrijke overwegingen om tot de selectie te komen waren:

- Hoog percentage arbeidsongevallen in de sector (bouwnijverheid, horeca, metaal, vervoer, koek en snoep, grafimedia, binnenvaart, installatie en isolatiebranche);
- Lager percentage arbeidsongevallen, maar hoog percentage lang verzuim (1 tot 6 maanden) als gevolg van een arbeidsongeval (landbouw, primair onderwijs, gemeenten, ambulancezorg, ziekenhuizen);
- Veel arbogerelateerde zelfregulerings-instrumenten (allen);
- Hoog percentage ziekteverzuim (primair onderwijs, ziekenhuizen, gemeenten, ambulancezorg, afvalbedrijven, kappers);
- Prioritaire sector in het kader van de inspectieprogramma's van de inspectie SZW (binnenvaart, bouwnijverheid, metaal, vervoer);

- Hoog aantal werknemers dat valt binnen de geselecteerde branche, ofwel een groot bereik bij de aanpak en verbetering van arbeidsomstandigheden (ziekenhuizen, gemeenten, bouwnijverheid, metaal, horeca, schoonmaak);
- Spreiding over de sectoren voor inzicht in de verschillende wijze van zelfregulering en de effecten hiervan;
- Bipartiet arbo-orgaan (allen);
- Aandeel MKB-bedrijven met maximaal 50 werknemers (bij bijna alle van de geselecteerde branches is het MKB-aandeel tussen 80 en 100%);
- De instroom in de WIA is in 2010 in veel van de geselecteerde branches met meer dan 10 procent gestegen ten opzichte van 2009. Uitschieters zijn: koek en snoep (26%), transport (38%), grafimedia (31%), detailhandel (25%).

Op basis hiervan zijn de volgende 20 branches gekozen voor betrokkenheid in dit onderzoek:

1. Metaalbewerking (op sectorniveau);
2. Transport / Goederenvervoer (op sectorniveau);
3. Grafimedia;
4. Afvalbedrijven;
5. Taxibranche;
6. Kappers;
7. Horeca (op sectorniveau);
8. Primair Onderwijs;
9. Gemeenten;
10. Koek en Snoep;
11. Agrarische sector (op sectorniveau);
12. Ambulancezorg;
13. Bouwnijverheid (op sectorniveau);
14. Schoonmaak;
15. Automobielbedrijven (op sectorniveau);
16. Binnenvaart;
17. Installatie en isolatiebranche;
18. Gemengde speelgoedbranche;
19. Ziekenhuizen;
20. Podiumkunsten.

3 Kans van slagen op zelfregulering

3.1 Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk is beschreven voor welke 20 branches de onderzoekers de kans van slagen van zelfregulering op het arboterrein tevoren hoog inschatten, op grond van indicatoren die betrekking hebben op het gezondheidsrisico en de aanwezigheid van arbo-instrumenten.

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat onder de bedrijven in deze 20 branches de bekendheid met, gebruik van en tevredenheid over bestaande instrumenten van zelfregulering op arboterrein is. Daarnaast gaven de bedrijven aan of zij (verdere) afspraken op arboterrein zouden ondersteunen, en zo ja welk instrument van zelfregulering daarbij de voorkeur heeft. Hiertoe is een telefonische enquête gehouden onder 20 bedrijven per branche, zoals beschreven in hoofdstuk 1. De onderzoekers hebben middels bestandsanalyses onderzocht wat de invloed is van bepaalde bedrijfskenmerken op de steun van bedrijven voor verdere afspraken op arboterrein en zo ja het instrument van voorkeur daarbij.

Van de 20 branches zijn ook organisaties benaderd (één per branche) met de vragen over steun voor verdere afspraken op arboterrein, en zo ja het instrument van voorkeur. De organisaties die zijn benaderd, zijn 12 brancheorganisaties, 4 vakbonden en 4 OR-vertegenwoordigers van grote bedrijven, zoals beschreven in hoofdstuk 1.

Onderliggende motiveringen om al dan niet voor specifieke instrumenten van zelfregulering te kiezen, worden gegeven in het volgende hoofdstuk, op basis van de tien diepte-interviews.

3.2 Bekendheid, gebruik en tevredenheid branche-instrumenten op arboterrein

Er zijn vele instrumenten van zelfregulering om veilig en gezond werken te vergroten. In de eerste plaats zijn dit algemene instrumenten zoals de cao, arbocatalogus, protocollen en dergelijke. In de tweede plaats bieden veel brancheorganisaties diensten aan hun leden aan, zoals een branche-RI&E of opleidingen op het gebied van veilig werken. In de derde plaats zijn er klachtenregelingen of commissies om geschillen over veilig werken te beslechten. In deze paragraaf wordt de bekendheid van bedrijven met deze regelingen onderzocht op basis van de telefonische enquête onder 400 bedrijven. Ook het gebruik van en de tevredenheid over de meeste regelingen wordt onderzocht.

Een grote meerderheid van de bedrijven is bekend met meerdere instrumenten waarmee afspraken op arboterrein zijn geregeld. Van de bedrijven noemde 91 procent de **cao** (Tabel 3.1). Sommige branches kennen een aparte arbo-cao, zoals de schoonmaak, de koek- en snoep producenten, automobielen en metaal. Maar ook als de cao alleen een paragraaf bevat over het naleven van de arbocatalogus, zijn bedrijven daar blijkbaar goed van op de hoogte. Slechts in drie branches is een ander instrument beduidend vaker genoemd dan de cao: de afvalbranche, de verloskundigen/ambulancetzorg en de binnenvaart.

Na de cao zijn **gedragscodes, protocollen en keurmerken/certificaten** het meest genoemd als een instrument op arboterrein, door 80 procent van de bedrijven. Bedrijven in de afvalbranche noemen een keurmerk of certificaat zelfs vaker dan de cao. Uit het diepte-interview blijkt dat de afvalbedrijven diverse certificaten hebben, waaronder OHSAS en VCA. Ook bedrijven onder de

verloskundigen/ambulancetzorg en in de binnenvaart noemen een keurmerk of certificaat het vaakst als instrument, tegelijk met een gedragscode en protocollen/richtlijnen. In de ambulancetzorg is er een keurmerk "Periodieke Arbeidsgezondheidskundige Monitor" (PAM) en in de binnenvaart het Green Award keurmerk (zie ook bijlage F). Alleen gemeenten (30%) en podiumkunsten (40%) noemen meestal geen keurmerk/certificaat; deze zijn ook de onderzoekers niet bekend.

In de ambulancetzorg zijn de Meldkamer Standaard, het Ambulance Protocol en het Eerste hulp Protocol Politie de belangrijkste protocollen. In de binnenvaart daarentegen slaan de protocollen op technische normen. Personeel van de ambulancetzorg en verloskundigen leggen de eed van Hippocrates af, de beroepscode geven voorbeelden van gedrag dat daaronder wordt verstaan. In de binnenvaart komen afspraken tussen de branche en binnenvaarthavens het dichtst in de buurt van een gedragscode; dergelijke afspraken verkleinen de kans op ongelukken en vergroten daarmee de veiligheid in het werk. Grafimedia (55-60%) en de gemengde speelgoedhandel (65-75%) noemen protocollen en gedragscodes relatief weinig. Mogelijk worden in de grafimedia MVO-regels en een campagne "Gezondheid in bedrijf" als gedragscode gezien. In de gemengde speelgoedhandel is er een gedragscode inzake alcohol, gokken en drugs.

Tabel 3.1 % bedrijven dat zegt dat het betreffende instrument afspraken op arboterrein regelt

	Cao	Arbocatalogus	Technische normen	Gedragscode	Protocol	Convenant	Keurmerk/certificaat	Onderaannemers	Inkoop	Product/bedrijfschap	Ander instrument
Metaalbewerking	90	55	95	85	80	35	80	50	40	45	5
Goederenvervoer	95	75	50	60	80	40	95	60	20	30	15
Grafimedia	85	65	65	55	60	20	70	15	30	30	5
Afvalbranche	75	70	65	70	75	55	85	35	10	35	35
Taxibranch	90	45	60	80	75	45	95	45	20	35	0
Kappers	100	80	85	90	65	45	75	15	25	45	5
Horeca	100	65	85	80	95	30	85	15	30	80	10
Primair onderwijs	100	75	30	95	85	70	60	5	25	5	10
Gemeenten	95	50	65	90	80	60	30	15	15	15	25
Koek en snoep	100	70	80	75	85	70	90	5	10	75	10
Agrarische sector	100	70	70	80	75	30	95	45	25	70	15
Ambulancetzorg/verloskundigen	75	65	60	90	95	65	85	5	25	15	5
Bouwnijverheid	100	75	90	75	85	50	90	75	25	60	10
Schoonmaak	95	80	70	85	75	50	95	30	20	30	5
Automobilbranche	90	65	85	90	90	20	90	10	35	35	5
Binnenvaart	60	55	80	85	85	55	90	25	25	35	0
Installatie en isolatie	100	65	90	75	80	55	95	60	30	40	15
Speelgoedbranche	90	55	50	75	65	25	65	5	20	40	0
Ziekenhuizen	95	80	80	90	85	55	90	5	25	10	30
Podiumkunsten	85	65	85	65	85	50	40	15	15	40	20
Totaal	91	66	72	80	80	46	80	27	24	39	11

N=20 per branche, N=400 totaal.

Ook de **arbocatalogus** (66%) en **technische normen** (72%) genieten grote bekendheid. De arbocatalogus is minder bekend in de metaalbewerking, de binnenvaart, de speelgoedbranche (elk 55%), de sector gemeenten (50%) en de taxibranch (45%). In de metaalbewerking geven de

medewerkers van het project 5x beter adviezen op maat en in de binnenvaart is de branche-RI&E volgens de brancheorganisatie het grote instrument voor arbo-beleid.

Technische normen worden het meest genoemd door bedrijven in de industrie en de bouw, maar ook door kappers, horeca-ondernemers, binnenvaartschippers, ziekenhuizen en podiumkunsten. Bij de kappers gelden bijvoorbeeld technische normen voor wasbakken en zogenaamde kappersfietsen. In de horeca gaat het om gebruik van veilige apparatuur, voorzien van een CE-markering.

Bedrijven zijn minder bekend met **convenanten** (46%), echter veel arboconvenanten dateren van de beginjaren van deze eeuw en hadden de ontwikkeling van de arbocatalogus en de branche-RI&E tot gevolg.

Erkenningsregelingen voor **onderaannemers** zijn vooral bekend in de bouw (60-75%), met name de VCA is een belangrijk instrument. Maar ook in het goederenvervoer (60%) en de taxibranche (45%) worden erkenningsregelingen voor onderaannemers relatief veel genoemd. Mogelijk slaat dit in deze branches op het algemene keurmerk "Transport en Logistiek" respectievelijk het "TX" keurmerk, die aangeven dat de onderneming aan algemene kwaliteitseisen voldoet.

Bedrijven zijn nauwelijks bekend met afspraken op brancheniveau over **koopovereenkomsten**, en dit wordt bevestigd in de diepte-interviews die worden beschreven in het volgende hoofdstuk. Grote ondernemers maken wel gebruik van standaard contracten bij onder aanneming, en in de schoonmaakbranche schrijft de gedragscode voor dat offertes voor schoonmaakcontracten transparant zijn. Regels van **productschappen of bedrijfsschappen** zijn alleen voor een aantal sectoren echt relevant, zoals de horeca (Bedrijfschap Horeca), de agrarische sector (bijvoorbeeld Productschap Tuinbouw) en de bouw (bijvoorbeeld bedrijfsschap Afbouw). Wat specifiek is aan regels van product- en bedrijfsschappen, is dat deze ook gelden voor ondernemers zonder personeel in loondienst.

Als een **ander instrument** wordt genoemd, is dat vaak de branche-risico inventarisatie en evaluatie (branche-RI&E), die iets verderop wordt besproken.

Het **gebruik** van vormen van afspraken over arbeidsomstandigheden en de **tevredenheid** daarover zijn over het algemeen synoniem met de bekendheid ermee. Alleen een convenant wordt duidelijk minder vaak gebruikt dan bedrijven ermee bekend zijn, en van de bedrijven die erkenningsregelingen voor onderaannemers en standaard contracten kennen, zeggen alleen grote bedrijven die ook te gebruiken. De percentages bedrijven die de diverse instrumenten gebruiken en er tevreden over zijn, worden volledigheidshalve weergegeven in bijlage E. Omdat de arbocatalogus in de diepte-interviews door veel brancheorganisaties wordt genoemd als belangrijkste instrument van zelfregulering, melden we specifiek dat de tevredenheid over de arbocatalogus betrekkelijk laag is in de installatie- en isolatiebranche (35% van alle bedrijven, 54% van de bedrijven die er bekend mee zijn), de taxibranche (30% en 67%), de sector gemeenten (30% en 60%) en de gemengde speelgoedhandel (35% en 64%).

Vrijwel alle bedrijven in de onderzochte branches betrekken een of meerdere diensten op arboterrein van een brancheorganisatie. Slechts 4 procent van de bedrijven regelt arbozaken geheel zelf (of geheel niet), zie Tabel 3.2. Gemiddeld betrekken bedrijven ongeveer twee diensten op arboterrein van een brancheorganisatie. Kappers (3,6), basisscholen (2,8) en goederenvervoerders (2,6) betrekken echter gemiddeld meer dan 2,5 diensten op arboterrein van een brancheorganisatie.

Alle diensten worden door gemiddeld 20 tot 35 procent van de bedrijven afgenomen, uiteenlopend van een branche-risico inventarisatie en evaluatie (branche-RI&E, 35%), verzuimmelding via een brancheloket (26%), een collectief contract met een verzekeraar (30%), een collectief contract met een arbodienst (36%), cursussen over arbeidsomstandigheden en ziekteverzuim (21%) en informatie en advies over arbo, verzuim en/of re-integratie (32%).

Tabel 3.2 % bedrijven dat de betreffende dienst van een brancheorganisatie betreft

	Branche RI&E	Verzuimmelding	Contract met verzekeraar	Contract met arbodienst	Cursussen arbo en verzuim	Informatie en advies	Geen van deze
Metaalbewerking	20	10	25	25	10	30	0
Goederenvervoer	45	35	40	50	30	55	0
Grafimedia	25	15	10	10	0	5	0
Afvalbranche	30	15	20	25	25	30	0
Taxibranche	30	15	15	30	10	20	10
Kappers	65	55	55	65	65	55	0
Horeca	10	20	20	15	15	15	5
Primair onderwijs	50	55	30	55	40	45	5
Gemeenten	30	30	15	35	20	50	0
Koek en snoep	30	20	35	35	30	30	15
Agrarische sector	45	30	45	35	15	30	10
Ambulancezorg/verloskundigen	20	5	30	15	15	15	10
Bouwnijverheid	50	15	35	55	25	45	0
Schoonmaak	45	35	30	50	20	30	5
Automobielbranche	40	30	30	25	10	25	0
Binnenvaart	30	30	35	50	10	30	5
Installatie en isolatie	25	20	20	30	20	15	5
Speelgoedbranche	40	25	40	35	20	35	5
Ziekenhuizen	30	15	25	30	20	45	0
Podiumkunsten	30	45	40	45	15	30	0
Totaal	35	26	30	36	21	32	4

N=20 per branche, N=400 totaal.

Het gebruik van afzonderlijke diensten is telkens het hoogst in branches waar bedrijven de meeste diensten tegelijk van hun brancheorganisatie betrekken. Vanwege de bijzondere plaats van de **branche-RI&E** in de bevordering van arbeidsomstandigheden lichten wij het gebruik hiervan in de verschillende branches nader toe. De Arbowet verplicht bedrijven om risico's op lichamelijk of psychisch letsel tijdens werk te inventariseren en evalueren in een RI&E. Als veel van deze risico's vergelijkbaar zijn binnen een branche, ligt het voor de hand om deze op brancheniveau te inventariseren en te adviseren over passende maatregelen. De maatregelen die de grootste risico's reduceren, zijn daarbij het meest urgent.

Het gebruik van de branche-RI&E blijkt in de praktijk betrekkelijk laag. Alleen bij de kappers (65%), in de bouw (50%) en het primair onderwijs (50%) gebruikt de helft of meer van de bedrijven de branche-RI&E. In sectoren waar de diversiteit tussen bedrijven hoog is zoals de metaalbewerking

en de horeca, gebruikt daarentegen slechts 10 tot 20 procent van de bedrijven de branche-RI&E. De website van de metaalsector (5x beter), geeft aan dat maatregelen maatwerk zijn, en de brancheorganisatie van de horeca (KNH) geeft aan dat de diversiteit in de branche dermate is toegenomen, dat een andere aanpak nodig is, die verder wordt besproken in hoofdstuk 5. Ook verloskundigen, isolatiebedrijven en grafimedia gebruiken de branche-RI&E weinig.

Ondanks alle maatregelen kan het voorkomen dat een bedrijf en een werknemer het oneens zijn over de veiligheid van het werk. Voor die situatie heeft de helft van de bedrijven een **interne regeling**. Hierbij is er nauwelijks verschil tussen grote en kleine bedrijven. In de publieke sectoren (primair onderwijs, gemeenten, ambulancezorg/verloskundigen en ziekenhuizen) heeft 65 tot 85 procent van de instellingen een interne regeling voor geschillen over de veiligheid van het werk. In de grafimedia, de taxibranche, de agrarische sector, de automobielbranche en de binnenvaart komen interne regelingen het minste voor, bij een op de drie bedrijven.

Tabel 3.3 % bedrijven met bedrijfsregeling of kennis van branche regeling voor beslechting van geschillen op arboterrein

	Bedrijfsregeling	Arbitrage	Bindend advies	Mediation	Ombudsman	Tuchtrecht	Anders	Geen van deze
Metaalbewerking	40	10	25	20	0	5	25	20
Goederenvervoer	50	40	15	30	20	10	15	10
Grafimedia	35	30	20	20	0	5	5	25
Afvalbranche	50	0	15	20	0	0	20	15
Taxibranche	30	10	20	30	5	10	15	25
Kappers	55	35	40	20	15	5	15	5
Horeca	50	15	10	15	15	5	10	25
Primair onderwijs	85	50	65	60	10	20	20	5
Gemeenten	65	40	25	60	20	15	20	5
Koek en snoep	45	20	25	45	5	5	5	10
Agrarische sector	35	20	15	20	0	0	5	15
Ambulancezorg/verloskundigen	65	30	40	30	5	45	5	5
Bouwnijverheid	55	40	35	40	10	15	15	10
Schoonmaak	55	25	55	50	10	10	20	15
Automobielbranche	30	15	15	15	10	10	10	30
Binnenvaart	35	25	15	25	15	20	5	35
Installatie en isolatie	50	35	35	20	5	10	10	15
Speelgoedbranche	50	20	15	20	10	10	15	10
Ziekenhuizen	85	50	35	45	10	35	20	10
Podiumkunsten	40	35	30	45	20	20	30	5
Totaal	50	27	28	32	9	13	14	15

N=20 per branche, N=400 totaal.

Voor **geschilbeslechting** op arboterrein is volgens bijna alle bedrijven iets geregeld op branche niveau. Slechts 15 procent van de bedrijven is met geen enkele vorm van geschilbeslechting bekend op het arboterrein. Sommige bedrijven zien een dergelijke regeling als arbitrage of bindend advies, en andere bedrijven als mediation (bemiddeling) zonder een bindend karakter. Een ombudsman, tuchtrechter of een andere regeling voor het beslechten van geschillen op arboterrein

worden nauwelijks genoemd. De uitzondering betreffen de ambulancezorg/ verloskundigen en de ziekenhuizen, waar 35 tot 45 procent van de instellingen de tuchtrechter noemt. Indien een andere regeling wordt genoemd, is dat meestal een commissie van bezwaar. In de meeste cao's is een commissie van bezwaar ingesteld, echter deze commissie gaat in een aantal branches alleen over arbeidsvoorwaardelijke geschillen en niet tevens over arbozaken, zoals de koek en snoep branche in het diepte-interview aangaf.

Al met al zijn er in de onderzochte branches meerdere instrumenten van zelfregulering van toepassing. Een meerderheid van 70 tot 90 procent van de bedrijven is bekend met algemene instrumenten en is daar ook tevreden over. De branche-RI&E wordt daarentegen minder vaak gebruikt, door slechts 35 procent van de bedrijven. Voor branches met een grote diversiteit tussen de bedrijven onderling komt uit websites en diepte-interviews naar voren dat een RI&E maatwerk vereist. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de metaalbewerking en de horeca. De helft van de bedrijven heeft een interne regeling voor geschillen op arboterrein en bijna alle bedrijven (85%) zijn bekend met een regeling op brancheniveau: een min of meer bindend advies. De ambivalente duiding van het bindende karakter van het advies laat zich als volgt verklaren. Uiteindelijk heeft de rechter het laatste woord, maar bedrijven laten het liever niet zover komen. Sommige bedrijven geven dit uit zichzelf aan, en dit is bevestigd in diverse diepte-interviews.

3.3 Steun voor verdere arbo-afspraken

De onderzoekers hebben gevraagd naar de steun voor (verdere) afspraken op arboterrein in zowel de inventarisatie bij 20 brancheorganisaties (of vakbonden of OR-leden van grote bedrijven) als in de telefonische enquête onder 400 bedrijven. Deze paragraaf beschrijft de uitkomst van de inventarisatie kwalitatief, samen met het percentage bedrijven dat verdere afspraken zou steunen.

Van de 20 benaderde organisaties zijn er 17 daadwerkelijk bereikt. Met de podiumkunsten (zowel branchevereniging als vakbond), gemengde speelgoedhandel (brancheorganisatie Gebra) en de installatie- en isolatiebranche (vakbond) lukte het niet om binnen de termijn van het onderzoek contact te krijgen met de relevante vertegenwoordiger.

Van de 17 bereikte organisaties gaven 14 aan zonder meer mogelijkheden te zien voor verdere afspraken op arboterrein. Volgens de brancheorganisaties van ziekenhuizen (Actiz), gemeenten (A&O Fonds Gemeenten) en de koek- en snoep branches (VBZ) is er om uiteenlopende redenen geen of beperkte steun voor verdere afspraken op arboterrein. Bij de ziekenhuizen is de motivering dat de instellingen zelf al goede maatregelen nemen op het gebied van arbeidsomstandigheden en andere sectoren wellicht meer aandacht verdienen. Bij gemeenten was de motivering dat er weinig draagvlak voor is, en bij de koek- en snoep producten dat het overleg tussen de sociale partners op dit moment stil ligt.

Volgens de telefonische enquête onder bedrijven zou in de drie bovengenoemde branches evenwel ongeveer de helft van de instellingen verdere afspraken op arboterrein ondersteunen. Hiermee is de steun in deze drie branches hetzelfde als gemiddeld over alle branches. In vier branches zou slechts 40 procent of minder van de bedrijven verdere afspraken op arboterrein ondersteunen:

- Gemengde speelgoedhandel (40%);
- Installatie en isolatie (35%);
- Grafimedia (30%);
- Primair onderwijs (25%).

Uitgesproken steun voor verdere afspraken op arboterrein door driekwart of meer van de geënquêteerde bedrijven is er in eveneens vier branches:

- Schoonmaak (85%);
- Podiumkunsten (80%);
- Agrarische sector (75%);
- Verloskundigen⁵ (75%).

De grote belangstelling vanuit podiumkunsten voor verdere afspraken over arbeidsomstandigheden hangt mogelijk samen met het beperkte aantal risico's dat in de arbocatalogus is beschreven: geluid en het tillen van dansers; de arbocatalogus beschrijft de maatregelen hiervoor overigens wel uitgebreid. Tabel 3.4 geeft een volledig overzicht van het percentage bedrijven dat verdere afspraken zou ondersteunen, per branche. Samen met de resultaten van de inventarisatie van brancheorganisaties bepaalt dit de inschatting van de onderzoekers of verdere zelfregulering inderdaad kansrijk is.

Tabel 3.4 Steun van bedrijven voor verdere afspraken op arboterrein, naar branche

Branches	Opmerkingen
Kansrijke branches	
*Metaalbewerking (60%)	
Goederenvervoer (70%)	
*Afvalbranche (55%)	
Taxibranche (60%)	
*Kappers (50%)	
*Horeca (50%)	
*Koek en snoep (45%)	Wel ligt het overleg met vakbonden momenteel stil
*Agrarische sector (75%)	
Ambulancezorg/verloskundigen (75%)	
Bouwnijverheid (55%)	
*Schoonmaak (85%)	
*Automobielbranche (45%)	
*Binnenvaart (50%)	
Podiumkunsten (80%)	Wel heeft de sector het financieel moeilijk
Minder kansrijke branches	
Grafimedia (30%)	
*Primair onderwijs (25%)	Wel is het gebruik van bestaande branche-instrumenten op arboterrein in deze branche hoog
Gemeenten (50%)	A+O Fonds gemeenten schat feitelijk draagvlak laag in
Installatie en isolatie (35%)	
Gemengde speelgoedhandel (40%)	
Ziekenhuizen (60%)	Ziekenhuizen regelen al veel zelf (op instellingsniveau) volgens Actiz

*Deze tien branches zijn geselecteerd voor het houden van diepte-interviews.

Uit de meest kansrijke branches voor verdere afspraken op arboterrein zijn vervolgens tien branches geselecteerd om er diepte-interviews te houden, die in de volgende hoofdstukken worden besproken. Hierbij is podiumkunsten (heel kansrijk volgens de bedrijvenenquête) vervangen door het primair onderwijs (weinig kansrijk volgens de bedrijvenenquête). De reden was dat

⁵ In de ambulancezorg zijn er vijf regionale ambulancediensten actief, elk met meer dan 100 werknemers. Om voor inzicht in de bekendheid met arbo-instrumenten en steun voor verdere afspraken niet afhankelijk te zijn van vijf instellingen, is deze branche aangevuld met verloskundigen. Uiteindelijk werkte van deze gecombineerde branche één bedrijf met meer dan 100 werknemers mee aan het onderzoek, zodat de uitkomsten zijn op te vatten als die van de verloskundigen.

vertegenwoordigers van podiumkunsten moeilijk te bereiken waren terwijl het primair onderwijs interessant was vanwege het intensieve gebruik van de bestaande arbo-instrumenten.

3.4 Factoren van invloed op steun verdere arbo-afspraken

De steun van bedrijven voor (verdere) afspraken op arboterrein is door middel van een factoranalyse en een regressie onderzocht om de steun in verband te brengen met een aantal factoren. Deze analyse op grond van de bedrijvenenquête is verricht voor het totaal van 400 bedrijven, dus niet per branche. Het aantal waarnemingen is daarmee ruim voldoende voor de statistische betrouwbaarheid van de analyses.

In de factoranalyse zijn verschillende kenmerken die onderling sterk samenhangen geclusterd tot "pakketten" van kenmerken. Deze pakketten zijn de factoren die in de factoranalyse worden geïdentificeerd. Zo blijken bijvoorbeeld de verschillende afzonderlijke diensten op arboterrein die bedrijven afnemen van brancheorganisaties onderling sterk samen te hangen: de meeste bedrijven die de ene dienst afnemen, nemen ook andere diensten af. De implicatie hiervan is dat de bereidheid van bedrijven voor verdere arbo-afspraken, wel in verband gebracht kan worden met het afnemen van diensten op arboterrein, maar niet specifiek met deze of gene dienst. Ook de bekendheid met, het gebruik van en de tevredenheid over de afzonderlijke instrumenten van zelfregulering blijken onderling sterk samen te hangen; tussen de instrumenten zijn er juist weer wel verschillen tussen bedrijven.

Het antwoord op de vraag of het bedrijf verdere afspraken op arboterrein zou ondersteunen, is in een tweede stap gerelateerd aan de in de eerste stap geïdentificeerde factoren. De geringe onderlinge samenhang van de factoren maakt het mogelijk om de samenhang tussen deze factoren en de steun voor verdere afspraken zuiver te schatten. Tabel 3.5 vat de resultaten samen. De eerste kolom geeft een overzicht van de belangrijkste geïdentificeerde factoren, en de tweede kolom geeft aan welke sterk samenhangen met de steun voor verdere afspraken op arboterrein.

Tabel 3.5 Factoren die van invloed zijn op de steun voor verdere afspraken

Factor	Invloed op steun voor verdere afspraken op arboterrein
Cao van toepassing	
Brancheorganisatie	
Bedrijf noemt erkenningsregeling onderaannemers	
Bedrijf noemt brancheafspraken koopovereenkomsten	
Bedrijf noemt convenant	
Bedrijf noemt regels productschap/bedrijfschap	
Bedrijf noemt arbocatalogus	
Bedrijf noemt gedragscode	
Bedrijf noemt protocol	
Bedrijf noemt tuchtrecht	
Bedrijf noemt technische normen	
Bedrijf noemt keurmerk, certificering, erkenningsregeling	++
Brede concurrentie & inhuur ondergekwificeerd personeel	
Imagoprobleem (bij breed publiek & wervingsprobleem)	++
Bedrijf noemt arbitrage of bindend advies	
Verbetercyclus *	++

Factor	Invloed op steun voor verdere afspraken op arboterrein
Ondernemings-cao van toepassing	--
Ondergequalificeerd personeel (ongeacht concurrentie)	

++: significant positief, --: significant negatief, [+]: zwak positief, significant = betrouwbaarheid 95% of hoger, zwak = betrouwbaarheid 90-95%.

*Hoge kans inspectie SZW + regelmatige vernieuwing werkproces + aanwezigheid geschilregeling binnen bedrijf.

De factor die het meest onderscheidend is met betrekking tot alle andere bevraagde kenmerken van bedrijven, is in het algemeen of een cao van toepassing is. Hierbij maakt het niet uit of de cao algemeen verbindend is verklaard of dat meerdere cao's binnen een bedrijf van toepassing zijn. In bedrijven waar een cao van toepassing is, is echter niet meer of minder steun voor verdere afspraken op arboterrein dan in bedrijven zonder cao. Hetzelfde geldt voor de tweede factor, of een brancheorganisatie actief is op arboterrein en het bedrijf daar een of meerdere diensten op arboterrein van betreft.

Alleen als een bedrijf een ondernemings-cao heeft, beïnvloedt dit de bereidheid tot verdere afspraken op arboterrein en wel in negatieve zin. Natuurlijk zijn het vooral de grotere bedrijven (100 of meer werknemers) die een ondernemings-cao hebben, hoewel ook enkele kleine en middelgrote bedrijven zijn, met 2-9 respectievelijk 10-99 werknemers, een ondernemings-cao hebben. Echter, de omvang van het bedrijf blijkt niet van invloed te zijn op de steun voor verdere afspraken, die steun is namelijk zowel bij kleine, middelgrote als grote ondernemingen aanwezig bij ongeveer de helft van de bedrijven. Bedrijven met een ondernemings-cao kiezen er blijkbaar bewust voor om zaken zelf te regelen en hebben weinig behoefte aan afspraken op brancheniveau.

Bedrijven die bekend zijn met instrumenten die door de andere bedrijven weinig genoemd worden, zoals een erkenningsregeling voor onderaannemers, brancheafspraken over koopovereenkomsten, een convenant of regels van een productschap of bedrijfschap, komen voor in specifieke branches, en dan vaak nog specifiek bij grote of juist kleine bedrijven in die branches. Inkoopregels worden bijvoorbeeld in meerdere branches door geen enkel klein bedrijf genoemd, terwijl kleine bedrijven in branches die onder een productschap of bedrijfschap vallen, juist wel de regels van het schap noemen. De bekendheid van bedrijven met deze specifieke instrumenten is onderscheidend ten opzichte van andere kenmerken, maar blijkt evenmin samen te hangen met de steun voor verdere afspraken op arboterrein.

Bedrijven die een keurmerk, certificering of erkenningsregeling noemen, komen niet specifiek uit een branche of uit grote of kleine bedrijven, maar hebben met elkaar gemeen dat de steun voor verdere afspraken op arboterrein significant hoger is dan onder andere bedrijven. Dit past in de filosofie of theorie van een keurmerk als "groeimodel". In dit groeimodel kunnen bedrijven met beperkte inspanningen een van meerdere sterren halen, en kunnen bedrijven met steeds verdere inspanningen meer sterren behalen. Dat een keurmerk samenhangt met een grotere bereidheid tot verdere afspraken, wil echter niet noodzakelijk zeggen dat een keurmerk daarmee een goed instrument is. De argumenten voor en tegen een keurmerk bespreken wij nader in het volgende hoofdstuk.

Een imagoprobleem van de branche leidt ook tot een grotere bereidheid tot verdere afspraken op brancheniveau over betere arbeidsomstandigheden. Het imagoprobleem betreft het imago bij het brede publiek, maar bedrijven die aangeven dat de branche een imagoprobleem heeft, hebben er ook bij de werving van personeel last van. Er zijn twee branches waar veel bedrijven aangeven dat de branche een imagoprobleem heeft, de taxibranche en de schoonmaakbranche. In beide branches geeft de helft van de bedrijven een imagoprobleem aan, terwijl andere branches daar niet in de buurt komen. In de schoonmaakbranche hebben stakingen in 2010 geleid tot het opstellen

van een Code Verantwoord Marktgedrag, waarvan de ondertekenaars (grote klanten, bedrijven en vakbonden) een moreel commitment geven om te streven naar kwalitatief goede schoonmaak tegen niet noodzakelijk de laagste prijs. En in de taxibranche is er een "TX" keurmerk ontwikkeld dat staat voor kwaliteitstaxi's en dat herkenbaar is aan een "TX" sticker (zie bijlage F).

Een derde factor die sterk van invloed is op de steun voor verdere afspraken op brancheniveau, is een pakket van kenmerken die te vatten is onder de noemer van een "verbetercyclus". Aan de 400 bedrijven is niet gevraagd of in dat bedrijf een verbetercyclus aanwezig is. Maar een aantal kenmerken dat onderling sterk samenhangt, wijst daar gezamenlijk op: het bedrijf is het eens of zeer eens met de stelling dat het regelmatig de werkprocessen vernieuwt en het bedrijf heeft een interne regeling voor de beslechting van geschillen over veilig werken. Deze kenmerken hangen ook weer sterk samen met de kans dat de Inspectie SZW het bedrijf bezoekt. Ziekenhuizen scoren hoog op alle drie kenmerken. De verloskundigen/ambulancetzorg hebben ook vaak een verbetercyclus, maar worden niet bovengemiddeld vaak bezocht door de Inspectie SZW. Ook in de bouw, de horeca en de schoonmaak worden werkprocessen regelmatig vernieuwd, maar hebben de bedrijven niet bovengemiddeld vaak een interne klachtenprocedure. Bedrijven uit deze drie sectoren zeggen bovengemiddeld vaak bezoek van de Inspectie SZW te krijgen, echter dit kan juist in deze sectoren ook slaan op inspecties op illegalen in plaats van arbeidsomstandigheden.

4 Passende instrumenten van zelfregulering

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt onderzocht welke instrumenten van zelfregulering het beste passen bij de branche. Hierbij staan twee vragen centraal:

1. welk instrument van zelfregulering rond arbeidsomstandigheden heeft de voorkeur van de bedrijven in de 20 branches van de bedrijvenenquête (paragraaf 4.2) en welke factoren zijn daarop van invloed (paragraaf 4.3);
2. welk instrument past volgens 10 diepte-interviews het beste om arbeidsomstandigheden in de betreffende branche te verbeteren (paragraaf 4.4) en om welke reden?

Door middel van desk research zijn de bestaande instrumenten van zelfregulering onderzocht voor de 20 branches van de bedrijvenenquête. De resultaten hiervan staan in bijlage F. In de 10 diepte-interviews is gevraagd welk instrument bij uitstek succesvol is in de branche; echter hierop is het antwoord meestal dat meerdere instrumenten werken en weinig instrumenten perfect zijn. Zelfs als aangesloten leden een instrument intensief benutten, is dat instrument niet perfect als niet aangesloten bedrijven in dezelfde branche het instrument niet benutten, en een mogelijk een kostenvoordeel hebben door lagere investeringen in arbo. Meerdere organisaties gaven verder aan dat er ook tussen de aangesloten leden voorlopers en achterblijvers zijn.

4.2 Voorkeur van bedrijven voor zelfreguleringsinstrumenten in 20 branches

In hoofdstuk 3 is besproken welke kenmerken bevorderlijk zijn voor de steun voor verdere afspraken op arboterrein in een branche. Recapitulerend, de meeste steun voor verdere afspraken is er in de branches schoonmaak (85% van de geïnterviewde bedrijven), podiumkunsten (80%), agrarische sector en de verloskundigen⁶ (beide 75%) en het goederenvervoer over de weg (70%), zie ook Tabel 3.4. Gemiddeld over alle onderzochte branches zou grofweg de helft van de bedrijven verdere afspraken op arboterrein ondersteunen. In de enquête is aan de bedrijven die verdere afspraken op arboterrein zouden ondersteunen, ook gevraagd welk instrument van zelfregulering daarbij dan de voorkeur zou hebben. De uitkomsten hiervan worden in deze paragraaf besproken op basis van Tabel 4.1.

Van de twintig branches zijn er zeven branches waarin 60 tot 80 procent van de bedrijven die verdere maatregelen zou ondersteunen, een voorkeur heeft voor de **cao** als arbo-instrument⁷:

- Afvalbranche;
- Kappers;
- Horeca;
- Primair onderwijs;
- Koek en snoep productie;
- Agrarische sector;
- Schoonmaak.

⁶ Van de samengestelde branche verloskundigen/ambulancetzorg heeft maar 1 bedrijf met minstens 100 werknemers geantwoord en alle ambulancediensten hebben minstens 100 werknemers. De respons moet dus gezien worden als de respons van verloskundigen.

⁷ Deze percentages zijn bepaald door het percentage bedrijven met een voorkeur voor de cao (Tabel 4.1) te delen door het percentage bedrijven dat verdere afspraken op arboterrein zou ondersteunen (Tabel 3.4).

Voor de meeste van deze branches heeft de cao al een paragraaf over arbeidsomstandigheden, dit is het geval voor de kappers, de horeca, het primair onderwijs en de agrarische sector. De koek en snoep producenten en de schoonmaak hebben zelfs een aparte arbo-cao⁸. Voor de afvalbranche verwijst de cao in feite alleen naar de arbocatalogus.

Omdat de cao vaak verwijst naar de **arbocatalogus**, zien bedrijven uit de branches waarin de cao als geschikt instrument wordt gezien, vaak ook de arbocatalogus als geschikt instrument voor verdere afspraken op arboterrein. Maar ook in de metaalbewerking, het goederenvervoer en de bouwnijverheid wordt de arbocatalogus vaak als geschikt instrument genoemd, door 45 tot 65 procent van de bedrijven die verdere afspraken zou ondersteunen. Ook de steun voor een convenant komt uit vergelijkbare sectoren, omdat de arbocatalogus vaak is voortgevloeid uit een arboconvenant in het verleden (vanaf circa het jaar 2000).

Tabel 4.1 % bedrijven dat verdere arbo-afspraken zou ondersteunen en daarbij het betreffende instrument geschikt acht (in % van het totaal aantal respondenten per branche)

	Cao	Arbocatalogus	Technische normen	Gedragcode	Protocol	Convenant	Keurmerk/certificaat	Onderaannemers	inkoop	Product/bedrijfschap	Aantal per steunend bedrijf
Metaalbewerking	30	35	35	35	30	20	25	25	20	20	4,6
Goederenvervoer	35	45	35	50	40	30	35	40	20	20	5,0
Grafimedia	15	0	0	5	0	5	0	0	0	0	0,8
Afvalbranche	35	30	30	30	40	25	30	20	15	20	5,0
Taxibranche	35	20	20	25	30	25	20	20	15	30	4,0
Kappers	35	35	25	30	25	25	30	20	15	20	5,2
Horeca	40	20	25	30	30	10	25	10	15	20	4,5
Primair onderwijs	20	15	10	20	20	15	10	5	10	5	5,2
Gemeenten	20	5	5	10	10	5	5	5	5	5	1,5
Koek en snoep	35	35	30	25	30	30	30	10	5	30	5,8
Agrarische sector	50	30	30	30	35	25	30	25	20	35	4,1
Verloskundigen ¹⁾	30	15	15	40	55	30	25	10	10	5	3,1
Bouwnijverheid	20	25	20	20	15	15	15	15	15	25	3,4
Schoonmaak	60	40	35	45	35	25	40	20	10	15	3,8
Automobilbranche	15	5	10	15	10	10	10	5	10	5	2,1
Binnenvaart	25	10	15	5	5	10	5	5	5	5	1,8
Installatie en isolatie	15	10	10	10	10	10	10	10	10	10	3,0
Speelgoedbranche	15	10	5	15	5	5	10	5	5	10	2,1
Ziekenhuizen	25	30	20	20	20	25	15	15	20	15	3,4
Podiumkunsten	45	30	40	30	35	15	25	20	10	20	3,4
Totaal	30	22	21	25	24	18	20	14	12	16	3,7

N=20 per branche, N=400 totaal.

19 instellingen onder verloskundigen en één onder ambulancezorg.

In de telefonische enquête is aan de bedrijven niet gevraagd naar de branche-RI&E als geschikt instrument voor verdere afspraken op arboterrein, echter een handvol bedrijven noemt dit

⁸ Koek en snoep: <http://zoetwaren.nl/sites/zoetwaren.nl/files/CAO%20Arbeid&Gezondheid.pdf>.
Schoonmaakbranche: <http://www.ras.nl/arbo/arbo-cao/>.

instrument wel spontaan. Ook uit de diepte-interviews komt naar voren dat de branche-RI&E in meerdere branches een van de belangrijkste instrumenten is, ook voor verdere afspraken.

In dezelfde branches waarin bedrijven de arbocatalogus vaak als geschikt instrument noemen, wordt ook een **gedragscode** vaak als geschikt instrument genoemd, door 50 tot 70 procent van de bedrijven die verdere maatregelen zouden ondersteunen, en daarnaast door verloskundigen.

Steun voor **technische normen** is er vooral in de industrie (metaalbewerking, afvalbranche, koek en snoep producten, maar ook in het goederenvervoer, de kappersbranche, de horeca en de schoonmaak).

Een uitgesproken voorkeur voor **protocollen of richtlijnen**, primair voor werkprocessen, is er in de afvalbranche en bij de verloskundigen, bij circa driekwart van de ondervraagde bedrijven die verdere arbo-afspraken zouden ondersteunen. Maar ook in de metaal, het goederenvervoer, de horeca en de koek en snoep producenten noemt minstens de helft van de bedrijven die verdere afspraken zouden ondersteunen, protocollen of richtlijnen een geschikt instrument. Het primair onderwijs neemt een aparte positie in. Van alle ondervraagde scholen noemt 20 procent een voorkeur voor protocollen of richtlijnen, dit is echter wel 80 procent van het percentage scholen dat verdere maatregelen überhaupt zou steunen (25%).

Tenslotte is er ook voor een keurmerk of certificaat redelijk veel steun in veelal dezelfde branches die ook andere instrumenten geschikt vinden: metaal, goederenvervoer, afvalbranche, kappers, horeca, koek en snoep en schoonmaak, steeds met strikt meer dan 40 procent van de bedrijven die verdere afspraken zouden ondersteunen. In de vraagstelling is geen nader onderscheid gemaakt tussen een keurmerk of certificaat.

Een erkenningsregeling voor onderaannemers wordt minder vaak genoemd. Alleen in de metaalbewerking, het goederenvervoer en de kappers noemt 40 procent of meer van de bedrijven die verdere afspraken zou ondersteunen, dit instrument. In de metaalbewerking zijn eisen aan machines van toeleveranciers relevant. In sommige branches is vooral erkenning van onderaannemers binnen de branche relevant, zoals bijvoorbeeld de schoonmaak.

Een inkoopregeling op brancheniveau wordt genoemd door maar maximaal 20 procent van de geënquêteerde bedrijven van welke branche ook. Alleen in het onderwijs, waar slechts een kwart van de geënquêteerden verdere afspraken op arboterrein zou ondersteunen, wordt een inkoopregeling relatief vaak genoemd, 40 procent van de instellingen die verdere afspraken zouden ondersteunen.

Steun voor regels van een productschap of bedrijfschap is voor veel branches niet relevant omdat er geen productschap of bedrijfschap is. In de koek en snoep branche, de agrarische sector en de bouwnijverheid is de steun voor regels van het schap tussen 25 en 35 procent. De steun vanuit de taxibranche is opvallend, maar wellicht gaat het hierbij om een samenwerking tussen de taxibranche en het bedrijfschap Horeca & Catering, over nachttaxi's (de Taxibutler).

4.3 Factoren die voorkeuren voor instrumenten beïnvloeden

De analyse die in paragraaf 3.3 is gedaan om factoren te identificeren die de steun van bedrijven voor verdere afspraken op arboterrein beïnvloeden, is herhaald voor het instrument van voorkeur dat bedrijven daarbij hebben. Bedrijven konden hierbij meerdere instrumenten geschikt noemen.

De voorkeuren voor instrumenten zijn alleen gevraagd aan bedrijven die verdere afspraken op arboterrein zouden steunen. De factoren die van invloed zijn op de voorkeur voor een specifiek instrument, moeten dus worden gezien als aanvullend op de factoren die de steun voor verdere afspraken beïnvloeden. In de analyse van factoren die het instrument van voorkeur beïnvloeden, is de grootteklasse van het bedrijf toegevoegd aan de regressies. Op zich is de grootteklasse van het bedrijf minder onderscheidend tussen bedrijven dan andere kenmerken waarnaar in de enquête gevraagd is. Echter uit eerder onderzoek is bekend dat grote bedrijven een grotere voorkeur hebben voor een cao dan kleine bedrijven.

Tabel 4.2 vat de uitkomsten van deze analyse samen. Grote bedrijven blijken zoals verwacht vaker een voorkeur te hebben voor de cao dan kleine of middelgrote bedrijven, maar noemen ook vaker een voorkeur voor andere instrumenten zoals de arbocatalogus, technische normen en een erkenningsregeling voor onderaannemers.

Tabel 4.2 Factoren die van invloed zijn op het instrument van voorkeur om de verdere afspraken op arboterrein te regelen (o.b.v. regressie per instrument)

Kenmerk / bestaand instrument	Cao	Arbocatalogus	Technische normen	Gedragscode	Protocol	Convenant	Keurmerk/certificaat	onderaannemers	Inkoop	Product/bedrijfschap
CAO van toepassing		++								
Brancheorganisatie	++	++	++	++	[+]	++	++			
Erkeningsregeling onderaannemers				[+]				++	++	
Brancheafspraken koopovereenkomsten									++	
Convenant						++				
Productschap/bedrijfschap	++	++	++	++	++	++	++	++	++	++
Arbocatalogus		++								
Gedragscode										
Protocol			++		++					
Tuchtrecht										
Technische normen										
Keurmerk, certificering, erkenningsregeling	++		++	++	++	++	++			
Brede concurrentie & ondergekwalificeerd personeel					[+]					
Imagoprobleem (publiek & wervingsprobleem)										
Arbitrage / bindend advies				++						
Verbetercyclus *					[+]					
Ondernemings-cao										
Ondergekwalificeerd personeel (ongeacht concurrentie)	[+]									
Grootteklasse bedrijf	++	++	++			[+]		++	[+]	

++: significant positief, --: significant negatief, [+]: zwak positief, significant = betrouwbaarheid 95% of hoger, zwak = betrouwbaarheid 90-95%.

* Arbeidsinspectie, vernieuwing werkproces, geschilregeling binnen bedrijf - dit is specifiek voor bedrijf.

De uitkomsten geven aan dat de bekendheid met de brancheorganisatie en het betrekken van diensten op arboterrein van deze organisatie vaker leidt tot het noemen van een specifiek instrument van voorkeur. Echter elk bedrijf noemt daarbij weer een ander instrument van voorkeur, of een andere combinatie van instrumenten.

Het instrument dat de voorkeur van een bedrijf heeft om verdere afspraken op arboterrein te regelen, blijkt vaak een instrument dat al aanwezig is. Als er een erkenningsregeling voor onderaannemers aanwezig is, vergroot dit bijvoorbeeld sterk de voorkeur om verdere afspraken te regelen in deze erkenningsregeling. Hetzelfde geldt voor het arboconvenant, de arbocatalogus, brancheafspraken over koopovereenkomsten en in mindere mate het protocol als instrument.

Bedrijven die onder een productschap of bedrijfschap vallen, hebben allemaal verschillende instrumenten van voorkeur. Mogelijk moet dit in verband gezien worden met de aanstaande opheffing van productschappen en bedrijfschappen of de reductie van hun taken.

Ook bedrijven die bekend zijn met een **keurmerk, certificering of erkenningsregeling**, hebben verschillende instrumenten van voorkeur om verdere afspraken te regelen. Bij de interpretatie hiervan moet bedacht worden dat de meeste bedrijven tevreden zijn over keurmerken, certificeringen en erkenningsregelingen (64% van alle bedrijven, 87% van de bedrijven die dit instrument kennen). Ook moet bedacht worden dat de bekendheid met een keurmerk of certificaat de steun voor verdere afspraken sterk positief beïnvloedt. De conclusie is daarom dat bedrijven die een keurmerk of certificaat hebben, in hoge mate bereid zijn om arbozaken op brancheniveau te regelen, ongeacht via welk instrument.

Naast bovenstaande algemene conclusies kunnen drie specifieke conclusies worden getrokken uit de uitkomsten van Tabel 4.2:

1. Bedrijven die onder een cao vallen, hebben vaker een voorkeur voor de arbocatalogus;
2. Bedrijven die werken met protocollen, hebben vaker een voorkeur voor technische normen;
3. Bedrijven die bekend zijn met arbitrage of bindend advies, hebben vaker een voorkeur voor een gedragscode.

Wat de eerste combinatie van cao en arbocatalogus betreft, komt uit een diepte-interview naar voren dat de arbocatalogus alleen door partijen afdwingbaar is wanneer deze in de cao is opgenomen. Wat de tweede combinatie van protocollen en technische normen betreft, protocollen zijn er in allerlei soorten, maar veel daarvan geven aan hoe met bepaalde apparatuur om te gaan. Wellicht gaan regels over hoe met apparatuur om te gaan, goed samen met technische eisen aan deze apparatuur. Aangaande de derde combinatie van een gedragscode en arbitrage of bindend advies, komt uit de diepte-interviews sterk naar voren dat deze slecht af te dwingen zijn. Een gedragscode zou om die reden gecombineerd moeten worden met een ander instrument. Omdat uit de bedrijvenenquête naar voren komt dat bedrijven die bekend zijn met arbitrage of bindend advies op brancheniveau een gedragscode vaker een geschikt instrument noemen, kan geconcludeerd worden dat ondernemers arbitrage of bindend advies een passend instrument achten om naleving van een gedragscode af te dwingen.

4.4 Voor- en nadelen van zelfreguleringsinstrumenten vanuit verschillende branches

In de diepte-interviews met de verschillende branches is voorgelegd welke instrumenten in de branche succesvol zijn op het gebied van zelfregulering (zowel op het gebied van arbeidsomstandigheden als op andere gebieden) en wat de voor- en nadelen van de verschillende

instrumenten zijn. De belangrijkste voor- en nadelen van de verschillende instrumenten die de geïnterviewde organisaties hebben aangegeven, worden in deze paragraaf uitgewerkt.

Arbocatalogus

De arbocatalogus wordt in negen van de tien diepte-interviews als belangrijk(ste) instrument genoemd voor (verdere) zelfregulering met betrekking tot arbeidsomstandigheden. Van de overige zes branches die volgens de telefonische inventarisatie mogelijkheden zien om arbeidsomstandigheden te versterken maar waarmee geen diepte-interview gehouden is, zien nog eens drie branches de arbocatalogus als belangrijk(ste) instrument voor verdere zelfregulering, namelijk het transport, de sector gemeenten en de ambulancezorg.

De afgelopen jaren is door de branches veel tijd en geld geïnvesteerd in de ontwikkeling van de arbocatalogi en de meest relevante arbo- onderwerpen (prioritaire risico's) binnen de verschillende branches zijn er in opgenomen. Ook wordt veel tijd en geld besteed aan de implementatie door middel van communicatie in diverse branche-media en de organisatie van branche bijeenkomsten. Veel branches geven aan dat de handhaving van de arbocatalogus door de Inspectie SZW beter kan. De Inspectie handhaaft in diverse branches niet op wat in de betreffende arbocatalogus staat, maar op wat in de Arbowetgeving is opgenomen. Dit zorgt voor verwarring bij de bedrijven/organisaties die de betreffende arbocatalogus gebruiken en stuit op onbegrip bij de branches die de catalogus ontwikkeld hebben. Eigenlijk zijn alle branches van mening dat de arbocatalogus een goed zelfreguleringsinstrument is. Eén branche is van mening dat de arbocatalogus een prima instrument zou zijn om best practices op het gebied van arbeidsomstandigheden te verspreiden, maar niet om arbo-normen in op te nemen.

Cao

Ook vinden acht van de tien ondervraagde branches de cao een goed instrument voor zelfregulering, maar op het gebied van arbeidsomstandigheden zijn er belangrijke kanttekeningen te maken. Door arbeidsomstandigheden onderdeel te laten zijn van de cao wordt het een onderdeel van de onderhandelingsstrategie en dat is niet wenselijk. Desondanks hebben negen van de tien branches wel afspraken over arbo opgenomen in de cao. Acht branches noemen als voordeel van het opnemen van arbo-afspraken in de cao dat het maatwerk mogelijk maakt. Tegelijkertijd merken ze op dat de bestaande afspraken in de cao weinig concreet zijn en daarmee niet veel meer bieden dan hetgeen is opgenomen in de Arbowet. Vier branches (koek en snoep en schoonmaak, metaal, automobiel) hebben daarentegen een aparte arbo-cao opgesteld waarin wel concrete afspraken zijn opgenomen. Een ander nadeel branches noemen ten aanzien van de cao is de positie van de zzp-er aangezien die niet onder de werking van de cao valt. Hierdoor ontstaat oneerlijke concurrentie tussen zzp-ers en bedrijven die wél vallen onder de werking van de cao. In sommige branches vindt men dit schadelijk voor het imago van de branche (schoonmaak).

Keurmerken en certificering

Van de tien ondervraagde branches staan er zes positief tegenover keurmerken en certificeringsregelingen. Een keurmerk of certificeringsregeling alleen gericht op arbo wordt echter niet succesvol geacht. Wat wel succesvol zou kunnen zijn is het onderbrengen van arbo in een reeds bestaand en (in een branche) algemeen geaccepteerd keurmerk of certificeringsregeling. In de agrarische sector is bijvoorbeeld de certificeringsregeling Global GAP⁹ volgens het diepte-interview redelijk succesvol. De onderzoekers tekenen hierbij wel aan dat enkele eisen in het Global GAP keurmerk betrekking hebben op naleving van de nationale wetten, bijvoorbeeld ten aanzien van betaling van het minimumloon. De onderzoekers willen hiermee illustreren dat het wellicht lastig blijft om met een keurmerk internationaal gezien een gelijk speelveld te creëren.

⁹ GLOBALG.A.P. is een organisatie binnen de particuliere markt die vrijwillige standaarden vast stelt voor de certificatie van agrarische (inclusief Aquacultuur) producten over de hele wereld.

Bij de afweging tussen een keurmerk of een certificaat geldt dat dit instrument echt onderscheidend moet zijn. Een keurmerk waarbij met minimale inspanningen een van meerdere sterren kan worden behaald, heeft daarom geen voorkeur. Een keurmerk met gradaties wordt bovendien onnodig ingewikkeld gevonden (schoonmaak).

Als nadeel van keurmerken en certificeringsregelen worden de kosten genoemd. Dit betreft dan zowel de kosten voor ontwikkeling/opstelling als voor het blijven voldoen aan de gestelde eisen. Voor bedrijven moet de investering in tijd en geld wel opwegen tegen de voordelen van een keurmerk of certificeringsregeling. Een ander nadeel is dat veel producten in bepaalde branches geïmporteerd worden uit het buitenland. Als producten die geïmporteerd moeten worden onderdeel zijn van een keurmerk of certificeringsregeling, dan dient dit op Europees niveau te worden ontwikkeld.

Technische normen, gedragscodes, richtlijnen en protocollen

Een minderheid van de branches is enthousiast over zelfreguleringsinstrumenten als technische normen, gedragscodes, richtlijnen en protocollen. Verschillende branches hebben deze opgenomen in de arbocatalogus. Voordelen van technische normen, gedragscodes, richtlijnen en protocollen die genoemd worden zijn:

- Ze worden stipt opgevolgd als ze binnen de branche algemeen geaccepteerd zijn en de bedrijven er nut en noodzaak van inzien (bijvoorbeeld de richtlijn boomverzorging), met name als er ernstige ongelukken mee voorkomen kunnen worden (stellen ook metaalbewerking en binnenvaart);
- Ze zorgen voor duidelijkheid, ook wanneer werknemers van bedrijf wisselen (metaal, binnenvaart).

Nadelen zijn:

- Ze zijn erg kostbaar om te ontwikkelen;
- Ze zijn niet afdwingbaar (gemotiveerde werkgevers doen het toch al, niet gemotiveerde werkgevers doen het niet), tenzij ze wettelijk bekrachtigd worden.

Koopovereenkomsten en erkenningsregelingen

Slechts één branche maakt gebruik van een code die in de buurt komt van koopovereenkomsten, de Code Verantwoord Marktgedrag in de schoonmaak. Grote klanten, schoonmaakbedrijven en vakbonden die deze gedragscode ondertekenen, geven daarmee aan behalve op de prijs ook op de kwaliteit te letten. Daarnaast zijn er modelcontracten voor de onderaanneming van andere schoonmaakbedrijven. Ook erkenningsregelingen worden in de ondervraagde branches niet gebruikt. Gesteld kan worden dat deze instrumenten niet kansrijk zijn om zelfregulering met betrekking tot arbo te bevorderen of te versterken omdat het sluiten van goede overeenkomsten wordt gezien als de verantwoordelijkheid van individuele bedrijven.

Andere instrumenten of methodes

In de gesprekken met de tien branches zijn ook andere instrumenten en methodes van zelfregulering genoemd dan de instrumenten die reeds zijn beschreven.

Integreer arbo

Vijf van de tien ondervraagde branches geven aan dat er voor arbo als een op zichzelf staand onderwerp weinig draagvlak is. Arbo wordt nu volgens sommige branches gezien als iets dat tijd en geld kost en weinig oplevert. Voor de horeca branche hangt daar ook mee samen dat branches vinden dat er nu teveel instrumenten zijn waar ondernemers iets mee moeten op het gebied van arbo. Daarom is hun suggestie om arbo te integreren in andere processen en in instrumenten die aansluiten bij de dagelijkse praktijk van de ondernemer. De kappersbranche spant zich bovendien

in om arbo te integreren in de beroepsopleidingen. Een instrument waar alles over arbo een plek krijgt, heeft de voorkeur boven allemaal verschillende instrumenten. Volgens de horeca zou dat het ondernemingsdossier moeten zijn, een pilot die verderop wordt besproken.

Kenniscentrum of actieve arbo-afdeling binnen de branche

Vijf van de ondervraagde branches noemen een kenniscentrum of een brancheorganisatie met een actieve arbo-afdeling als succesfactor. Veel bedrijven zijn onbekend met de verplichtingen op het gebied van arbeidsomstandigheden. Om deze bedrijven te bereiken en te informeren is intensieve communicatie over het onderwerp van belang. Dit lukt alleen als daar voldoende mensen en middelen voor beschikbaar zijn.

Eén branche (horeca) benadrukte de behoefte aan onafhankelijke kennisontwikkeling gericht op (kleine) MKB-ondernemers vanuit kennisinstituten. De brancheorganisatie is dan bij uitstek de partij die deze kennis vertaalt in praktische instrumenten die aansluiten bij de praktijk van alledag van ondernemers.

Cultuurproject

Eén van de ondervraagde branches (afvalbranche) is een cultuurproject gestart. Doel van het cultuurproject is het op bedrijfsniveau verbeteren van de veiligheidscultuur. Een cultuurverbetering wordt binnen de afvalbranche als noodzakelijke voorwaarde gezien. Als bedrijven zelf niet overtuigd zijn van het nut van arbo, dan worden instrumenten papieren tijgers en wordt veiligheid een pure kosten-baten afweging. Deelname aan het cultuurproject is voor bedrijven op vrijwillige basis en bestaat uit drie ronden en wordt gestart met een nulmeting en afgerond met een eindmeting. In de eerste ronde worden goede praktijken en technieken tussen bedrijven uitgewisseld. In de tweede ronde worden bepaalde risico's uitgelicht en getekend. In een derde ronde wordt hierop voortgebouwd met verbeterplannen. Op basis van de uitkomsten van het cultuurproject heeft een aantal bedrijven een consultant ingehuurd om adviezen te geven. Ook heeft er een workshop plaatsgevonden met acteurs om het aanspreekgedrag van managers te verhogen.

Ondernemingsdossier

Eén van de ondervraagde branches, de horeca, is betrokken bij een pilot over het ondernemingsdossier.¹⁰ De horeca is erg positief over het ondernemingsdossier. Aan de pilot, die nu in de opstartfase zit, doen 800 horecabedrijven mee. De inhoud van het dossier betreft de wettelijke verplichtingen en de afspraken op brancheniveau; er kan bijvoorbeeld een werknemersdeel in opgenomen worden voor zaken als bijvoorbeeld zelf roosteren. Ook ontwikkelt de branche diverse app's die relevant zijn voor de ondernemers in de branche. In het ondernemingsdossier worden dus steeds meer zaken ondergebracht. Via elektronische uitwisseling kunnen bedrijven rapporteren aan verschillende toezichthouders en vergunningverleners. Deze manier van werken past in de huidige ontwikkeling dat de wetgever wil uitgaan van vertrouwen. Dit sluit ook aan op het steeds vaker gezamenlijk optreden van de Voedsel en Warenautoriteit, de Inspectie SZW of een andere rijksinspectie en lokale inspecties. Naast de Horeca wordt ook een pilot met het ondernemingsdossier uitgevoerd in de branche rubber- en kunststofindustrie en in de recreatie. De rubber- en kunststofindustrie heeft volgens het diepte-interview inmiddels afspraken gemaakt met de Inspectie SZW over het ondernemingsdossier.

¹⁰ Bron: www.ondernemingsdossier.nl. Het Ondernemingsdossier is een initiatief van en samenwerkingsverband tussen: VNO-NCW, MKB Nederland, brancheorganisaties van de Horeca, de Rubber- en Kunststofindustrie en de Recreatiesector, Antwoord voor Bedrijven, de VNG, de Inspectieraad en het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.

5 Handvatten voor uitwerking instrumenten

5.1 Inleiding

De basis voor de handvatten om instrumenten uit te werken, vormen de diepte-interviews die in tien branches gehouden zijn, zoals beschreven in hoofdstuk 1.

Per branche is voor het belangrijkste instrument, of een combinatie ervan, besproken hoe de (verdere) implementatie verloopt of zou moeten lopen. Bij vier van de tien branches is besproken hoe de arbocatalogus (al dan niet in combinatie met de branche-RI&E, of cao-verband) wordt uitgewerkt: het primair onderwijs, de agrarische sector, de automobielsector en de binnenvaart.

Bij drie organisaties is besproken hoe een keurmerk of certificering wordt uitgewerkt: de kappers, de koek en snoep producenten en de schoonmaakbranche. Bij de metaalbewerking is besproken hoe richtlijnen voor werkprocessen kunnen worden uitgewerkt. Twee organisaties zetten in op nieuwe instrumenten. Bij de Vereniging Afvalbranche is dat een cultuurproject, en bij de Koninklijke Horeca Nederland is dat het ondernemingsdossier, dat momenteel een pilot is.

Bij de uitwerking van de instrumenten is tijdens het diepte-interview het proces van voorbereiding tot verantwoording nagelopen. Bij de voorbereiding gaat het om zaken als overleg, het creëren van draagvlak en de bekendmaking van het nieuwe instrument. Bij de verdere implementatie gaat het om zaken als het creëren van commitment, het bestaan en overkomen van weerstand, mogelijkheden voor het delen van kosten en een geleidelijk systeem, welke afspraken met andere partijen nodig zijn, de handhaving en de consequenties van niet naleven van afspraken. Tot slot is kort besproken hoe geëvalueerd zou moeten worden.

5.2 Uitwerking instrument arbocatalogus

In deze paragraaf wordt beschreven hoe vier branches de arbocatalogus uitwerken: het primair onderwijs, de agrarische sector, de automobielsector en de binnenvaart.

Overleg

Over de arbocatalogus overleggen alle vier branches in een werkgroep waarin werkgevers- en werknemersorganisaties zijn vertegenwoordigd. In het primair onderwijs en de binnenvaart zitten bovendien ook externe deskundigen in de werkgroep. De aanwezigheid van een onafhankelijke deskundige heeft een positieve invloed op het proces binnen de werkgroep (primair onderwijs). Dit overleg is in alle vier branches cruciaal, omdat de arbocatalogus door werkgevers en werknemers gezamenlijk wordt ontwikkeld. In de eerste plaats moet er overeenstemming zijn over de risico's en de ernst daarvan. Hierover is meestal wel overeenstemming. Meningsverschillen betreffen vooral de maatregelen om de risico's aan te pakken. Bijvoorbeeld, in de koek- en snoep branche is er overeenstemming dat meelstoffen allergene stoffen zijn, maar is er onenigheid tussen VBZ en de vakbonden over de mate waarin geïnspecteerd moet worden op het gebruik van meelstoffen. Als er in de werkgroep geen overeenstemming wordt bereikt, wordt er in de praktijk niets uitgewerkt voor dat risico.

Draagvlak

De mate van draagvlak van bedrijven voor de arbocatalogus verschilt per sector. Zo blijkt uit de bedrijvenenquête dat in het primair onderwijs er weinig draagvlak is voor verdere afspraken (zie ook Tabel 3.4). Vergelijking van de arbocatalogi van de 20 branches van dit onderzoek leert dat in de arbocatalogus voor het primair onderwijs ten opzichte van arbocatalogi van de meeste andere branches maatregelen minder concreet zijn uitgewerkt. Dit is in de arbocatalogi van de 20 onderzochte branches ook het geval voor de sector gemeenten. De vakbondsvertegenwoordiger voor het primair onderwijs gaf aan dat uiteindelijk werkgevers met de arbocatalogus aan de slag moeten, en de werkgevers wellicht meer probleemhouder gemaakt hadden moeten zijn.

De agrarische sector zoekt het draagvlak in het inzichtelijk maken van kosten en baten. De weerstand komt vooral door toenemende concurrentie van zzp-ers die niet zijn gebonden aan cao, het afdragen van bij cao afgesproken premies en investeringen die de arbocatalogus voorschrijven.

De automobielbranche (vakbond) en de binnenvaart (werkgevers) ervaren een hoog draagvlak bij de bedrijven dankzij maatregelen die aansluiten bij de praktijk en goede communicatie richting de bedrijven. Ook is volgens de agrarische sector en het primair onderwijs een goede communicatie essentieel. Verder ontstaat commitment door de maatregelen eerst voor te leggen aan mensen uit de praktijk.

Volgens twee branches zorgt ook het belang van een positief imago voor draagvlak voor de arbocatalogus: de agrarische sector en de binnenvaart.

Verdere aspecten van implementatie

De werkgroepen worden gefinancierd via premies die werkgevers afdragen aan een fonds of de brancheorganisatie. Het kan daarbij voorkomen dat het budget voortijdig opraakt en de werkgroep tot het volgende jaar stil ligt (binnenvaart). In alle vier branches wordt de arbocatalogus via meerdere standaard kanalen bekendgemaakt (brochures, website, bijeenkomsten).

Het succes van de arbocatalogus hangt er mede vanaf of de Inspectie SZW de Arbowet (primair onderwijs) of de arbocatalogus (binnenvaart) hanteert, of dat onduidelijk is waarop inspecteurs handhaven (agrarische sector). Als niet op basis van de arbocatalogus wordt gehandhaafd, ondermijnt dit het draagvlak voor dit instrument. Boetes werken alleen als zij afschrikwekkend hoog zijn, zoals in de binnenvaart na een ongeval – de werkgever is financieel volledig aansprakelijk voor het ongeval als de risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) niet op orde is.

In dit onderzoek zijn de arbocatalogi van 20 branches bekeken. Alle 20 catalogi beschrijven risico's en dragen oplossingen aan. Sommige arbocatalogi maken daarbij steeds onderscheid tussen preventie en reductie van risico's.

Twee arbocatalogi geven deels meer adviezen (zorg dat er een veiligheidsplan is, zorg voor frisse lucht) dan dat concrete oplossingen in concrete situaties worden aangedragen, die van primair onderwijs en de sector gemeenten. Dit hangt in het primair onderwijs voor een groot deel samen met meningsverschillen over de aanpak van het grootste risico in het primair onderwijs, de werkdruk. De arbocatalogi van deze twee sectoren maken verder onderscheid tussen minimaal verplichte en aanbevolen maatregelen.

Bij een aantal van de 20 onderzochte arbocatalogi zijn extra zaken ondergebracht, zoals draaiboek bij incidenten (taxibranche), verwijzingen naar het actuele aanbod van cursussen op arboterrein (taxibranche, schoonmaak), of voorlichtingsmateriaal voor personeel (gemeenten, schoonmaak).

Evaluatie

In de agrarische sector, het primair onderwijs en de automobielbranche wordt het succes van de arbocatalogus en de branche-RI&E afgemeten aan het gebruik ervan, dat nauw wordt gemonitord. In de vierde branche, de binnenvaart, is er een cultuur van snelle feedback vanuit de praktijk als maatregelen niet goed uitpakken.

5.3 Uitwerking instrument keurmerk/certificering

In deze paragraaf wordt beschreven hoe drie branches het instrument van keurmerken of certificeringen uitwerken. Bij de kappers gaat het daarbij om technische keurmerken voor producten die worden gebruikt. Bij de koek en snoep branche en de schoonmaakbranche gaat het om certificering van bedrijven, al heet het certificaat dat de schoonmaakbranche ontwikkelt, het "Keurmerk OSB".

Overleg

In alle drie de branches wordt het keurmerk in feite door de werkgevers ontwikkeld. Adviezen en draagvlak voor het keurmerk van de vakbonden zijn daarbij welkom, maar geen noodzaak. In de kappersbranche wordt voor het technisch keurmerk voor producten die worden gebruikt, overlegd met leveranciers daarvan, met vakbonden om draagvlak te creëren voor goed gebruik van die producten bij de huidige werknemers, en met opleidingsinstellingen om leerlingen goed met die producten te leren omgaan.

Bij de ontwikkeling van een certificering is kwaliteitsgarantie het belangrijkste aspect van het certificaat, maar is het de bedoeling (koek en snoep branche) of een mogelijkheid (schoonmaakbranche) dat arbeidsomstandigheden onderdeel van het certificaat worden gemaakt. Beide branches geven aan dat overleg met de Inspectie SZW gewenst is over de wijze en de frequentie waarop deze dienst inspecteert bij gecertificeerde bedrijven. Voor een branche overgaat tot certificering zijn jaren van overleg nodig, met de bij de organisatie aangesloten bedrijven over de noodzaak ervan, met de certificerende instellingen over de inrichting van de inspectieprocedures, die vervolgens weer wordt teruggekoppeld naar de bedrijven en zo nodig wordt aangepast.

Draagvlak

Een keurmerk of certificaat dient onderscheidend te zijn richting de belangrijkste klanten. Daarmee stellen bedrijven die investeren in kwalitatief goed en veilig werk iets tegenover concurrenten die dat niet doen. Dit is met name in de schoonmaak een doorslaggevend argument omdat zzp-ers aan veel minder regels gebonden zijn: de cao is algemeen verbindend verklaard maar is niet van toepassing op zzp-ers. Draagvlak voor een certificaat ontstaat door jaren van overleg. Op het moment dat het certificaat gelanceerd wordt, worden alle middelen uit de kast getrokken in een publiciteitscampagne om het certificaat bekend te maken, stellen de branches.

Met een certificering gaan hoge kosten gemoeid. De organisatie ervan op brancheniveau wordt bekostigd via de ledencontributie. Daarbovenop komen de kosten voor de inspecties bij de bedrijven voor rekening van de bedrijven die zich laten certificeren (nulmeting en herhaalde nametingen) en de implementatie van maatregelen die nodig zijn om het certificaat te behalen. De kosten voor arbo-inspecties zijn daarbij hoger dan bijvoorbeeld voor inspecties op administratieve processen (ISO-certificaten). In de schoonmaak moet bijvoorbeeld geïnspecteerd worden bij de klanten waar het schoonmaakwerk wordt verricht, en in de koek- en snoepbranche is technische kennis nodig voor een zinvolle inspectie. Het is zuur als bedrijven die investeren in kwaliteit, vervolgens op prijs opdrachten verliezen. Als de Inspectie SZW gecertificeerde bedrijven even vaak

zou blijven inspecteren, is er evengoed bij de “goedwillende” bedrijven draagvlak voor een kwaliteitscertificaat, maar niet om de arbeidsomstandigheden daarin onder te brengen.

Verdere aspecten van implementatie

Een keurmerk met meerdere sterren waarbij met minimale inspanningen de eerste ster behaald kan worden, heeft duidelijk geen voorkeur, omdat het keurmerk dan niet onderscheidend is. Inspecties op arbeidsomstandigheden zouden bovendien niet halfjaarlijks of jaarlijks plaatsvinden zoals bijvoorbeeld bij ISO-certificaten, maar eerder tweejaarlijks vanwege de hoge kosten.

Wie niet voldoet aan de eisen voor het certificaat, leidt imagooverlies. Geen enkel bedrijf wil een slechte naam hebben, alleen verschillen bedrijven in wat ze over hebben voor een goede naam. Of certificering onderdeel zou moeten zijn van de lidmaatschapseisen, verschilt per branche. In de koek en snoepbranche is er vanuit bedrijven die in handen zijn van investeerders volgens de brancheorganisatie minder interesse in een certificaat, en zou verlies van het certificaat geen reden zijn om deze bedrijven uit te sluiten van het lidmaatschap. In de schoonmaakbranche zou het lidmaatschap daarentegen wel in het geding raken als een bedrijf met slechte schoonmaakdiensten louter op prijs zou concurreren.

Evaluatie

Op brancheniveau wordt evaluatie van het certificeringsproces beoogd, zowel met de leden als met de certificerende instellingen. Op bedrijfsniveau vinden een nulmeting en herhaalde nametingen plaats.

5.4 Uitwerking overige instrumenten

Richtlijnen

De onderzoekers hebben met richtlijnen (en protocollen) aangegeven dat bedoeld werd op richtlijnen over werkprocessen. Dit wordt in dienstverlenende sectoren (zoals schoonmaak, primair onderwijs) inderdaad onder richtlijnen verstaan, maar in de industrie en het transport worden hier vooral technische normen onder verstaan. Een onderdeel van die technische richtlijnen of protocollen is dan wel hoe werknemers met machines om dienen te gaan.

In de metaalbewerking is gesproken met een OR-vertegenwoordiger, die aangeeft dat duidelijker en scherper richtlijnen nodig zijn voor werkprocessen. Dit is vooral nodig tijdens een overgangstermijn voor de aanschaf van dure machines die aan de meest recente technische normen voldoen. Duidelijkheid over de regels (metaalbewerking) en het voorkomen van ernstige ongelukken (metaalbewerking, agrarische sector, binnenvaart), zijn doorslaggevende argumenten voor draagvlak.

Richtlijnen zijn vaak onderdeel van de arbocatalogus, dit wordt aangegeven door de afvalbranche, de koek en snoep branche en de schoonmaak branche. Volgens de OR-vertegenwoordiger van de metaalsector zou het overleg over richtlijnen tussen de sociale partners moeten plaatsvinden, omdat de vakbondsvertegenwoordigers de nodige kennis in huis hebben. Deze kunnen de richtlijnen vervolgens via de OR-vertegenwoordigers bekend maken binnen bedrijven, die vervolgens met de directie in overleg gaan over de implementatie van de richtlijnen met de bestaande machines.

Over de afdwingbaarheid van richtlijnen verschillen de meningen, volgens CNV Onderwijs zijn richtlijnen slecht af te dwingen. De schoonmaak branche heeft echter een aparte arbo-cao waarin ook richtlijnen voor werkprocessen zijn opgenomen. Door de algemeen verbindend verklaring (avv)

van deze cao zijn de richtlijnen volgens de brancheorganisatie wel af te dwingen, behalve bij zzp-ers.

Geschilbeslechting

Weerstand tegen instrumenten is vooral te verwachten bij prijsvechters, vanwege de hoge kosten die met de aanschaf van verantwoorde machines gepaard kunnen gaan. Juist bij dergelijke bedrijven vinden veel reorganisaties plaats en voelen werknemers zich onzeker. Daarom moet er volgens de OR-vertegenwoordiger van het metaalbedrijf een klachtenregeling zijn die geldt voor de hele branche, niet alleen voor bij de cao aangesloten bedrijven. Vakbonden bemiddelen in de huidige praktijk alleen voor vakbondsleden, terwijl de vakbondsvertegenwoordiging juist bij prijsvechters laag is. Een bemiddelingsbureau zou daarom voor de hele branche moeten bemiddelen, en een dossier moeten opbouwen bij het uitblijven van aanpassingen. De ultieme sanctie bij klachten zou de gang naar de rechter moeten zijn. Vrijwel geen enkel bedrijf wil het laten aankomen op een rechtszaak en daarmee zijn goede naam verliezen. Boetes in de orde van grote van tienduizend euro zouden geen enkel effect hebben. De evaluatie van de geschilbeslechting zou moeten plaatsvinden op basis van de aantallen klachten, op tijd behandelde klachten en navolging van de bemiddelde afspraken.

Cultuurproject

In de afvalbranche is in 2012 een cultuurproject opgestart om de veiligheidscultuur binnen bedrijven te verbeteren en daarmee naleving van de arbocatalogus te bevorderen. Dit project is op vrijwillige basis zoals in het vorige hoofdstuk op hoofdlijnen is beschreven en dient om de pure kosten-baten calculatie te doorbreken. Bij dit project worden zowel directies, middenkader als personeel op de werkvloer betrokken. Over dit project vindt daarom overleg plaats met zowel directies als vakbonden, en ook met O&O-fondsen om arbocursussen voor werknemers te bekostigen.

De hoop is dat naleving van de arbocatalogus ook aanslaat bij andere bedrijven als het cultuurproject bij de voorlopers succesvol is. Het succes wordt hierbij afgemeten aan de verschillen tussen nulmeting en nameting, in aantallen ongelukken en de ervaren veiligheid van het werk.

Ondernemingsdossier

Volgens de horeca schiet de huidige systematiek tekort om veilig werk te bevorderen. De bedrijven binnen de branche worden steeds diverser, de vakbonden vertegenwoordigen steeds minder werknemers en voorschriften werken niet motiverend.

Om de verantwoordelijkheid voor naleving van veiligheidsnormen meer bij de ondernemer zelf te leggen, zet Koninklijke Horeca Nederland in op het ondernemingsdossier, dat in het vorige hoofdstuk is beschreven¹¹. Het ondernemingsdossier bestaat uit een scala van elektronische applicaties waarmee zaken over de onderneming worden vastgelegd waarop instanties inspecteren, inclusief hygiëne en arbeidsomstandigheden. Aan de pilot nemen behalve de horeca ook de rubber- en kunststofindustrie (NRK) en de recreatiebranche (Recron) deel. De pilot wordt geleidelijk uitgerold, binnen de branches en uiteindelijk ook naar andere branches.

De rubber- en kunststofindustrie nam in januari tot april 2010 net als de recreatiebranche en de kinderopvang deel aan de voorloper van het ondernemingsdossier, de EUGO pilot. De brancheorganisatie van de rubber- en kunststofproducenten (NRK) heeft een applicatie gebouwd met een overzicht van alle regels waarbij bedrijven de benodigde documenten bij kunnen bewaren. Tot de voordelen behoren volgens NRK niet alleen dat bedrijven niet steeds dezelfde informatie hoeven te verzamelen, maar ook dat een deel van de inspectie online kan verlopen en dat

¹¹ Zie voor volledige informatie hierover van het ministerie van ELI:
<http://www.ondernemingsdossier.nl/assets/components/gallery/carousel/downloads/referentiearchitectuur.pdf>.

vergunningen online kunnen worden aangevraagd. Om deel te nemen kunnen leden een intentieverklaring ondertekenen, waarna NRK contact opneemt met het bedrijf. Om bedrijven goed te leren omgaan met het ondernemingsdossier, organiseert NRK verder masterclasses die ook voor niet-leden in de branche toegankelijk zijn, om daarna aan het ondernemingsdossier deel te nemen, moeten die bedrijven echter wel eerst lid van NRK worden.

De bedoeling is ook dat VWA, de Inspectie SZW en lokale instanties inspecties coördineren, waardoor het dossier in een keer up to date is over de inspectieresultaten. De vereenvoudiging en de vermindering in aantal inspecties zorgen zowel bij de ondernemers als bij de inspecterende instanties voor draagvlak. Over het ondernemingsdossier wordt via diverse kanalen gecommuniceerd. Het ministerie van ELI steunt dit project financieel en zal het project ook laten evalueren. Op de valreep kan nog worden vermeld dat over het ondernemingsdossier een passage is opgenomen in het regeerakkoord van Rutte II.

6 Bevorderende of versterkende rol overheid

6.1 Inleiding

In de diepte-interviews met de tien geselecteerde branches is tot slot besproken welke rol de overheid kan spelen om zelfregulering op arboterrein te bevorderen of te versterken.

Alle tien geïnterviewde organisaties stellen voorop dat de Inspectie SZW essentieel is voor de bevordering van goede arbeidsomstandigheden. De meeste organisaties stellen dat de Inspectie SZW een terugtrekkende beweging maakt, en reageren of anticiperen daar verschillend op.

Daarnaast kan de overheid een rol spelen via wetgeving, het aanjagen en faciliteren van arbobeleid.

6.2 Bevorderende of versterkende rol overheid

Wet – en regelgeving

Wet- en regelgeving worden vaak in een adem met Inspectie SZW genoemd – goed dat ze er zijn en handhaving door de Inspectie SZW zal altijd nodig blijven. De grote voordelen van wet- en regelgeving zijn dat zij duidelijkheid kunnen scheppen en voor iedereen (kunnen) gelden, ook voor bijvoorbeeld zzp-ers. Wet- en regelgeving vormen een basis voor handhaving, en voor werknemers om (meestal via de vakbond) naar de rechter te stappen. Eén branche (de automobielbranche) vindt dat de overheid zou moeten stoppen met extra regelgeving en de arbocatalogus een kans zou moeten geven – in deze branche is de bekendheid met en gebruik van arbo-instrumenten inderdaad bovengemiddeld hoog (zie hoofdstuk 3). De opmerkingen over wet- en regelgeving zijn de volgende:

- Arbowet: de OR-vertegenwoordiger met wie gesproken is, stelt dat de Arbowet te vrijblijvend regelt dat de werkgever dient te "overleggen". De positie van OR of vakbond wordt versterkt als de Arbowet expliciteert dat daarmee overlegd moet worden. Naslag leert overigens dat de Arbowet bedrijven verplicht om met de OR te overleggen.¹² De horeca is van mening dat de Arbowet voor technische normen de ontwerpers, producenten en installateurs verantwoordelijk dient te stellen en niet de werkgever. Dit is een interessante gedachte, al stellen de meeste branches dat bedrijven zelf verantwoordelijk zijn voor goede inkoop en goede inkoopvoorwaarden. De onderzoekers werpen de vraag op of het bedrijf echt niet verantwoordelijk is als deze met niet-erkende producten en installateurs werkt, vooropgesteld dat dergelijke keurmerken er zijn;
- Twee branches geven aan dat er veel verschillende lokale regels zijn, de horeca en de binnenvaart. Met name door de binnenvaart wordt aangedrongen op meer uniforme regels, bijvoorbeeld wat de meldingsprocedures in de havens betreft – dit verschilt in België overigens nog meer dan in Nederland;
- Ook zijn er twee branches die op onderdelen pleiten voor internationale regelgeving, de kappers en opnieuw de binnenvaart. Voor de kappers gaat het hierbij om producten van buitenlandse leveranciers, en voor de binnenvaart omdat Nederland op arboterrein voorop loopt, met als gevolg een prijsnadeel ten opzichte van buitenlandse concurrenten. De toegang tot Brussel loopt hierbij via de Europese overkoepelende brancheorganisatie, maar alle hulp die de Nederlandse overheid kan bieden met het leggen van andere contacten is welkom;

¹² http://wetten.overheid.nl/BWBR0010346/geldigheidsdatum_04-11-2012#Hoofdstuk3_PAR623791.

- Twee organisaties maken een opmerking over de algemeen verbindend verklaring (avv) van cao's. Dit wordt positief beoordeeld door de schoonmaakbranche, waar een paritaire organisatie de cao handhaaft onder zowel leden als niet-leden, alleen zzp-ers vallen buiten het toezicht op de naleving van de cao. In de metaalbewerking ziet de OR-vertegenwoordiger met wie gesproken is, een avv als weinig zinvol omdat de vakbond toch alleen voor leden bemiddelt, en de vakbondsgraad juist bij prijsvechters met slechte arbeidsomstandigheden laag is.

Overheid als aanjager

Met de overheid als aanjager wordt bedoeld dat de overheid van arbeidsomstandigheden een belangrijk thema moet maken. Voor de afvalbranche geldt specifiek dat het zou helpen als de overheid duurzaamheid daadwerkelijk tot speerpunt van het economische beleid maakt.

Twee branches (afvalbranche over gemeenten en schoonmaakbranche over opdrachtgevers in het algemeen) merken op dat ook goed opdrachtgeverschap helpt: overheden die niet alleen voor de laagste prijs kiezen maar daarnaast ook letten op de kwaliteit van de diensten en werkomstandigheden.

Het ondernemingsdossier is een goed voorbeeld waarin de overheid (het ministerie van ELI) een ontwikkeling aanjaagt, namelijk een administratieve lastenverlichting voor bedrijven en de vereenvoudiging van inspecties. De aanjagersrol moet vooral worden gezien in het licht van activiteiten die de brancheorganisaties zelf ondernemen richting de leden: de boodschap uitdragen en herhalen, herhalen, herhalen. Maak van arbo een thema, zet het op de agenda, debatteer erover, zet ontwikkelingen in gang. Dit wordt los gezien van het aanjagen met financiële facilitering, hoewel ook dat belangrijk wordt gevonden.

Faciliteren met financiën

Acht van de tien branches geven aan dat subsidies helpen om arbobeleid verder vorm te geven. Meestal gaat het daarbij om het inhuren of het behoud van onafhankelijke arbo-deskundigheid. De doorontwikkeling van de arbocatalogus wordt bijvoorbeeld gedaan in een werkgroep met ingehuurde arbo-deskundigen (binnenvaart), of bedrijven huren experts in om te adviseren over verbetering van arbeidsomstandigheden, als daar subsidie voor is. Of de arbo-deskundigen zijn in dienst van een kenniscentrum, dat kennis doorgeeft en de arbocatalogus doorontwikkelt. Zonder overheidssubsidie wordt vanuit de branches zelf ook geld vrijgemaakt om de arbocatalogus verder te ontwikkelen. Maar dit is een zaak van jaren (zie ook vorige hoofdstuk) en loopt vertraging op als budgetten tussentijds opraken.

In convenanten kunnen ook directe subsidies worden afgesproken, zoals bijvoorbeeld voor de installatie van het AIS-systeem in de binnenvaart (2008), waarmee de locatie van schepen automatisch gevolgd kan worden. FNV Bondgenoten noemt dat in de automobielbranche het doen van arbo-gerelateerd onderzoek (Dieselmotor emissie (DME)) erg kostbaar is en gesubsidieerd dient te worden. De afvalbranche is van mening dat cursussen op arboterrein gesubsidieerd dienen te worden omdat bedrijven dit zelf niet snel zullen doen – zij zoeken een gesprek met een O&O fonds hierover.

Inspectie SZW

Alle branches geven aan dat de Inspectie SZW een essentiële rol heeft bij het handhaven van goede arbeidsomstandigheden. Ondanks dat er meerdere suggesties zijn om in overleg met de Inspectie SZW bepaalde zaken anders aan te pakken, noemt een aantal branches dat de overheid zich terugtrekt op het gebied van handhaving. Dat wordt door hen niet met enthousiasme begroet.

De suggesties vanuit de branches zijn:

- **Verdeel de aandacht** over alle bedrijven; dit geven zeven van de tien brancheorganisaties aan. De kappers en de taxibranche geven bijvoorbeeld aan dat de Inspectie SZW zo weinig inspecteert, dat veel bedrijven arbo daardoor niet serieus nemen. De afvalbranche en de schoonmaakbranche geven daarnaast aan dat niet aangesloten leden zich vaker niet overal netjes laten registreren, of een naamswijziging niet doorgeven. Deze bedrijven zijn moeilijker op te sporen, terwijl de werkomstandigheden daar mogelijk juist slechter zijn. De onderzoekers merken op dat zelfs de melding van klachten geen zaligmakend criterium hoeft te zijn voor inspectie. Een bedrijf waar de arbeidsomstandigheden zo slecht zijn dat geen Nederlander er nog wil werken, zal met allochtonen of buitenlandse uitzendkrachten werken die minder vaak klagen;
- **De arbocatalogus** moet door Inspectie SZW echt als basis voor de handhaving (vijf van de tien brancheorganisaties) voor de Arbowetgeving worden gebruikt. Een aantal branches waarvan hun arbocatalogi zijn getoetst door de Inspectie SZW merken dat diezelfde Inspectie SZW toch weer handhaaft met alleen de Arbowetgeving als referentiekader. Daarmee wordt de basis onder de arbocatalogus weggeslagen, en daarmee ook het draagvlak en gebruik van de Arbocatalogus. Een flink aantal branches vindt dit een gevaarlijke ontwikkeling;
- **Stel tevoren prioriteiten** (twee branches). Hiermee wordt bedoeld dat Inspectie SZW tevoren aangeeft waar extra op gelet gaat worden. Bedrijven kunnen daar dan tijdig maatregelen op treffen. Want uiteindelijk gaat het niet om de boetes, maar om de veiligheid van het werk;
- **Praat ook met werknemers** (twee branches). Inspectie SZW spreekt werknemers altijd na ongevallen, maar niet altijd tijdens reguliere inspecties;
- **Houd technische kennis op peil**. Dit punt wordt genoemd in twee industriële branches, afvalbedrijven en koek en snoep. Vroeger was de inspecteur een technicus met status, nu worden soms enkel lijstjes afgevinkt door onervaren ambtenaren;
- **Beloon een keurmerk**. Twee branches (koek en snoep en schoonmaak) overwegen om arbeidsomstandigheden onderdeel te maken van een certificaat van kwaliteit. De eisen worden hierbij hoog gelegd, minimaal naleving van de arbocatalogus. Een certificerende instelling zou bij elk gecertificeerd bedrijf eens in de twee jaar op dat onderdeel toetsen. De brancheorganisaties benadrukken dat de Inspectie SZW alle bedrijven zou moeten blijven inspecteren, maar gecertificeerde bedrijven "meer steekproefsgewijs" (koek en snoep) of minder vaak omdat zij in een "lager risicoprofiel" zitten. Waar het om gaat is dat Inspectie SZW de aandacht verschuift naar niet-gecertificeerde bedrijven.

7 Conclusies

Intensief gebruik arbo-instrumenten

In het onderzoek zijn 20 branches onderzocht waar arbo-instrumenten zijn ontwikkeld. Volgens de bedrijvenenquête gebruiken bedrijven die arbo-instrumenten intensief en zijn zij er tevreden over. In elk van de 20 branches zien we dat er een arbo-instrument is dat 85 procent van de bedrijven kent, dat 80 procent van de bedrijven gebruikt en waar 75 procent van de bedrijven tevreden over is. De cao, gedragscodes, protocollen en keurmerken / certificaten / erkenningsregelingen en een regeling voor bemiddeling bij klachten op arboterrein genieten allemaal hoge bekendheid. Maar ook technische normen (met name in de industrie) en de arbocatalogus genieten redelijke bekendheid, bij circa twee derde van de bedrijven. Ook nemen nagenoeg alle bedrijven van een brancheorganisatie een of meer diensten af op arboterrein (96%). Twee diensten die iets vaker worden afgenomen dan de andere zijn een collectief contract met een arbodienst of een branche-RI&E (risico inventarisatie en evaluatie).

Draagvlak voor verdere afspraken op arboterrein

Volgens de bedrijvenenquête zou ongeveer de helft van de bedrijven verdere afspraken op arboterrein ondersteunen. Dit is ook in de meeste branches het geval: de ene helft wil verder en de andere niet. Een opvallend hoge steun (75% of meer van de bedrijven) is er in de schoonmaak (volgens de brancheorganisatie voor eerlijke concurrentie en een goed imago), de podiumkunsten (waar de onderzoekers constateren dat slechts twee risico's goed zijn uitgewerkt in de arbocatalogus), de agrarische sector (waarbij de onderzoekers opmerken dat de productschappen op het punt staan te verdwijnen) en de verloskundigen. Minder steun is er volgens de bedrijvenenquête in de grafimedia, installatie en isolatie, het primair onderwijs, en volgens A+O Fonds Gemeenten ook in de sector gemeenten. Bij het primair onderwijs is een mogelijke verklaring dat scholen volgens de bedrijvenenquête en de vakbond de bestaande arbo-instrumenten relatief intensief benutten. In de andere branches is de diversiteit tussen bedrijven/instellingen hoog. De meeste brancheorganisaties noemen dat afspraken moeten aansluiten bij de bestaande praktijk. En als de baten van investeren in veiligheid opwegen tegen de kosten, moet dit volgens Stigas (agrarische sector) zeker inzichtelijk worden gemaakt.

Imago motiveert...

Naast bovengenoemde factoren zijn drie andere factoren volgens de bedrijvenenquête bevorderlijk voor draagvlak voor arbo-afspraken: het imago, een keurmerk of certificaat en een verbetercyclus in een bedrijf, waarin klachten over arbo leiden tot aanpassingen. De motivering van het imago komt vooral uit het voorkomen of repareren van een imagoprobleem. Dit laatste is het geval in de schoonmaak (diepte-interview) en de taxibranche (website), in beide branches zegt de helft van de bedrijven dat de branche een imagoprobleem heeft. Ook uit de diepte-interviews komt naar voren dat bedrijven niet zozeer een zo goed mogelijk imago nastreven, als wel een slecht imago willen voorkomen. Voorbeelden van slechte imago's om te voorkomen zijn volgens de diepte-interviews uitbuiting (schoonmaak, agrarische sector), onnodige ongelukken (bouw, binnenvaart) en rechtszaken op arboterrein (metaal).

Een keurmerk of certificaat motiveert ...

Ook als er al een branche keurmerk of certificaat bestaat, is dit bevorderlijk volgens de bedrijvenenquête. Een certificaat impliceert dat certificerende instellingen regelmatig toetsen of aan de voorwaarden voor het keurmerk is voldaan. Volgens de diepte-interviews willen bedrijven niet zozeer goede arbeidsomstandigheden laten certificeren, als wel goede kwaliteit. Goede arbeidsomstandigheden zijn hooguit een van de aspecten van goede kwaliteit. Dit neemt niet weg

dat er ook pure arbo-keurmerken zijn zoals de VCA (de petrochemie stelt dit als eis aan bouwaannemers, zie rapport Tien Organisatieadvies) en de OHSAS 18001 (ontwikkeld door certificerende instellingen), die beide staan voor een goed veiligheidsmanagementsysteem.

Een voorbeeld van een bestaand keurmerk dat staat voor kwaliteit, is het TLN keurmerk dat staat voor een goede kwaliteit van bedrijfsprocessen. Dit keurmerk stelt onder andere enkele eisen die ook de veiligheid van het werk bevorderen zoals APK-keuringen, onderhoudsplannen, chauffeursbereikbaarheid en regelmatige controle op wettelijke uitrusting. De taxibranche kent het TX-keurmerk dat hoge eisen stelt aan de veiligheid van de taxi en vereist dat het taxipersoneel goed is opgeleid, bijvoorbeeld ook in levensreddend handelen. Ook de NEN-normen in bijvoorbeeld de metaalindustrie zijn niet direct ingericht voor arbeidsomstandigheden, maar houden er vaak wel verband mee. Volgens een diepte-interview overweegt de koek en snoep branche een certificering te ontwikkelen waarin de eerste ster aangeeft dat het bedrijf aan alle wettelijke verplichtingen voldoet, inclusief die op arboterrein. De schoonmaak is vergевorderd met een OSB-keurmerk dat staat voor goede service, legale activiteiten en enkele schoonmaak specifieke eisen. De OSB geeft aan dat als dit aanslaat, arbeidsomstandigheden er op termijn in ondergebracht zouden kunnen worden. De agrarische sector (Stigas) geeft aan dat het bestaande Global GAP keurmerk geschikt zou zijn om er arbeidsomstandigheden in onder te brengen; nu bevat het onder andere een door bedrijf en werknemersvertegenwoordiger ondertekende verklaring van basale arbeidsvoorwaarden (onder andere geen kinderarbeid, betaling minimum loon, gezonde en veilige werkplaats).

Niet alleen motiveert het bestaan van een keurmerk om er ook arbeidsomstandigheden in onder te brengen, als het keurmerk er is motiveert dit het ontwikkelen van hogere eisen voor een aanvullend certificaat. Zo is in de bouw het VCA keurmerk doorontwikkeld tot een VCA+ en VCA++ keurmerk waarvoor een verbetersysteem wordt geëist (rapport Tien Organisatieadvies). In dit systeem leiden klachten van werknemers aanpassingen; in het diepte-interview gaf ook de afvalbranche aan dat de voorloperbedrijven een VCA+ certificaat willen halen. En in het keurmerk dat de koek en snoep branche overweegt op te zetten, geeft de tweede of derde ster aan dat het bedrijf zo zou moeten kunnen instromen in OHSAS 18001. Volgens de bedrijvenenquête bevordert ook de aanwezigheid van een verbetercyclus in het bedrijf de steun voor verdere arbo-afspraken op brancheniveau.

Zes van de tien gesprekspartners van de diepte-interviews vinden een keurmerk een goed instrument om arbeidsomstandigheden in onder te brengen. Twee branches zijn in gesprek met certificerende instellingen om een eigen keurmerk te ontwikkelen (koek en snoep en schoonmaak). Volgens hen moet dit keurmerk dan wel onderscheidend zijn. De reden is dat voor goede arbeidsomstandigheden investeringen nodig zijn, terwijl geen enkel bedrijf een kostennadeel wil hebben zonder dat daar iets tegenover staat. Dit sluit volgens beide branches een sterrensysteem uit waarbij met minimale inspanningen de eerste ster behaald kan worden. Omdat inspectie op goede arbeidsomstandigheden duurder is dan op bijvoorbeeld administratieve processen, zou op arbo minder frequent geïnspecteerd gaan worden, bijvoorbeeld tweejaarlijks in plaats van jaarlijks of halfjaarlijks. De schoonmaak stelt dat bij verlies van het certificaat ook het lidmaatschap van de branchevereniging in het geding kan komen. Voor de koek en snoep branche gaat dit te ver omdat bedrijven die zijn overgenomen door investeerders, anders nog meer op prijs zouden concurreren.

De beste beloning die de overheid kan geven voor een keurmerk waar arbeidsomstandigheden onderdeel van zijn, is om de focus bij de handhaving te verleggen naar niet-gecertificeerde bedrijven.

Voorkeur voor bestaande instrumenten – arbocatalogus

Uit de bedrijvenenquête blijkt dat bedrijven die verdere arbo-afspraken zouden steunen, daarbij vaak een voorkeur hebben voor bestaande instrumenten. Zoals hierboven genoemd vinden zes van de tien geïnterviewde organisaties een keurmerk geschikt om er arbeidsomstandigheden in onder te brengen. Alle 20 onderzochte branches hebben een arbocatalogus (19 branches) of zijn vergevorderd met de ontwikkeling ervan (kappers). Een voordeel van de arbocatalogus al dan niet in combinatie met een branche-RI&E is dat praktische oplossingen en concrete maatregelen worden aangedragen voor risico's. In de arbocatalogi van het primair onderwijs en de sector gemeenten zijn maatregelen vooralsnog wel minder concreet uitgewerkt dan in de overige branches en wordt een onderscheid gemaakt tussen wat wettelijk minimaal nodig is en wat aanvullend aanbevolen wordt.

De arbocatalogus is bovendien niet vrijblijvend omdat veel maatregelen voortvloeien uit de Arbowet, al bevelen alle arbocatalogi daarnaast ook andere maatregelen aan. Volgens de diepte-interviews willen de agrarische en de binnenvaart de arbocatalogus nog verder ontwikkelen al is de arbocatalogus wettelijk erkend (de branche-RI&E van de binnenvaart is dat overigens nog niet).

In hoeverre bedrijven de arbocatalogus daadwerkelijk gebruiken, lijkt volgens analyse van de bedrijvenenquête vooral af te hangen van de diversiteit van bedrijven, zoals in de metaalsector en de horeca. In de metaalsector is maatwerk vereist volgens de website van de arbocatalogus, in de horeca zijn de bedrijven ook volgens de brancheorganisatie te divers voor de oude systematiek met arbocatalogus. En de binnenvaart noemde dat de arbocatalogus bijvoorbeeld niet afdoende is voor een tankerschip. Verder bestaat het gevaar dat bij onvoldoende blijvende aandacht de arbocatalogus een papieren tijger wordt, merkt de OR van een metaalbedrijf op. Voor een blijvend draagvlak voor de arbocatalogus stellen veel brancheorganisatie dat de Inspectie SZW na toetsing ervan de arbocatalogus en niet de Arbowet als referentiepunt dient te hanteren voor inspectie, in de huidige praktijk verschilt dit per branche. De onderzoekers tekenen hierbij echter aan dat bedrijven een goede reden kunnen hebben om niet uit te gaan van de arbocatalogus zoals tankerschepen in de binnenvaart.

Tot slot stellen branches dat het belang van goede arbeidsomstandigheden doorlopend gecommuniceerd moet worden en dat inspectie als stok achter de deur belangrijk blijft om te voorkomen dat de arbocatalogus op de langere termijn een papieren tijger wordt (afvalbranche, taxibranche, metaalverwerking).

Kenniscentrum

Vijf van de ondervraagde branches geven aan dat een kenniscentrum of een brancheorganisatie met een actieve arbo-afdeling een succesfactor is. Bedrijven weten wel dat er verplichtingen zijn, zo blijkt ook uit de bedrijvenenquête, maar volgens de brancheorganisaties zijn veel bedrijven onbekend met de precieze verplichtingen. Om deze bedrijven te bereiken en te informeren is intensieve communicatie over dit onderwerp van belang. Dit lukt alleen als er voldoende mensen en middelen voor zijn.

Aandacht voor arbo in de opleiding

Een brancheorganisatie (kappers) geeft aan dat zij intensief de aandacht voor goede arbeidsomstandigheden in de (mbo-) opleiding bevordert. Het gaat hierbij om de vaardigheden om met veilig materiaal te werken, en lesmateriaal als filmpjes die niet alleen voor werknemers maar ook voor leerlingen in het mbo te gebruiken zijn.

Cultuurproject

De afvalbranche is in 2012 een pilot gestart, een cultuurproject. Het cultuurproject beoogt uitwisseling van beste praktijken tussen bedrijven en een gezamenlijke verbetering van veilige werkomstandigheden door werknemers en leidinggevendenden. De deelnemers aan dit project zijn op zich de voorloperbedrijven die toch al veel aan arbeidsomstandigheden doen, maar de hoop is dat andere bedrijven aansluiten als de voorloperbedrijven meetbare resultaten met de nieuwe aanpak behalen.

Ondernemingsdossier

Ook de horeca is in 2012 een pilot gestart, het ondernemingsdossier, een gezamenlijk initiatief van onder andere het ministerie van ELI, de rubber- en kunststoffen industrie, de horeca en de recreatiesector. Het ondernemingsdossier beoogt het overleggen van documenten voor inspectie voor bedrijven eenvoudiger te maken, met als bijeffect eenvoudiger inspectie. Dit gebeurt door inspecteurs tijdelijk inzage te geven in de relevante elektronische documenten; dit kunnen ook documenten zijn op het gebied van arbeidsomstandigheden en hygiëne. De hoop is dat als dit de kosten van inspectie reduceert en de inspectiedruk vermindert, verschillende instanties hun inspecties met elkaar afstemmen en steeds meer bedrijven bij dit initiatief aansluiten. Over het ondernemingsdossier is ook een passage opgenomen in het regeerakkoord van Rutte II.

Cao

De cao is hooguit onder voorwaarden een goede aanvulling op de arbocatalogus. Een voordeel is dat een paragraaf in de cao over het naleven van de arbocatalogus, de naleving ervan voor de cao-partijen afdwingbaar maakt. Een aparte arbo-cao kan uitkomst bieden als de ledendeckking hoog is of als de cao algemeen verbindend verklaard (avv) wordt, en als een paritair orgaan toeziet op de naleving bij zowel leden als niet-leden; toezicht op zzp-ers blijft echter niet te regelen met een cao. De schoonmaak en de koek en snoep branche hebben een aparte arbo-cao waarbij aan deze voorwaarden voor een succes is voldaan, terwijl in de metaalsector handhaving bij niet-leden volgens een OR achterwege blijft, terwijl de arbo-cao volgens BOVAG afspraken te vaag zijn geformuleerd. De andere brancheorganisaties wijzen op het gevaar dat betere omstandigheden worden uitgeruild tegen betere omstandigheden.

Overige instrumenten

Over **richtlijnen, protocollen en gedragscodes** is een minderheid van de brancheorganisaties enthousiast, al is volgens de bedrijvenenquête ruim de helft tot twee derde van de bedrijven tevreden over de bestaande richtlijnen, protocollen en gedragscodes. Een voordeel dat wordt genoemd door twee branches is dat zij zorgen voor duidelijkheid, ook als werknemers van bedrijf wisselen (metaal, binnenvaart). Nadelen zijn richtlijnen en protocollen zijn dat zij kostbaar zijn in ontwikkeling, afhangen van de stand van de techniek en slecht afdwingbaar zijn tenzij ze wettelijk bekrachtigd worden. Volgens de OR van een metaalbedrijf zouden dergelijke instrumenten moeten worden aangevuld met een regeling voor geschilbeslechting die ook voor werknemers in niet bij de cao aangesloten bedrijven toegankelijk is, met als ultieme dreiging de gang naar de rechter.

Erkenningsregelingen voor hun **onderaannemers** en een paragraaf over arbeidsomstandigheden in **koopcontracten** hebben weinig steun volgens de bedrijvenenquête en zien de brancheorganisaties als de verantwoordelijkheid van individuele bedrijven. Deze uitkomst lijkt tegenstrijdig met de hierboven genoemde steun voor keurmerken en certificaten. En ook uit ander onderzoek¹³ blijkt dat eisen van opdrachtgevers met betrekking tot arbeidsomstandigheden

¹³ Walz, G.P., M. Engelen en W. Trommel (2011), Verantwoordelijk werken, Evaluatie Arbowet en beleidsdoorlichting arbobegrotingsartikel, Research voor Beleid: Zoetermeer, pagina 54;

Van der Kemp, S., G. Walz en M. Engelen (2011), De herziene Arbowet in bedrijf gesteld, Casestudies naar de werking van de wet in bedrijven en sectoren, Research voor Beleid: Zoetermeer, pagina 12, 58, 65 en

werkgevers prikkelen om eraan te voldoen. De onderzoekers concluderen daarom dat er wel steun is in bedrijven en brancheorganisaties om keurmerken te ontwikkelen, maar niet om opdrachtgevers op brancheniveau te verplichten om het keurmerk als eis te hanteren.

Implementatie

De Arbowet stelt de individuele werkgever verantwoordelijk voor goede arbeidsomstandigheden. Brancheorganisaties en vakbonden kunnen bovenwettelijke maatregelen stimuleren, maar het opdringen ervan werkt averechts, stellen meerdere brancheorganisaties. Weerstand tegen maatregelen ontstaat vooral als daar hoge kosten mee gemoeid gaan. Hierbij zijn niet zozeer de kosten op zich doorslaggevend, als wel het prijsnadeel ten opzichte van prijsvechters die niet investeren. In het algemeen kan worden geconcludeerd dat het ontwikkelen van een arbo-instrument op brancheniveau een kwestie van jaren is. Zowel met het verwerven van steun onder bedrijven als met de uitwerking van de implementatie gaat veel tijd gemoeid, met beslissingen die steeds tijdens jaarlijkse of halfjaarlijkse ledenvergaderingen worden genomen. Uitzonderingen hierop zijn het opstellen van een gedragscode (binnen een jaar in de schoonmaak) en het installeren van een commissie van bezwaar.

Drie rollen van de overheid op arboterrein

De overheid heeft drie belangrijke rollen:

- Het stellen van normen (wet- en regelgeving);
- De handhaving (Inspectie SZW);
- Het financieel faciliteren, met name van onafhankelijke arbo-deskundigheid.

Wet- en regelgeving worden in een adem genoemd met handhaving, en alle brancheorganisaties geven aan dat handhaving altijd belangrijk zal blijven. De Arbowet stelt de werkgever verantwoordelijk voor goede arbeidsomstandigheden, van de tien geïnterviewde organisaties is alleen de horeca van mening dat voor technische normen ontwerpers, producenten en installateurs verantwoordelijk gemaakt zouden moeten worden. Dit betekent overigens niet dat branches graag nog meer regels over zich afroepen. Maar als de branche zelf normen ontwikkelt, zullen met name werknemers eraan hechten dat deze in de wet worden bekrachtigd (OR van een metaalbedrijf en de mening van de onderzoekers), zodat erop gehandhaafd wordt en werknemers met klachten, na vergeefse bemiddeling, in uiterste instantie naar de rechter kunnen stappen.

Inspectie SZW wordt door alle tien branches essentieel genoemd. Er worden wel een aantal verbeterpunten genoemd, waaronder de drie belangrijkste:

- verdeel de aandacht onder alle bedrijven;
- hanteer de arbocatalogus als basis voor handhaving, als deze getoetst is;
- hanteer vaker de wortel in plaats van alleen de stok (boetes).

Uit de verschillende geluiden hierover van de branches komt naar voren dat de Inspectie SZW de sectorale arbocatalogus wisselend wel of niet als basis hanteert voor inspectie. Dit is niet kwantitatief onderzocht maar duidelijk is wel dat handhaven op basis van de arbocatalogus het draagvlak voor dat instrument bevordert. De wortel kan inhouden dat de Inspectie SZW tevoren aangeeft waar zij extra op gaat letten, dit zouden bij voorkeur maatregelen zijn die vanzelf beklijven als zij zijn ingevoerd. Of dat een keurmerk wordt beloond met minder frequente inspectie; minstens twee branches (koek en snoep en schoonmaak) zijn hier onzeker over.

Acht van de tien branches noemen ook financiële ondersteuning belangrijk. Het gaat met name om subsidie voor het behoud of inhuren van arbo-deskundigheid, zowel om de arbocatalogus verder te

Tien Organisatieadvies (2011), Onderzoek naar zelfregulering op het terrein van arbeidsomstandigheden: Oosterbeek, 15 november 2011, pagina 5 en 42.

ontwikkelen als om kennis over te dragen aan bedrijven en pilots zoals het cultuurproject van de afvalbranche. Maar ook los daarvan wordt grote waarde gehecht aan het op de politieke agenda zetten van arbeidsomstandigheden.

Strategie met drie pijlers

Een strategie van de brancheorganisaties en de overheid om goede arbeidsomstandigheden te bevorderen, zou kunnen bestaan uit meerdere pijlers. De eerste pijler is om arbo vooral onder te brengen in **bestaande instrumenten** (in het bijzonder een keurmerk of certificaat) of om bestaande instrumenten uit te bouwen bovenop wat wettelijk verplicht is (in het bijzonder arbocatalogi). Dat dit de steun voor verdere afspraken bevordert, blijkt uit zowel de bedrijvenenquête als de diepte-interviews. Een tweede pijler zou kunnen zijn om te wijzen op het belang van een **goed imago**. Een goed imago is belangrijk voor de klant (diepte-interviews), maar ook bij de werving van personeel (bedrijvenenquête). Met name ongevallen, uitbuiting en rechtszaken over slechte arbeidsomstandigheden zijn belangrijk om te vermijden, zowel voor individuele bedrijven als voor de branche als geheel (volgens een aantal diepte-interviews). Een derde pijler is om **aansluiting bij de bestaande praktijk** binnen bedrijven te zoeken, volgens de diepte-interviews.

De beste beloning van de overheid voor bestaande instrumenten en met name keurmerken en certificaten is om de aandacht bij **handhaving te verleggen** naar niet-gecertificeerde bedrijven. Wel zal een minder frequente handhaving ook bij gecertificeerde bedrijven nodig blijven, volgens de brancheorganisaties. Om de aandacht niet te laten verslappen, is het verder nodig in alle branches te handhaven, de kappers en de taxibranche geven aan dat het niet goed is dat de overheid in hun branches niet of nauwelijks handhaaft. Om het belang van een goed imago te onderstrepen, kan de overheid arbeidsomstandigheden op de **politieke agenda** zetten, bijvoorbeeld door een campagne of in debatten. Voor pilots zoals een cultuurproject en het ondernemingsdossier is **financiële facilitering** belangrijk. Ook kan financiële facilitering het ontwikkelen van lesmateriaal bevorderen dat ook gebruikt kan worden in het reguliere beroepsonderwijs (vmbo en mbo), en de verdere ontwikkeling van arbocatalogi boven de wettelijke vereisten bespoedigen.

Bijlage A Indicatoren per branche

Branche 1-13

Onderwerp / Branche 1-13	Metaalbewerking	Transport	Grafimedia	Afvalbedrijven	Taxi	Kappers	Horeca	Primair onderwijs	Gemeenten	Koek en snoep	Agrarisch	Ambulancezorg	Bouw
Homogeniteit ^{a)}	D	H	H	H	H	H	D	H	H	H	D	H	D
MKB-aandeel ^{b)}	91	91	97	85	94	H	99	52	12	82	H	0	87
Instrumenten													
Arbocatalogus	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Arboconvenant	X		X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Branche RI&E (op www.rie.nl)	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
Erkende branche RI&E ^{c)}	X	X	X		X	X	X	X		X	X		X
CAO	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X
Risico's volgens brochure													
A1 Gevaarlijke stoffen	X	X	X	X		X	X			X	X	X	X
A2 Fysieke belasting		X	X	X		X	X	X		X	X	X	X
A3 Beeldschermwerk						X	X	X					
A4 Geluid	X		X				X			X			X
A4 Fysisch overig								X					X
B1 Werkdruk		X	X				X	X		X		X	
B2 Agressie en Geweld		X	X				X	X				X	
B3 Psychosociaal overig			X					X				X	
C1 Arbeidsmiddelen	X	X	X	X						X	X		X
C2 Arbeidsplaatsen	X			X									X
C3 Arbozorg							X						
C4 Beschermingsmiddelen													X
C5 Overig ^{d)}							X				X	X	
Risico's arbocatalogus													
A1 Gevaarlijke stoffen	X		X	X			X	X		X	X		X
A2 Fysieke belasting	X			X	X		X	X	X	X	X	X	X
A3 Beeldschermwerk			X	X			X	X	X				X
A4 Geluid	X		X	X			X	X		X	X	X	X
A4 Fysisch overig				X			X	X	X	X			X
B1 Werkdruk			X	X			X	X	X			X	

Onderwerp / Branche 1-13	Metaalbewerking	Transport	Grafimedia	Afvalbedrijven	Taxi	Kappers	Horeca	Primair onderwijs	Gemeenten	Koek en snoep	Agrarisch	Ambulancezorg	Bouw
B2 Agressie en Geweld				X	X		X	X	X			X	
B3 Psychosociaal overig							X	X				X	
C1 Arbeidsmiddelen	X		X	X						X	X		X
C2 Arbeidsplaatsen			X	X				X			X		X
C3 Arbozorg				X							X		
C4 Beschermingsmiddelen													X
C5 Overig													
Handhaving													
Branche-brochure	X	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X
Prioritaire sector Arbeidsinsp.	X	X										X	X
Harde cijfers													
% arbeidsongevallen ^{e)}	3,7	4,6	3,7	3,7	4,6	1,7	4,4	1,5	2,9	3,7	1,5	2,8	5,2
% beroepsziekten ^{f)}	6,5	3,9	6,5	6,5	3,9	1,5	0,3	2,6	3,3	6,5	0,4	5,5	70
% ziekteverzuim ^{e)}	4,9	5,2	4,9	4,9	5,2	4,0	3,8	4,5	5,1	4,9	4,5	5,3	4,5
% instroom WIA ^{g)}	27	38	31	20	14	25	16	21	24	26	3	14	14
Aantal werknemers ^{h)}	H	H	M	M	M	M	H	H	H	M	H	L	H

- H = Homogeen, D = Divers;
- Percentage bedrijven met tot 50 werknemers, H = 100 procent (bron: CBS);
- Een erkend RI&E-instrument geeft een toetsingsvrijstelling voor bedrijven met maximaal 25 werknemers, erkenning dient iedere 3 jaar opnieuw aangevraagd te worden;
- Horeca: drukapparatuur;
- Agrarisch: besloten ruimten;
- Ambulancezorg: Arbeids- en rusttijden;
- Bron: NEA 2011;
- Bron: beroepsziekten in cijfers, NCvB (cijfers 2011);
- Bron: Sociale verzekeringen naar sectoren 2010, UWV;
- H = hoog (100.000 of meer), M = middel (10.000-99.999), L = laag (1-9.999);
- Arbocatalogus Transport: beroepsgoederenvervoer over de weg (TLN).

Relevante organisaties:

Metaalbewerking: 5xbeter;

Transport: Gezondtransport;

Grafimedia: Koninklijk Verbond van Grafische Ondernemingen;

Afvalbedrijven: Vereniging Afvalbedrijven;

Taxi: Sociaalfonds Taxi;

Kappers: Branche Platform Kappers;

Horeca: Koninklijke Horeca Nederland;

Primair Onderwijs: VtPf (Vervangingsfonds/Participatiefonds);

Gemeenten: A+O Fonds Gemeenten;

Koek en snoep: VBZ (Vereniging voor de Bakkerij- en Zoetwarenindustrie);

Agrarische sector: Stigas;

Ambulancezorg: Vereniging Ambulancezorg Nederland;

Bouw: Arbouw.

Branche 14-26

Onderwerp / Branche 14-26	Automobiel	Binnenvaart	Speelgoedhandel	Installatie, isolatie	Ziekenhuizen	Podiumkunsten	Schoonmaak	Rubberproductie	Kinderopvang	Visverwerking	Verloskundigen	Tandheelkunde	Apotheken
Homogeniteit ^{a)}	D	H	H	D	H	D	H	H	H	H	H	H	H
MKB-aandeel ^{b)}	97	99	H	96	0	99	95	84	87	97	H	H	97
Instrumenten													
Arbocatalogus	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X			X
Arboconvenant	X			X	X	X	X		X				
Branche RI&E (op www.rie.nl)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Erkende branche RI&E ^{c)}	X		X	X	X	X		X	X		X	X	X
CAO	X			X	X	X	X	X	X				
Risico's volgens brochure													
A1 Gevaarlijke stoffen	X	X						X					
A2 Fysieke belasting	X	X						X	X				
A3 Beeldschermwerk									X				
A4 Geluid	X							X					
A4 Fysisch overig								X					
B1 Werkdruk									X				
B2 Agressie en Geweld		X											
B3 Psychosociaal overig													
C1 Arbeidsmiddelen	X	X						X					
C2 Arbeidsplaatsen	X												
C3 Arbozorg													
C4 Beschermsmiddele n	X												
C5 Overig ^{d)}									X				
Risico's arbocatalogus													
A1 Gevaarlijke stoffen	X	X			X		X	X					X
A2 Fysieke belasting	X	X	X	X	X	X	X	X	X				X
A3 Beeldschermwerk					X				X				X
A4 Geluid							X	X					
A4 Fysisch overig	X							X		X			
B1 Werkdruk	X				X				X	X			
B2 Agressie en Geweld			X		X		X		X				X

Onderwerp / Branche 14-26	Automobiel	Binnenvaart	Speelgoedhandel	Installatie, isolatie	Ziekenhuizen	Podiumkunsten	Schoonmaak	Rubberproductie	Kinderopvang	Visverwerking	Verloskundigen	Tandheelkunde	Apotheken
B3 Psychosociaal overig					X		X			X			X
C1 Arbeidsmiddelen	X	X		X		X	X	X		X			
C2 Arbeidsplaatsen		X		X	X					X			
C3 Arbozorg					X				x				
C4 Beschermingsmiddelen													
C5 Overig													
Handhaving													
Branche-brochure	X	X					X	X	X				
Prioritaire sector Arbeidsinsp.		X			X			X	X				
Harde cijfers													
% arbeidsongevallen ^{e)}	3,1	4,6	3,1	5,2	2,8	1,7	2,6	2,8	1,5	3,7	2,8	2,8	2,8
% beroepsziekten ^{f)}	1,5	3,9	1,5	70	5,5	0,3	0,7	5,5	2,6	6,5	5,5	5,5	5,5
% ziekteverzuim ^{e)}	4,5	5,2	3,5	4,5	5,3	4,0	3,8	5,3	4,5	4,9	5,3	5,3	5,3
% instroom WIA ^{g)}	25	0	25	14	21	18	17	21	21	---	21	21	21
Aantal werknemers ^{h)}	H	L	M	H	H	L	H	M	H	L	L	L	M

Voetnoten a)-c) en e)-h): zie branche 1-13.

d. Bacteriën en virussen.

-- wil zeggen: geen gegevens.

Relevante organisaties:

Automobiel: Bovag;

Binnenvaart: Kantoor Binnenvaart;

Speelgoedhandel: Gebra;

Installatie en isolatie: Uneto-VNI;

Ziekenhuizen: Actiz;

Podiumkunsten: Stichting Arbo en Podiumkunsten;

Schoonmaak: RAS;

Rubberproductie: NRK (Federatie Nederlandse Rubber- en Kunststoffindustrie);

Kinderopvang: FCB;

Visverwerking: Productschap Vis;

Verloskundigen: Koninklijke Nederlandse Organisatie van Verloskundigen;

Tandheelkunde: NMT;

Apotheken: SBA.

Branche 27-37

Onderwerp / Branche 27-37	Sport	Uitzendbureaus	Vleesindustrie	Banden en wielen	Fundering	Huisartsen	Mode-interieur	Papier en karton	Bloemendetailist	Contractcatering	Architecten
Homogeniteit ^{a)}	H	D	D	H	H	H	D	H	H	H	H
MKB-aandeel ^{b)}	99	78	88	96	94	H	H	64	99	98	99
Instrumenten											
Arbocatalogus	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Arboconvenant		X	X	X	X			X		X	X
Branche RI&E (op www.rie.nl)	X	X	X	X		X	X		X	X	X
Erkende branche RI&E ^{c)}	X	X		X		X	X		X		X
CAO		X		X		X	X	X	X	X	X
Risico's volgens brochure											
A1 Gevaarlijke stoffen					X			X			
A2 Fysieke belasting	X							X			
A3 Beeldschermwerk	X										
A4 Geluid					X			X			
A4 Fysisch overig											
B1 Werkdruk	X										
B2 Agressie en Geweld											
B3 Psychosociaal overig											
C1 Arbeidsmiddelen					X			X			
C2 Arbeidsplaatsen					X			X			
C3 Arbozorg											
C4 Beschermingsmiddelen											
C5 Overig											
Risico's arbocatalogus											
A1 Gevaarlijke stoffen				X	X	X		X			
A2 Fysieke belasting			X			X	X	X	X	X	X
A3 Beeldschermwerk			X			X	X	X			X
A4 Geluid				X	X		X	X			X
A4 Fysisch overig					X	X	X	X			X
B1 Werkdruk		X			X	X	X		X		X
B2 Agressie en Geweld		X				X	X				
B3 Psychosociaal overig						X	X				
C1 Arbeidsmiddelen			X	X			X	X		X	
C2 Arbeidsplaatsen			X			X		X		X	
C3 Arbozorg		X									
C4 Beschermingsmiddelen											
C5 Overig											
Handhaving											
Branche-brochure					X			x			

Onderwerp / Branche 27-37	Sport	Uitzendbureaus	Vleesindustrie	Banden en wielen	Fundering	Huisartsen	Mode-interieur	Papier en karton	Bloemendetailist	Contractcatering	Architecten
Prioritaire sector Arbeidsinsp.						X					
Harde cijfers											
% arbeidsongevallen ^{e)}	1,7	2,6	3,7	3,1	5,2	2,8	3,7	3,7	3,1	4,4	2,6
% beroepsziekten ^{f)}	0,3	0,7	6,5	1,5	70	5,5	6,5	6,5	1,5	0,3	0,7
% ziekteverzuim ^{e)}	4,0	3,8	4,9	3,5	4,5	5,3	4,9	4,9	3,5	3,8	3,8
% instroom WIA ^{g)}	---	10	0	25	14	21	5	20	25	17	29
Aantal werknemers ^{h)}	L	M	M	L	L	M	M	L	M	M	M

Voetnoten: zie branche 1-13.

Relevante organisaties:

Sport: WOS;

Uitzendbureaus: ABU;

Vleesindustrie: VNV;

Banden en Wielen: VACO;

Fundering: NVAF;

Huisartsen: LHV;

Mode-interieur: Modint;

Papier en karton: VNP;

Bloemendetailhandel: VBW;

Contractcatering: Stichting Contractcatering;

Architecten: SFA.

Bijlage B Vragenlijst telefonische enquête

Werkgeversenquête afspraken in branche over arbo	
	Inleiding <i>Doel en tijdsduur enquête</i> Deze enquête wordt gehouden in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het doel van de enquête is om inzicht te krijgen in de mate waarin werkgevers en brancheorganisaties zelf regels opstellen en/of uitvoeren en/of handhaven op het gebied van arbeidsomstandigheden. Doel is ook inzicht te krijgen in de kans van slagen van afspraken hierover in verschillende branches. Dit onderzoek wordt verricht in een aantal branches, waaronder uw branche. Met dit onderzoek wil het ministerie de mogelijkheid onderzoeken voor het uitbreiden van bestaande afspraken in de branche of bevorderen van nieuwe afspraken over arbo. De gegevens van deze enquête worden anoniem opgeslagen en verwerkt. Eerst stellen wij een aantal vragen over cao's en samenwerking en concurrentie in de branche. Daarna worden vragen gesteld over verschillende vormen van afspraken rond arbeidsomstandigheden en de mening van uw bedrijf daarover. De enquête duurt naar verwachting acht minuten.
Samenwerking branche – cao	
	Wij stellen nu eerst een aantal vragen over samenwerking in uw branche, te beginnen met de cao
1.	<i>Is er een collectieve arbeidsvoorwaardenregeling (meestal cao) van toepassing op uw medewerkers?</i> <i>Toelichting: ook een arbeidsvoorwaardenregeling voor overheidspersoneel telt mee</i> ☐ Ja ☐ Nee (ga naar vraag 5) ☐ Weet het niet (ga naar vraag 5)
2.	<i>Hoeveel cao's zijn er van toepassing in uw bedrijf?</i> <i>Toelichting: alleen gesteld aan bedrijven met cao</i> ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 of meer ☐ Weet het niet
3.	<i>Wat voor type cao is van toepassing voor de meeste werknemers in uw bedrijf?</i> <i>Toelichting: alleen gesteld aan bedrijven met cao</i> ☐ Bedrijfstak-cao ☐ Ondernemings-cao ☐ Arbeidsvoorwaardenregeling voor overheidspersoneel ☐ Weet het niet

Werkgeversenquête afspraken in branche over arbo				
4.	<i>Wordt die cao automatisch toegepast of alleen na algemeen verbindendverklaring (AVV)?</i> <i>Toelichting: alleen gesteld aan bedrijven met cao</i> ☐ Automatisch ☐ Alleen na AVV ☐ Weet het niet			
5.	<i>Hoe actief is de vakbond in uw branche?</i> ☐ Heel actief ☐ Actief ☐ Weinig actief ☐ Helemaal niet actief ☐ Weet het niet ☐ Er is geen vakbond			
6.	<i>Is uw bedrijf lid van een werkgeversvereniging, ook wel branchevereniging genoemd?</i> <i>Toelichting: met een werkgeversvereniging wordt hier een organisatie bedoeld die doet aan belangenbehartiging voor de aangesloten werkgevers, en bijvoorbeeld cao-onderhandelingen voert.</i> ☐ Ja ☐ Nee ☐ Weet het niet			
<i>Samenwerking branche – arbozaken</i>				
<i>En nu stellen wij twee vragen over samenwerking op het gebied van arbozaken</i>				
7.	<i>Is er in uw branche een organisatie of instelling actief op het arboterrein?</i> <i>Toelichting: dit kan de werkgeversvereniging/branchevereniging zijn, maar ook een andere instelling</i> ☐ Ja ☐ Nee (ga verder naar vraag 9) ☐ Weet het niet (ga verder naar vraag 9)			
8.	<i>Van welke dienstverlening op het arboterrein maakt uw bedrijf gebruik?</i> <i>Toelichting: alleen gesteld aan bedrijven in een branche waar een instelling actief is op het arboterrein</i> <i>RI&E = Risico Inventarisatie en Evaluatie</i> <i>Meerdere antwoorden mogelijk</i> <table border="1"> <tbody> <tr> <td> ☐ Branche RI&E ☐ Verzuimmelding via brancheloket ☐ Collectief contract met verzekeraar ☐ Collectief contract met arbodienst ☐ Cursusaanbod over arbo en verzuim </td> <td> ☐ Informatie en advies over arbo, verzuim en/of re-integratie ☐ Geen van deze ☐ Anders ☐ Weet het niet </td> </tr> </tbody> </table>		☐ Branche RI&E ☐ Verzuimmelding via brancheloket ☐ Collectief contract met verzekeraar ☐ Collectief contract met arbodienst ☐ Cursusaanbod over arbo en verzuim	☐ Informatie en advies over arbo, verzuim en/of re-integratie ☐ Geen van deze ☐ Anders ☐ Weet het niet
☐ Branche RI&E ☐ Verzuimmelding via brancheloket ☐ Collectief contract met verzekeraar ☐ Collectief contract met arbodienst ☐ Cursusaanbod over arbo en verzuim	☐ Informatie en advies over arbo, verzuim en/of re-integratie ☐ Geen van deze ☐ Anders ☐ Weet het niet			

Werkgeversenquête afspraken in branche over arbo	
9.	<i>Wij leggen u nu een stelling voor over samenwerking in netwerken. Bent u het eens of oneens over de volgende stelling: Ons bedrijf werkt samen met derden of participeert in netwerken</i> <i>Toelichting: dit kan elk willekeurig netwerk zijn. Doel van de vraag is om te weten of er een structuur of cultuur van samenwerking is.</i> ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Eens noch oneens ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens ☐ Weet het niet
Concurrentie	
Na de vragen over samenwerking stellen wij nu vier vragen over concurrentie in uw branche	
10.	<i>Welke omschrijving past het best bij de markt waarin uw bedrijf opereert?</i> ☐ Nichemarkt ☐ Brede concurrentie ☐ Weet het niet
11.	<i>Concurreert uw bedrijf lokaal, regionaal, nationaal of internationaal?</i> ☐ Lokaal ☐ Regionaal ☐ Nationaal ☐ Internationaal ☐ Weet het niet
12.	<i>Concurreert uw bedrijf vooral met grote of kleine bedrijven?</i> Groot is vanaf ongeveer 50 werknemers ☐ Grote bedrijven ☐ Kleine bedrijven ☐ Beiden ☐ Weet het niet
13.	<i>Hoe vaak schat u in dat onder-gekwificeerd personeel wordt <u>ingehuurd</u> in uw branche?</i> ☐ Heel vaak ☐ Vaak ☐ Regelmatig ☐ Bijna nooit ☐ Nooit ☐ Weet het niet
Invloed van omgeving	
Vervolgens stellen wij drie vragen over de invloed van de omgeving	

Werkgeversenquête afspraken in branche over arbo			
14.	<i>Heeft uw branche een goed of een slecht imago bij het brede publiek?</i>		
	☐ Goed (ga naar vraag 16) ☐ Slecht ☐ Weet het niet ☐ Wil niet zeggen (ga naar vraag 16)		
15.	<i>Heeft uw bedrijf bij de werving van personeel last van een slecht imago van de branche?</i> <i>Toelichting: alleen gesteld aan bedrijven met slecht imago of die het niet weten</i>		
	☐ Ja ☐ Nee ☐ Weet het niet		
16.	<i>Hoe groot of klein acht u de kans dat de Arbeidsinspectie komend jaar uw bedrijf controleert?</i>		
	☐ Zeer groot ☐ Groot ☐ Groot noch klein ☐ Klein ☐ Zeer klein ☐ Weet het niet		
Instrumenten van zelfregulering			
<i>Het volgende onderdeel van de enquête gaat over verschillende soorten regelingen op het gebied van arbeidsomstandigheden. Ik noem een aantal van dit soort regelingen. De vragen hierbij zijn steeds:</i> - Is deze regeling er in uw branche? - Maakt uw bedrijf gebruik van deze regeling? - Is uw bedrijf tevreden over die regeling?			
17.	<i>Welke vormen van regelingen zijn er in uw branche op het gebied van arbeidsomstandigheden?</i> <i>Meerdere antwoorden mogelijk</i> <i>Toelichting:</i> - Cao: het gaat nu specifiek over arbeidsomstandigheden die bij cao geregeld zijn; - Een arbocatalogus beschrijft hoe bedrijven en werknemers zullen voldoen aan arboregels van de overheid; - Keurmerk gaat over product of dienst, certificering over product of proces, erkenningsregeling gaat over kwalitatieve toetsing.		
		De regeling is er	Bedrijf maakt gebruik van regeling
		Bedrijf is tevreden over regeling	
	Cao	Ja/nee/ weet niet	Ja/nee/ weet niet
	Arbocatalogus	Ja/nee/ weet niet	Ja/nee/ weet niet
	Technische normen over producten, diensten, processen	Ja/nee/ weet niet	Ja/nee/ weet niet
	Gedragscodex (regels branche- of beroepsvereniging)	Ja/nee/ weet niet	Ja/nee/ weet niet
	Protocol of richtlijn (voor werkprocessen)	Ja/nee/ weet niet	Ja/nee/ weet niet
	Convenant (afspraken over doel	Ja/nee/ weet niet	Ja/nee/ weet niet

Werkgeversenquête afspraken in branche over arbo				
	en middelen)			
	Keurmerk, certificering of erkenningregeling	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>
	Erkenningregeling voor onder- aannemers (ja: naar vraag 19)	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>
	Branche afspraken over koopovereenkomsten (ja: naar vraag 19)	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>
	Regels van productschap of bedrijfschap	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>
	Anders	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>	<i>Ja/nee/ weet niet</i>
	Geen van deze (naar vraag 21)	<i>Ja/nee</i>	<i>XXX</i>	<i>XXX</i>
18.	<i>Zijn bij een van de afspraken die u genoemd heeft ook bedrijven uit andere branches betrokken?</i> <i>Toelichting: deze vraag geldt alleen voor bedrijven die bij vraag 17 <u>een</u> regeling noemden</i> <i>Behalve als dat een erkenningregeling voor onderaannemers is, of een regeling over koopovereenkomsten.</i> ☐ Ja ☐ Nee ☐ Weet het niet			
19.	<i>Steunt uw bedrijf de huidige afspraken over arbeidsomstandigheden in de branche?</i> <i>Toelichting: deze vraag geldt alleen voor bedrijven die bij vraag 17 <u>een</u> regeling noemden</i> ☐ Ja ☐ Nee ☐ Sommige wel, sommige niet ☐ Weet het niet			
20.	<i>Zou uw bedrijf <u>verdere</u> afspraken over arbeidsomstandigheden in de branche ondersteunen?</i> <i>Toelichting: deze vraag geldt alleen voor bedrijven die bij vraag 17 <u>een</u> regeling noemden</i> ☐ Ja (ga naar vraag 22) ☐ Nee (ga naar vraag 23) ☐ Weet het niet (ga naar vraag 23)			
21.	<i>Zou uw bedrijf afspraken over arbeidsomstandigheden in de branche wel ondersteunen?</i> <i>Toelichting: deze vraag geldt alleen voor bedrijven die bij vraag 17 <u>geen</u> regeling noemden</i> ☐ Ja ☐ Nee (ga naar vraag 23) ☐ Weet het niet (ga naar vraag 23)			
22.	<i>Welke vorm van afspraken die wij eerder genoemd hebben, zou uw voorkeur hebben?</i> <i>Toelichting: deze vraag geldt alleen voor bedrijven die nieuwe of verdere afspraken zouden ondersteunen</i>			

Werkgeversenquête afspraken in branche over arbo	
	Meerdere antwoorden mogelijk ☐ Cao ☐ Arbocatalogus ☐ Technische normen (over producten, diensten, processen) ☐ Gedragscode (regels branche- of beroepsvereniging) ☐ Protocol of richtlijn (voor werkprocessen) ☐ Convenant (afspraken over doel en middelen) ☐ Keurmerk, certificering of erkenningsregeling ☐ Erkenningsregeling voor onderaannemers ☐ Branche afspraken over koopovereenkomsten ☐ Regels van productschap of bedrijfschap ☐ Anders ☐ Geen voorkeur ☐ Weet het niet
23.	<i>Omdat afspraken over arbozaken gevolgen kunnen hebben voor werkprocessen, leggen wij u nu een stelling voor over vernieuwing van werkprocessen.</i> <i>Bent u het eens of oneens over de volgende stelling: in ons bedrijf worden werkprocessen regelmatig vernieuwd.</i> ☐ Helemaal eens ☐ Eens ☐ Eens noch oneens ☐ Oneens ☐ Helemaal oneens ☐ Weet het niet
	<i>De laatste twee vragen gaan over geschilbeslechting rond arbeidsomstandigheden. Het gaat over een situatie waarin een medewerker en het bedrijf het oneens zijn over de veiligheid van werk, en wat er voor die situatie geregeld is.</i>
24.	<i>Heeft uw bedrijf een reglement voor geschilbeslechting rond arbeidsomstandigheden?</i> ☐ Ja ☐ Nee ☐ Weet het niet
25.	<i>Welke instrumenten van geschilbeslechting rond arbeidsomstandigheden zijn er in uw branche?</i> Meerdere antwoorden mogelijk ☐ Arbitrage ☐ Bindend advies ☐ Mediation ☐ Ombudsman ☐ Tuchtrect ☐ Anders ☐ Geen ☐ Weet het niet

Werkgeversenquête afspraken in branche over arbo	
	<i>Tot slot</i>
	<i>Wij willen u hartelijk danken voor uw medewerking aan het onderzoek!</i>

Bijlage C Inventarisatie branches

Onderwerp / Branche ^{a)}	Metaalbewerking	Transport	Grafimedia	Afvalbedrijven	Taxi	Kappers	Horeca	Primair onderwijs	Gemeenten	Koek en snoep	Agrarisch	Ambulancezorg	Bouw	Binnenvaart	Ziekenhuizen
Organisatie ^{b)}	O	O	O	O	B	B	B	V	B	B	B	B	O		
Aandachtsgebieden:															
A1 Gevaarlijke stoffen	x	x	x	x		x	x		x		x	x	x	x	
A2 Fysieke belasting		x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
A3 Beeldschermwerk					x	x	x		x				x		x
A4 Geluid	x	x	x				x			x		x	x		
A4 Fysisch overig		x								x			x		
B1 Werkdruk					x	x	x	x	x			x			x
B2 Agressie en Geweld					x	x	x	x	x			x		x	x
B3 Psychosociaal overig						x						x			
C1 Arbeidsmiddelen	x	x		x	x		x				x		x	x	x
C2 Arbeidsplaatsen		x		x									x		x
C3 Arbozorg													x		x
C4 Beschermingsmiddelen		x					x								
C5 Overig ^{c)}						x			x	x	x	x			
Mate overheidsregulering															
Te weinig	x	x						x		x					
Voldoende			x	x	x	x			x		x	x	x	x	x
Te veel							x						x		
Instrumenten ^{d)}															
Cao	3	1	3	4	3	3	3	1	3	1	2	2	2	1	1
Arbocatalogus	2	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1
Technische normen	4	4	2	1	3	2	3	3	3	1	2	3	1	1	3
Gedragscode	4	4	3	3	1	3	3	3	3	3	3	2	2	1	3
Protocol of richtlijn	4	1	3	3	3	3	3	1	3	1	2	1	1	1	3
Convenant	4	4	3	3	3	1	3	3	3	3	3	3	4	3	3
Keurmerk, certificering of erkenningsregeling	4	4	2	3	3	3	2	3	3	1	3	3	2	1	3
Erkeningsregeling voor onderaannemers	4	4	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1	3
Branche afspraken over koopovereenkomsten	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3	1	3
Regels van productschap of bedrijfsschap	4	4	3	3	3	3	3	3	3	1	1	3	3	3	3
Regels	4	4	3	3	3	3	3	3	3	1	4	3	1	1	3

Onderwerp / Branche ^{a)}	Metaalbewerking	Transport	Grafimedia	Afvalbedrijven	Taxi	Kappers	Horeca	Primair onderwijs	Gemeenten	Koek en snoep	Agrarisch	Ambulancezorg	Bouw	Binnenvaart	Ziekenhuizen
geschilbeslechting															
Anders / overig	4	4	4	1	3	3	3	3	3	3	2	4	1	1	3
Versterking arbo mogelijk															
Ja	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Nee									x	x					x
Mogelijke versterking via															
Cao		x			x	x									
Arbocatalogus		x		x		x		x	x	x	x	x		x	
Technische normen															
Gedragcode															
Protocol of richtlijn													x		
Convenant															
Keurmerk, certificering of erkenningsregeling															
Erkeningsregeling voor onderaannemers															
Branche afspraken over koopovereenkomsten															
Regels van productschap of bedrijfsschap															
Regels geschilbeslechting															
Anders / overig ^{e)}				x			x						x	x	
Geen voorkeur	x		x												
Nieuwel/betere kaders?															
Ja ^{f)}	x			x	x	x	x	x	x	x	x			x	
Nee												x	x		
Weet niet		x	x										x		

- a. Niet bereikt: podiumkunsten, gemengde speelgoedhandel, installatie en isolatie;
Alleen diepte-interview: automobiel, schoonmaak;
- b. O = OR, B = Brancheorganisatie, V = vakbond;
- c. Kappers: allergenen;
Gemeenten: besloten ruimten;
Koek en snoep: meelstof (explosiegevaar en allergenen); hitte;
Agrarisch: besloten ruimten;
Ambulancezorg: werk op risicovolle plaatsen (snelweg, brand).
- d. 1 = Ja, regeling is er en organisatie is er actief bij betrokken;
2 = Ja, regeling is er maar organisatie is er niet actief bij betrokken;
3 = Nee, de regeling is er niet;
4 = Weet het niet.
- e. Afvalbedrijven: cultuurproject;
Horeca: keurmerken leveranciers;
Bouw: verbeteren interne veiligheidsloop;

- Binnenvaart: branche-RI&E.
- f. Horeca: meer regels voor leveranciers;
Primair onderwijs: betere handhaving;
Gemeenten: "aanjaagfunctie" voor het thema arbo; maatregelen m.b.t. gezond en langer doorwerken;
Koek en snoep: efficiëntere toetsing door Inspectie SZW;
Agrarische sector: trekkende rol, arbo op agenda plaatsen; grijze gebieden ophelderen; level playing field creëren;
Ambulancezorg: zelfregulering;
Bouw: branche moet zelf met arbo aan de slag;
Binnenvaart: voor internationale afspraken het helpen met het leggen van contacten, financiële facilitering.

Bijlage D Stratificatie en respons

Branche	SBI-08 codes	Populatie bedrijven naar aantal personen			Steekproef bedrijven naar aantal personen		
		2-9	10-99	100+	2-9	10-99	100+
		wp			wp		
Landbouw	01	34.576	1.314	24	101	75	24
Grafimedia	18	1.650	565	34	91	75	34
Metaalbewerking	24-25	2.794	1.825	149	50	75	75
Afvalbehandeling en recycling	38	307	279	42	83	75	42
Bouwnijverheid excl. bouwinstallatie, projectontwikkeling	42,431,433,439	11.997	2.730	106	50	75	75
Gespecialiseerde autoreparatiebedrijven	452	2.355	484	2	123	75	2
Horeca	55,56	25.265	3.502	82	50	75	75
Taxibranche	4932	1.055	365	51	74	75	51
Goederenwegvervoer excl. verhuisbedrijven	4941	2.629	1.538	171	50	75	75
Verloskundigen, ambulancediensten	86911, 86925	411	64	6	130	64	6
Kappers	96021	5.904	290	0	125	75	0
Koek en snoep	1072+10822	76	89	25	76	75	25
Installatie en isolatiebranche	432	4.423	2.018	126	50	75	75
Speelgoedbranche	4765	764	20	0	180	20	0
Binnenvaart	5040	1.523	44	5	151	44	5
Schoonmaak	812	2.460	783	103	50	75	75
Gemeenten	8411	176	464	468	75	75	74
Primair onderwijs	85201	1.473	5.401	5	120	75	5
Ziekenhuizen	861	115	211	180	75	75	50
Podiumkunsten	90011+90012	944	57	8	135	57	8

Branche	SBI-08 codes	Aantal complete enquetes			In percentage steekproef		
		2-9 wp	10-99	100+	2-9 wp	10-99	100+
Landbouw	01	1	17	2	1%	23%	8%
Grafimedia	18	5	10	5	5%	13%	15%
Metaalbewerking	24-25	3	9	8	6%	12%	11%
Afvalbehandeling en recycling	38	3	8	9	4%	11%	21%
Bouwnijverheid excl. bouwinstallatie, projectontwikkeling	42,431,433,439	1	7	12	2%	9%	16%
Gespecialiseerde autoreparatiebedrijven	452	7	13	0	6%	17%	0%
Horeca	55,56	4	7	9	8%	9%	12%
Taxibranche	4932	2	9	9	3%	12%	18%
Goederenwegvervoer excl. verhuisbedrijven	4941	1	6	13	2%	8%	17%
Verloskundigen, ambulancediensten	86911, 86925	8	11	1	6%	17%	17%
Kappers	96021	9	11	--	7%	15%	--
Koek en snoep	1072+10822	6	10	4	8%	13%	16%
Installatie en isolatiebranche	432	5	7	8	10%	9%	11%
Speelgoedbranche	4765	19	1	--	11%	5%	--
Binnenvaart	5040	5	13	2	3%	30%	40%
Schoonmaak	812	2	10	8	4%	13%	11%
Gemeenten	8411	6	5	9	8%	7%	12%
Primair onderwijs	85201	13	6	1	11%	8%	20%
Ziekenhuizen	861	4	6	10	5%	8%	20%
Podiumkunsten	90011+90012	4	15	1	3%	26%	13%

-- wil zeggen: geen bedrijven in deze groep in de populatie.

Bijlage E Resultaten bedrijven enquête

Tabel 0.1 % bedrijven dat het betreffende instrument afspraken op arboterrein gebruikt

	cao	Arbocatalogus	Technische normen	gedragscode	protocol	convenant	Keurmerk/certificaat	onderaannemers	inkoop	schap
Metaalbewerking	90	55	85	80	75	30	75	50	30	45
Goederenvervoer	90	65	40	60	65	35	95	50	10	25
Grafimedia	80	55	55	45	50	15	60	10	20	25
Afvalbranche	55	60	55	60	60	50	80	25	10	35
Taxibranche	90	30	45	80	75	20	90	35	20	35
Kappers	100	75	70	80	55	30	70	5	15	40
Horeca	95	50	75	70	90	30	85	15	30	70
Primair onderwijs	100	70	25	90	80	65	55	5	25	5
Gemeenten	90	30	55	90	80	50	25	10	15	15
Koek en snoep	90	55	70	65	80	45	80	0	5	70
Agrarische sector	100	65	65	75	65	20	90	40	20	70
Ambulancezorg/verloskundigen	75	60	55	90	95	60	85	5	25	15
Bouwnijverheid	100	70	90	70	80	50	85	60	25	55
Schoonmaak	95	65	60	70	70	30	75	20	15	15
Automobielbranche	90	60	80	80	75	15	85	5	30	25
Binnenvaart	55	55	65	75	85	55	80	20	20	25
Installatie en isolatie	100	45	90	70	75	45	90	60	30	30
Speelgoedbranche	90	45	35	60	50	20	55	0	15	35
Ziekenhuizen	95	75	75	90	85	55	85	5	15	5
Podiumkunsten	75	60	80	65	70	45	25	10	15	25
Totaal	88	57	64	73	73	38	74	22	20	33

N=20 per branche, N=400 totaal.

Tabel 0.2 % bedrijven dat tevreden is over betreffende instrument afspraken op arboterrein

	cao	Arbocatalogus	Technische normen	gedragcode	protocol	convenant	Keurmerk/certificaat	onderaannemers	inkoop	schap
Metaalbewerking	90	55	80	80	75	30	70	50	30	45
Goederenvervoer	90	55	35	50	65	30	90	40	10	25
Grafimedia	80	50	55	45	50	15	55	10	20	25
Afvalbranche	45	50	45	55	55	40	75	25	10	30
Taxibranche	75	30	40	70	70	20	65	35	20	30
Kappers	80	75	70	75	50	25	60	5	15	40
Horeca	80	45	60	55	85	30	70	15	30	65
Primair onderwijs	70	60	20	80	80	60	45	5	25	0
Gemeenten	90	30	55	85	80	50	25	10	15	15
Koek en snoep	85	50	60	65	75	40	75	0	0	70
Agrarische sector	90	60	55	55	55	20	60	40	20	65
Ambulancezorg/verloskundigen	75	60	50	90	90	60	75	5	25	15
Bouwnijverheid	100	70	80	70	75	40	80	50	25	50
Schoonmaak	75	65	55	70	65	30	75	20	15	15
Automobielbranche	85	60	65	70	70	10	80	5	20	25
Binnenvaart	55	40	60	75	85	50	75	20	20	25
Installatie en isolatie	75	35	65	60	65	45	70	50	15	15
Speelgoedbranche	80	35	30	55	50	15	50	0	15	25
Ziekenhuizen	85	65	70	90	80	55	70	5	10	5
Podiumkunsten	70	60	75	55	65	30	20	10	10	10
Totaal	79	53	56	68	69	35	64	20	18	30

N=20 per branche, N=400 totaal.

Tabel 0.3 % bedrijven met betreffend kenmerk – deel 1

	Cao van toepassing	Bedrijfstaks-cao	Arbeidsvoorwaarden regeling overheid	Ondernemings-cao	Weet niet welk type cao van toepassing is	Cao alleen na avv van toepassing	Bedrijf is lid van een bedrijfsvereniging	In de branche is een organisatie actief op arbo
Metaalbewerking	90	80	0	0	10	15	80	50
Goederenvervoer	90	75	0	10	5	10	90	85
Grafimedia	75	65	5	0	5	15	55	40
Afvalbranche	50	45	5	0	0	10	70	65
Taxibranche	85	75	5	5	0	15	75	60
Kappers	95	65	0	10	20	20	90	90
Horeca	95	70	0	10	15	15	50	50
Primair onderwijs	100	45	35	5	15	20	70	90
Gemeenten	90	15	70	0	5	25	55	70
Koek en snoep	90	85	0	0	5	20	65	70
Agrarische sector	80	80	0	0	0	20	90	80
Ambulancezorg/verloskundigen	75	55	10	0	10	35	55	60
Bouwnijverheid	95	80	5	10	0	25	95	85
Schoonmaak	90	80	5	0	5	15	60	75
Automobielbranche	85	50	0	25	10	5	75	70
Binnenvaart	55	40	0	15	0	20	50	85
Installatie en isolatie	90	75	0	15	0	15	75	65
Speelgoedbranche	80	65	0	5	10	10	60	65
Ziekenhuizen	95	75	0	0	20	10	70	90
Podiumkunsten	75	70	0	0	5	10	55	80
Totaal	84	65	7	6	7	17	69	71

N=20 per branche, N=400 totaal.

Tabel 0.4 % bedrijven met betreffend kenmerk – deel 2

	Vakbond is actief of heel actief in de branche	Bedrijf is een netwerker – eens of helemaal mee eens	Concurrentie: nichemarkt	Concurrentie: nationaal of internationaal	Concurrentie: met grote bedrijven of met beide	Inhuur ondergekwalficeerd personeel: vaak of heel vaak ^{a)}	Branche heeft een slecht imago	Een slecht imago is een wervingsprobleem	Inspectie bezoekt bedrijf met grote of heel grote kans
Metaalbewerking	40	80	55	95	60	10	0	0	25
Goederenvervoer	50	80	15	75	65	15	15	10	25
Grafimedia	35	75	35	60	45	0	10	0	10
Afvalbranche	30	85	20	70	50	10	10	0	45
Taxibranche	30	60	0	30	40	40	55	5	20
Kappers	40	60	5	10	90	25	0	0	5
Horeca	45	65	20	40	85	30	0	5	35
Primair onderwijs	65	100	50	0	45	0	10	5	5
Gemeenten	70	75	15	10	20	0	25	10	15
Koek en snoep	20	55	35	90	50	10	10	5	15
Agrarische sector	35	60	35	50	50	10	20	15	25
Ambulancezorg/verloskundigen	55	90	50	5	60	0	5	0	25
Bouwnijverheid	70	80	20	60	45	5	10	10	50
Schoonmaak	70	75	20	30	35	35	45	20	55
Automobiëlbranche	25	50	10	25	70	15	10	5	40
Binnenvaart	10	70	35	95	60	30	10	10	15
Installatie en isolatie	40	70	30	60	35	15	15	5	45
Speelgoedbranche	15	45	10	75	75	15	0	0	10
Ziekenhuizen	75	95	45	20	60	0	15	10	50
Podiumkunsten	45	85	55	75	55	5	5	0	15
Totaal	43	73	28	49	55	14	14	6	27

N=20 per branche, N=400 totaal.

De vraag betreft of inhuur van ondergekwalficeerd personeel in de branche vaak voorkomt.

Bijlage F Zelfreguleringsinstrumenten

Deze bijlage geeft een overzicht van zelfreguleringsinstrumenten. Deze hebben niet altijd met arbeidsomstandigheden te maken, maar geven een beeld van het instrumenten van zelfregulering waar afspraken op werkveld eventueel bij kunnen aansluiten. Een aantal voorbeelden is ontleend aan het rapport van Tien Organisatieadvies. De meeste zijn het resultaat van een internet search. Het overzicht is niet volledig, maar biedt wel inzicht in de instrumenten die prominent op webpagina's van de branche te vinden zijn. Bijna alle toelichtingen zijn rechtstreeks van internet gedownload.

1. Metaalbewerking

NEN en ISO-normen

Deze normen niet direct voor arbeidsomstandigheden ingericht, maar houden vaak wel verband met de arbeidsomstandigheden.

Project 5x beter

De elektronische arbocatalogus geeft een praktisch overzicht van de actuele en ingewikkelde arbo-eisen. De website geeft aan dat vaak maatwerk vereist is, waar de projectmedewerkers bij kunnen adviseren.

2. Transport

Keurmerk Transport & Logistiek

Dit keurmerk waarborgt vooral interne bedrijfsprocessen, maar ook de APK-keuring, onderhoudsplannen, chauffeursbereikbaarheid en regelmatige controle op wettelijke uitrusting zijn onderdeel van het certificaat. Dit keurmerk geldt voor goederenvervoer over de weg.

Piek-Keurmerk met Piek-sticker

Certificeringssysteem voor stille producten en voertuigen.

Koers op veilig ambassadeursprogramma

Een gedragscode, deelnemers worden in een register bijgeschreven.

ISO 22000

"De nieuwste internationale kwaliteitsstandaard voor bedrijven in de supply chain van de voedingsindustrie. Een norm die wereldwijd geaccepteerd wordt. Van den Bosch Transporten koos bewust voor het behalen van de ISO normering boven andere normeringen in Europa. ISO 22000 toetst een organisatie op basis van het kwaliteitsmanagement systeem. Dit laatste zorgt voor een continue borging van performance, in plaats van enkel een momentopname. De structuur en inhoud van ISO 22000 certificering zijn gebaseerd op de bestaande ISO 9001:2000 norm, die reeds in het bezit is van de transporteur. Het verschil met de nieuwe norm is dat de basisvoorwaarden, managementelementen én HACCP nu geïntegreerd zijn in één company wide kwaliteitsmanagement systeem. Het certificaat laat bovendien niet alleen zien dat de organisatie aan de juiste internationale eisen van (voedsel)veiligheid voldoet. Ook bestempelt de ISO 22000 dat veilig werken en het milieu geborgd zijn in de bedrijfsprocessen."

Safety Quality Assessment System (SQAS)

Een beoordelingsstelsel op basis van vragenlijsten. Ontwikkeld door de Beleidscommissie Distributie van Chemische Producten van de Europese Raad van de Chemische Industrie (Cefic). Deze stelt chemische bedrijven en natuurlijk ook de transporteurs in staat te beoordelen of het

transport- en/of opslagbedrijf voldoet aan de eisen die ze stellen m.b.t. organisatie, kwaliteit, de veiligheid en milieu.

Lean and Green

Alle Lean and Green-bedrijven werken een plan van aanpak uit met daarin de maatregelen die zij zullen inzetten om de CO2-doelstelling te bereiken. Denk aan het verduurzamen van het wagenpark of magazijnen en het beter benutten van transport- en logistieke middelen. Een externe, neutrale partij evalueert dit plan van aanpak en bij een positieve beoordeling ontvangen de bedrijven de Lean and Green award van het VIL. Met deze award laten bedrijven zien dat zij zich actief inspinnen om hun logistieke proces duurzamer te maken.

Convenant Milieuzones Binnensteden.

3. Grafimedia

MVO grafimedianorm

Deze norm is geijkt op de ISO 26000 norm en betreft vooral bedrijfsinterne processen. Het certificaat vereist ook dat het bedrijf voorziet in maatregelen om wettelijke regels na te leven.

Duurzaamheidskringen

Een partnerschap met KVGO voor maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Er wordt gewezen op het voordeel van lagere heffingen en belastingen voor bedrijven die goed invulling geven aan MVO.

Gezondheid in Bedrijf

De campagne heeft als doel de aandacht voor gezondheid in de bedrijven zo hoog mogelijk op de agenda van de ondernemer te krijgen. Bovendien is het doel een verdere verbetering van de werkomstandigheden.

ClimateCalc

ClimateCalc is een rekenmethode om te bepalen wat de CO2-uitstoot op jaarbasis is van een drukkerij of binderij. Met ClimateCalc is het mogelijk de CO2-voetafdruk per product of order uit te rekenen. Hierdoor kan het bedrijf zijn klanten adviseren, bijvoorbeeld over het te gebruiken papier om de CO2-voetafdruk. ClimateCalc is gebaseerd op de aanbeveling.

Mileukeurmerken (FSC, PEFC, Ecolabel, Nederlandse mileukeurmerk, Nordic Swan, Blaue Engel, ECF, TCF)

Deze keurmerken geven de consument een garantie dat het product volgens bepaalde goed gedefinieerde regels geproduceerd is.

Inspectie vloeistofdichtheid bedrijfsriolering

In het Activiteitenbesluit is opgenomen dat er geen verplichting is voor het inspecteren van de bedrijfsriolering. Door een langdurige lobby hebben we een dergelijke verplichting uit de ontwerpnorm AS SIKB 6700, 'Inspectie Bodembeschermende Voorzieningen' weten te halen die via een de Nederlandse richtlijn bodem (NRB) de status van pseudowetgeving had gekregen. In de norm is het nu nog alleen een aanbeveling.

4. Afvalbedrijven

Cultuurproject

Bestaat uit een aantal rondes om goede praktijken tussen bedrijven uit te wisselen, een enquête en cursussen om mensen bewust te maken van het belang van veiligheid op de werkvloer en dat in het bedrijf bespreekbaar te maken.

VCA-norm en VCA++

Dit certificaat is vergelijkbaar met het gelijknamige certificaat in de bouwsector, zie aldaar.

5. Taxibranche

TX-Keur, middels de TX-sticker

Na het vrijgeven van de taximarkt zijn veel nieuwe ondernemingen in de taximarkt toegetreden. Niet al deze taxiondernemingen kunnen zich op kwalitatief gebied meten met de gerenommeerde taxiondernemingen. Het resultaat is dat zowel de opdrachtgever als consument moeilijk het onderscheid kan zien tussen een kwaliteitstaxi en een taxi waarbij kwaliteit niet voorop staat. Aan de hand van het TX-Keur kan de consument dit onderscheid wel maken.

De onafhankelijke Stichting TX-Keur heeft een beherende, controlerende, organiserende, sanctionerende en informerende rol met betrekking tot het TX-Keur. Maar vooral het (verder) onder de aandacht brengen van het TX-Keur bij ondernemers, opdrachtgevers en consumenten heeft momenteel de volle aandacht (van het bestuur).

6. Kappers

Loopbaancheck

Voor werknemers die toe zijn aan een nieuwe uitdaging of wegens lichamelijke klachten een ander beroep zoeken. En voor werkgevers die een goed personeelsbeleid willen voeren en doorgroeimogelijkheden zien bij werknemers. Wordt uitgevoerd door Branche Platform Kappers.

Arboconvenant kappers

Het doel van het convenant is onder meer een reductie van het aantal nieuwe gevallen van handeczeem onder kapsters met 50%. Het arboconvenant voor de kappersbranche bevat daartoe vele afspraken die de blootstelling aan huidbelastende en luchtweg-irriterende stoffen in kapsalons moet terugdringen.

7. Horeca

Diverse keurmerken (EKO, MSC, UTZ), niet direct arbo-gerelateerd.

8. Primair onderwijs

Eerst kiezen dan delen (www.eerstkiezen.poraad.nl)

Van de website: "Eerst kiezen, dan delen: een optimale koppeling tussen onderwijskundig beleid en financieel beleid. Dát is het doel van de informatie op deze pagina. Alle activiteiten die wij aanbieden op dit thema kunt u op deze website terugvinden. We hopen dat deze website u een goed ondersteuning biedt om van uw onderwijskundig beleid en financieel beleid een samenhangend geheel te maken." Dit betreft nog geen arbogerelateerde zaken.

Frisse scholen

Een protocol van het "klimaatplatform frisse scholen". Dit behelst dat in afwezigheid van een luchtverversingssysteem de ramen open moeten, mits de buitenlucht voldoende fris is.

Keurmerk veilige school

Toezicht gebeurt door onafhankelijke, objectieve en deskundige waarneming door het Nationaal Centrum voor Preventie (NCP).

9. Gemeenten

Ontwikkelingsscan

Het A+O fonds Gemeenten beoogt met een ontwikkelscan gemeenteambtenaren te stimuleren zelf een eerste stap te zetten om over hun eigen ontwikkeling na te denken. Het maakt medewerkers

beter bewust van hun competenties. De scan is een laagdrempelige en vrijwillige manier om na te denken over werk en loopbaan.

Gemeentelijk incidenten Registratiesysteem (GIR)

Het Gemeentelijk Incidenten Registratiesysteem (GIR) is een specifiek voor gemeenten ontwikkeld agressie- en (bijna) ongevallenregistratiesysteem. Het GIR is een internetapplicatie die gemeenten kunnen inrichten in hun eigen organisatie.

Verzuimcalculator

De Verzuimcalculator geeft u inzicht in de verzuimkosten (zowel van kort als lang verzuim), de kosten van WIA, de baten van reïntegratie en de opbrengsten als de gemeente eigen risicodragers is.

Tweede loopbaanbeleid

Als gevolg van CAO-afspraken moeten brandweerm medewerkers met een bezwarende functie binnen twintig jaar doorstromen naar een niet-bezwarende functie. Het hele traject wordt ondersteund door A+O fonds Gemeenten.

10. Koek en snoep

Barometer duurzame Bakkerij en Zoetwaren

VBZ heeft in samenwerking met Stichting Milieurkeur (SMK) de Barometer Duurzame Bakkerij en Zoetwaren ontwikkeld. Met de barometer toont een bedrijf aan dat het duurzaam onderneemt door een duurzamere bedrijfsvoering en de inkoop van duurzamere grondstoffen.

OHSAS 18001

Certificeerbare norm voor arbomanagementsystemen; vereist hoge investeringen.

11. Agrarische sector

Fair Flowers, Fair Plants-keurmerk

Producenten in de glastuinbouw en champignonteelt kunnen deelnemen aan Fair Flowers Fair Plants als ze voldoen aan hoge milieu- en sociale eisen. Zij moeten dit kunnen aantonen door middel van certificeringen en worden hierop streng gecontroleerd. Het niveau van de internationale standaard die FFP vereist dat het bedrijf MPS-A en MPS-SQ gecertificeerd is.

Stappenplan cyclus van ziekte tot reïntegratie

Ontwikkeld door Stigas.

Verzuim onder de Duim

Van de website: "Ontwikkeld door Stigas en SAZAS. VerzuimOnderDeDuim helpt u verzuim binnen uw bedrijf te analyseren en geeft u handvatten om gericht actie te ondernemen. Zowel praktisch met betrekking tot het re-integreren van medewerkers, als tactisch door intern de rollen te verdelen en medewerkers te scholen."

Preventie Spreekuur

Iedereen die werkzaam is op een agrarisch of groen bedrijf kan met vragen over gezond en veilig werken terecht bij Stigas. Hiervoor is het preventiespreekuur.

Werkvermogensmonitor

De WerkVermogensMonitor is een online vragenlijst die uw werkvermogen in kaart brengt. Invullen duurt ongeveer 10 minuten. Het resultaat ziet u direct op uw scherm. Bij onderdelen waar u minder goed scoort, staat een advies om uw werkvermogen te vergroten.

12. Ambulancezorg

Protocollen

De brancheorganisatie Ambulancezorg Nederland heeft een aantal protocollen ontwikkeld, zoals de Meldkamer standaard, het ambulance protocol, en het eerstehulp protocol politie.

Rekenmodel kosten en baten arbo- en verzuimbeleid.

Richtlijn opvang bij traumatische gebeurtenissen voor geuniformeerden.

Plan van Aanpak Agressie en Geweld tegen Ambulancemedewerkers

In dit intensiveringstraject werkt VPT samen met: het UWV, de Belastingdienst, de jeugdzorg, de ambulancezorg en de Dienst Justitiële Inrichtingen. Dit behelst een stappenplan voor aangiftebeleid waarmee sector-werkgevers en ketenpartners agressie en geweld effectief kunnen aanpakken.

Loopbaanscan

Om het gesprek met de medewerker over dit onderwerp op gang te brengen zijn in de sector-cao loopbaangesprekken geïntroduceerd. Om deze gesprekken te ondersteunen is de loopbaanscan beschikbaar. Het gaat daarbij om een digitaal instrument dat leidinggevend en medewerkers van ambulanceorganisaties handvatten biedt bij het opstellen van een loopbaanplan.

Periodieke Arbeidsgezondheidskundige Monitor (PAM)

Op basis van een onderzoek naar de functie-eisen en daaraan gekoppelde specifieke belastbaarheidseisen heeft het Coronel Instituut te Amsterdam in opdracht van Ambulancezorg Nederland een functie specifieke keuring ontwikkeld: de Periodieke Arbeidsgezondheidskundige Monitor (PAM).

Aanstellingskeuring

Deze is opgenomen in de cao.

Bedrijfsopvangteam

Een bedrijfsopvangteam bestaat uit medewerkers die zich vrijwillig daarvoor aanmelden. Als een collega een traumatische ervaring heeft, kan deze met medewerkers van het bedrijfsopvangteam hierover spreken. De medewerkers krijgen een opleiding en zijn aan aantal regels gebonden zoals een geheimhoudingsplicht.

13. Bouw

Veiligheid, Gezondheid en Milieu Checklist Aannemers VCA

Een keurmerk op het gebied van arbeidsomstandigheden. Uitgebreid beschreven in het rapport van Tien Organisatieadvies.

NEN-normen

De NEN-normen zijn te zien als 'stand der techniek' documenten waarin beschreven wordt hoe gehandeld kan worden om tot een prestatie te komen. Er mag van de norm worden afgeweken, maar alleen wanneer kan worden aangetoond dat minstens hetzelfde beschermingsniveau wordt bereikt. De NEN-normen worden verbindend als partijen dat afspreken of als een certificeringssysteem zoals VCA dat vraagt. In dat laatste geval kan niet zonder consequenties van een norm afgeweken worden. In sommige normen spelen arbeidsomstandigheden een rol.

Gericht Periodiek Onderzoek (GPO)

Als werknemers bepaalde risicovolle werkzaamheden verrichten, kunnen zij zich in aanvulling op het PAGO vaker medisch laten keuren. Dit wordt het Gericht Periodiek Onderzoek (GPO) genoemd. Net als het PAGO is ook deze keuring geheel vrijwillig.

14. Schoonmaakbranche

Aparte arbo-cao.

OSB-Keurmerk

Is nog in ontwikkeling maar is inmiddels redelijk concreet en wordt al onder de aandacht gebracht. De bedoeling is hieronder de Code Verantwoordelijke Marktgedrag (niet alleen concurreren op prijs maar ook op kwaliteit), het NEN-4400 certificaat (als bewijs dat alle activiteiten legaal zijn) en specifieke schoonmaaknormen hier onder te brengen.

15. Automobielbranche

Keurmerk erkend duurzaam

Door BOVAG Autodealers en ontwikkeld in nauwe samenwerking met het milieuadviesbureau BECO.

FOCWA Eurogarant

Een keurmerk van kwaliteit.

16. Binnenvaart

Green Award

De Green Award voor de Binnenvaart is afgeleid van het gelijknamige keurmerk dat in 1994 in de zeevaart is ingevoerd om de kwaliteit van de zeeschepen te bevorderen. Over de hele wereld zijn (op vrijwillige basis) schepen, rederijen en oliemaatschappijen door Green Award gecertificeerd op het gebied van kwaliteit, veiligheid en milieu. De voordelen voor deze extra schone en extra veilige schepen zijn verbetering van imago, een betere positie bij ladingverwerving en kortingen op havengelden, loodsens, cursussen etc.

Richtlijnen van de Centrale Commissie Rijnvaart (CCR)

De richtlijnen van de CCR betreffen in feite internationale co-regulering van de binnenvaart. De richtlijnen betreffen vooral veilige logistiek in de havens.

17. Installatie en isolatiebranche

Zie bouw in het algemeen.

18. Gemengde speelgoedbranche

Geen zelfreguleringsinstrumenten gevonden.

19. Ziekenhuizen

Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling Zorgsector (HKZ)

Dit certificaat biedt een garantie dat zorgprocessen volgens normen wordt uitgevoerd. Een organisatie met dit keurmerk heeft intern de zaken goed op orde, stelt de klant principieel centraal en werkt voortdurend aan verbetering van de zorg- en dienstverlening.

Kwaliteitsnorm Zorginstelling

De onderliggende normen worden beheerd en gecertificeerd door het Nederlands Instituut voor Accreditatie in de Zorg (NIAZ). Het betreft vooral normen voor zorgprocessen en de veiligheid van de patiënt.

20. Podiumkunsten

Geen zelfreguleringsinstrumenten gevonden.

Bijlage G Gesprekspartners en format diepte-interviews

Er zijn tien diepte-interviews gehouden met steeds één partij uit een branche:

- Een branchevereniging (voor werkgevers of paritair);
- Een vakbond;
- Of een ondernemingsraad van een grote onderneming (minstens 100 werknemers).

De diepte-interviews zijn gehouden met de gesprekspartners die zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 0.1 Overzicht gesprekspartners

Branche	Partij	Persoon	Organisatie	Plaats
Metaalbewerking	OR	Dhr. M. Meijwaard	FNSteel	Alblasserdam
Afvalbedrijven	Branche	Mevr. J. Kok	Vereniging Afvalbedrijven	Den Bosch
Kappers	Branche	Dhr. H. van der Hoeven	Branche Platform Kappers	Nieuwegein
Horeca	Branche	Dhr. P. Schoormans	Koninklijke Horeca Nederland	Woerden
Primair onderwijs	Vakbond	Dhr. W. Prins	CNV Onderwijs	Amsterdam
Koek en snoep	Branche	Mevr. E. Bak	VBZ	Rijswijk
Agrarische sector	Kenniscentrum	Dhr. P. Tamsma	Stigas	Leiden
Schoonmaak	Branche	Dhr. N. Koch	OSB	Den Bosch
Automobiëlbranche	Vakbond	Mevr. T. Moleman	FNV Bondgenoten	Amsterdam
Binnenvaart	Branche	Dhr. L. van der Maas	CBOB	Rotterdam

In de diepte-interviews zijn eerst het doel en de opzet van het onderzoek toegelicht. Vervolgens is de opzet van het diepte-interview toegelicht en zijn de uitkomsten van de bedrijvenenquête op hoofdlijnen en zijn indien relevant opvallende uitkomsten hiervan voor de branche besproken.

De opzet van de diepte-interviews was als volgt:

- Samenvatting tussenresultaten (10 minuten);
- Keuze voor beste instrument van zelfregulering arbo (10 minuten);
- Wijze van implementeren (max. 40 minuten);
- Samenvatting aanpak, aanvulling gemiste punten (10-15 minuten);
- Rol overheid (10-15 minuten).

De belangrijkste algemene uitkomsten van de bedrijvenenquête die zijn benoemd, zijn:

- Ongeveer de helft van de bedrijven zou verdere afspraken op arboterrein ondersteunen (alle branches die in het onderzoek zijn meegenomen);
- In het algemeen blijkt uit de bedrijvenenquête dat het bestaan van een keurmerk en een verbetercyclus binnen een bedrijf bevorderende factoren zijn voor steun zelfregulering op arboterrein;
- Voor bepaalde instrumenten is er een voorkeur in combinatie met een ander instrument:
 - Arbitrage/bindend advies + gedragscode;
 - Cao + arboconvenant;

- Protocol + technische normen.

Het format bevat een aantal kaarten met vragen over specifieke instrumenten. Afhankelijk van het instrument dat volgens de betreffende partij het beste bij de branche zou passen, zijn de vragen van de bijbehorende kaart gesteld.

Vraag 1. Bent u er bekend mee welke van de volgende branche-instrumenten op andere terreinen succesvol zijn in uw branche?

Bijvoorbeeld scholing, kwaliteit producten, inspraak van werknemers, kinderopvang, ... van alles?

- Cao;
- Technische normen;
- Gedragscode;
- Protocol of richtlijn;
- Convenant;
- Keurmerk;
- Certificering;
- Erkenningsregeling;
- Erkenningsregeling voor onderaannemers;
- Branche afspraken over koopovereenkomsten;
- Regels productschap of bedrijfsschap;
- Regels geschilbeslechting.
- Anders/overig.

Vraag 2. Ik wil de genoemde instrumenten met u doornemen

- Kunt u per instrument doorslaggevende redenen noemen om daarin wel of geen afspraken op arboterrein te maken?**
- En wat zijn de belangrijkste succes/faalfactoren?**
 - Cao;
 - Branche-RI&E;
 - Technische normen;
 - Gedragscode;
 - Protocol of richtlijn;
 - Convenant;
 - Keurmerk;
 - Certificering;
 - Erkenningsregeling;
 - Erkenningsregeling voor onderaannemers;
 - Branche afspraken over koopovereenkomsten;
 - Regels productschap of bedrijfsschap;
 - Regels geschilbeslechting;
 - Anders/overig.

Vraag 3. Over welke onderwerpen acht u afspraken of nadere afspraken over arbeidsomstandigheden in op brancheniveau mogelijk of wenselijk?

Bijvoorbeeld, over specifieke arbeidsrisico's, over veiligheid van ingehuurd personeel, toezicht of handhaving, het bereiken van kleine bedrijven, de continuïteit van arbomaatregelen, etc.

Welke onderwerpen geeft u de hoogste prioriteit, gelet op belang onderwerp en kans van slagen? En zijn dit (a) nieuwe onderwerpen, of (b) onderwerpen waar verbeteringen mogelijk zijn?

Vraag 4. Welk instrument zou u kiezen voor het nieuwe onderwerp met de hoogste prioriteit en wat is daarvoor het doorslaggevende argument? Of een combinatie van instrumenten?

Bijvoorbeeld gedragscode+arbitrage, of cao+arbocatalogus, of technische normen+protocol?

Vraag 5. Hoe zou u dit instrument voor dat onderwerp in uw branche implementeren (13 deelvragen)?

- a. Met welke partijen zou u onderwerp als eerste bespreken?
- b. Op welke wijze creëert u draagvlak voor het onderwerp en het instrument? Wat vormt voor de bedrijven de grootste prikkel om mee te werken? En hoe zou u die prikkel bevorderen?
- c. [Als het een nieuw instrument is] - zou u het instrument meteen goed opzetten of beginnen met een pilot? En waarom?
- d. Op welke wijze zorgt u voor bekendheid over het onderwerp/instrument bij de bedrijven in uw branche?
- e. Op welke wijze creëert u commitment aan het instrument? Is er een risico dat sommige bedrijven meeliften op de inspanningen van andere bedrijven? En zo ja welk risico is dat, en hoe gaat u dit tegen? Welke aanvullende maatregelen zijn nodig om het instrument te laten beklijven?
- f. Is er sprake van weerstand tegen het instrument bij bepaalde bedrijven, bijvoorbeeld grote of kleine bedrijven? Is er een risico dat het instrument wordt misbruikt om het concurrenten lastiger te maken, bijvoorbeeld om dure systemen of opleidingen te eisen?
- g. Zo ja wat is de grond van deze weerstand bij die bedrijven? Kosten? Dat bedrijven al een eigen systeem hebben? Dat afspraken niet zijn in te passen in de bedrijfsvoering? Dat bedrijven andere prioriteiten hebben? Administratieve lasten?
- h. In hoeverre kunnen kosten gezamenlijk gedeeld worden (bijvoorbeeld branche ri&e, cursus uit o&o fonds financieren, ...);
- i. Is er een geleidelijk systeem mogelijk, bijvoorbeeld een keurmerk met steeds meer sterren? Of een overgangsregeling, bijvoorbeeld nieuwe technische normen alleen voor nieuwe machines?
- j. Zijn voor implementatie afspraken nodig met bepaalde partijen? Bijvoorbeeld verzekeraars, belangengroeperingen, Inspectie SZW, sectorfondsen, ... Zo ja welke afspraken?
- k. Hoe zou u ervoor zorgen dat de afspraken nageleefd worden? Bijvoorbeeld via toezicht / handhaving, bemiddeling bij geschillen, druk van buitenaf, een meldpunt voor werknemers?
- l. Wat voor consequenties moeten verbonden zijn aan niet naleven van afspraken?
- m. Waaraan zou u het succes van dit instrument afmeten? En hoe zou u evalueren of en hoe dit instrument verbeterd kan worden?

Vraag 6. Welke rol kan de overheid spelen om de afspraken op gang te krijgen of te versterken? Welke van de onderstaande rollen van de overheid past daar het beste bij?

Nota bene: onderstaande lijst is een hulpmiddel en is ontleend aan het rapport van Tien

Organisatieadvies:

1. Pure zelfregulering: de overheid heeft geen enkele rol. Er is hier dan ook geen sprake van co-regulering waarbij overheid en maatschappelijke partijen beiden een rol spelen;
2. Passieve co-regulering: de overheid onderschrijft de doelstellingen expliciet maar speelt verder geen rol;
3. Faciliterende co-regulering: de overheid ondersteunt de zelfregulering met faciliteiten zoals informatie, kennis, subsidie, etc.;
4. Gemandateerde co-regulering: de overheid stelt de doelen van zelfregulering vast maar laat de normstelling, implementatie, controle en sanctionering over aan maatschappelijke partijen;
5. Gedelegeerde co-regulering: de overheid stelt de doelen van zelfregulering en heeft een belangrijke, formele rol bij het bepalen van de normen van zelfregulering en het toezicht op naleving;

6. Coöperatieve co-regulering: de overheid en maatschappelijke partijen trekken samen op bij regulering van de sector, zodanig dat overheids- en zelfregulering met elkaar verweven zijn.

Kaart cao:

- Hoe kijkt u aan tegen het risico dat afspraken over arbeidsomstandigheden worden uitgeruild tegen bijvoorbeeld arbeidsvoorwaarden? Hoe zou u daarmee omgaan?
- Hoe kijkt u aan tegen het risico dat bedrijven met een ondernemingscao zich niet aan de afspraken houden? En dat tegengaan?
- Hoe kijkt u aan tegen het algemeen verbindend verklaren van een cao? Zou dat de acceptatie van verdere afspraken over arbeidsomstandigheden vergroten?
- Hoe kijkt u aan tegen de rol van de vakbond bij het zorgen voor naleving van de cao?

Kaart technische normen:

- Wat voor technische normen verbeteren arbeidsomstandigheden?
- Zouden technische normen in uw branche tot veel nieuwe apparatuur / meubilair of aanpassingen leiden?
- Zouden technische normen alleen voor nieuwe apparaten / meubilair moeten gelden? Of zouden bestaande apparaten / meubilair moeten worden aangepast?
- Een vraag is of technische normen alleen volstaan? Of moeten deze worden aangevuld met protocollen of richtlijnen voor werkprocessen?

Kaart gedragscode:

- Een gedragscode wordt vaak aangevuld met een ander instrument om voor naleving ervan te zorgen. Bijvoorbeeld een meldpunt, of arbitrage/bindend advies, of peer review/visitatiecommissies. Hoe zou in uw branche naleving bevorderd kunnen worden?
- Bij een gedragscode kunnen ook andere belanghebbende partijen betrokken zijn, bijvoorbeeld verzekeraars, consumentenorganisaties, vakbonden,... Hoe wenselijk of nodig acht u externe druk?

Kaart protocol of richtlijn (voor werkprocessen):

- In hoeverre moeten protocollen of richtlijnen verbijzonderd worden naar verschillende functies?
- Zouden de protocollen of richtlijnen vooral op normale werksituaties of juist op calamiteiten moeten worden toegesneden?
- Moeten er extra zware protocollen voor mensen in sleutelposities zijn of juist niet?

Kaart convenant:

- Een convenant is een afspraak van de branche met de overheid. Welke afspraken over arbeidsomstandigheden zou de branche zonder de overheid kunnen maken en voor welke afspraken is de overheid echt nodig?
- Welk instrument van zelfregulering zou in het convenant opgenomen kunnen worden – en dan verder gaan met dat andere instrument, en bij rol overheid aan slot op convenant terugkomen.

Kaart keurmerk:

- Keurmerken zijn er in verschillende vormen. Bijvoorbeeld geleidelijk, met steeds meer sterren. Of een keurmerk als prijs voor de beste bedrijven (Michelinster). Een certificering (voldoet wel/niet aan minimum eisen) zien we hier als ander instrument. Welke vorm heeft de voorkeur;
- Een keurmerk kan bij uitstek geleidelijk worden uitgebouwd. Bijvoorbeeld met weinig of met groene sterren voor het voldoen aan minimum eisen en met meer of met gouden sterren voor het voldoen aan extra voorwaarden;
- Een keurmerk kan in combinatie met andere instrumenten worden gebruikt, om aan te geven hoe goed bedrijven dat geregeld hebben (technische normen, protocollen, gedragscode). Zou uw voorkeur uitgaan naar meerdere specifieke keurmerken, of één keurmerk voor een breed scala?

- Hoe moet op de kwaliteit getoetst worden? Zou de branche deze toetsing zelf bekostigen? Of zou elk bedrijf voor de toetsing moeten betalen?
- Zou het keurmerkbureau een meldpunt voor klachten moeten hebben?
- Zou een bedrijf sterren moeten kwijtraken als er een tijd geen toetsing meer heeft plaatsgevonden?

Kaart certificering:

- Een certificaat geeft aan dat een bedrijf aan alle minimum voorwaarden voldoet. Moet de lat hier hoog of laag liggen?
- Is er een risico dat alleen de grote bedrijven de eisen zo hoog stellen dat alleen zij er aan kunnen voldoen?
- Moeten er verschillende certificaten voor nieuwe starters en voor langer bestaande bedrijven komen? (een starterscertificaat is beter dan niets);
- Hoe moet op de kwaliteit getoetst worden? Zou de branche deze toetsing zelf bekostigen? Of zou elk bedrijf voor de toetsing moeten betalen?
- Zou de certificerende instelling een meldpunt voor klachten moeten hebben?
- Zou een bedrijf het certificaat moeten kwijtraken als er een tijd geen toetsing meer heeft plaatsgevonden?

Kaart erkenningsregeling branche zelf:

- Wat zou de consequentie moeten zijn van het niet erkend zijn?
- Vraag of met de erkenningsregeling dichter bij een keurmerk (puntensysteem) of een certificaat (minimum voorwaarden) ligt en ga verder met die kaart.

Kaart erkenningsregeling voor onderaannemers:

- Wat zou de consequentie moeten zijn van het niet erkend zijn voor de onderaannemer?
- Wat zou de consequentie moeten zijn van een bedrijf dat met een niet erkende onderaannemer werkt?
- Moet er op de onderaannemers getoetst worden? Of moet er een registratiebureau voor klachten komen (als Bureau Kredietregistratie?)
- Wie zou de normen moeten vaststellen en aanpassen? De branche van opdrachtgevers of die van onderaannemers, in onderling overleg?

Kaart afspraken over koopovereenkomsten:

- Welke vorm zouden de afspraken over koopovereenkomsten moeten hebben? Dat er standaard clauses in opgenomen worden? Dat een koopovereenkomst alleen wordt afgesloten met erkende bedrijven?
- Op welke voorwaarden moeten clauses worden geformuleerd? Op minimum eisen, of een scala van eisen? Of dat de onderaannemer aan de wettelijke vereisten voldoet?
- Hoe hard moeten clauses in contracten zijn? Met boetes? Met arbitrage?

Kaart regels geschilbeslechting:

- Welke vorm van geschilbeslechting heeft de voorkeur?
 - Arbitrage;
 - Bindend advies;
 - Mediation/bemiddeling;
 - Ombudsman;
 - Tuchtrecht;
 - Anders.
- Moet geschilbeslechting bedoeld zijn voor een vroeg of laat stadium van een conflict? Hoe zou het proces van conflictoplossing er in zijn geheel uit moeten zien?
- Moet er een beroepsmogelijkheid zijn voor de geschilbeslechting? (behalve de gang naar de rechter);

- Geschilbeslechting is bedoeld als handhaving van andere instrumenten. Welk instrument zou door geschilbeslechting ondersteund moeten worden?

Bijlage H Interviews, deel 1: instrumenten

1. Metaalbewerking (gesproken met OR van FNSteel)

Belangrijke onderwerpen

Regels voor fysieke belasting en geluidsoverlast zijn het belangrijkste. Hiervoor kunnen richtlijnen duidelijker/scherper geformuleerd worden; de uitkomst van de berekeningen van 5x beter zijn soms minder scherp dan de berekeningen van de OR zelf op basis van de Arbowet, zoals bij tilnormen.

Belangrijkste instrumenten

Per saldo: voorkeur voor richtlijnen werkprocessen, wettelijk bekrachtigd, gecombineerd met instantie voor geschilbeslechting (ook voor metaalbedrijven waar geen vakbondsleden werken).

Richtlijnen/protocollen voor werkprocessen. Deze vormen voor de OR van het staalbedrijf in potentie het belangrijkste instrument. Deze moeten streng en helder zijn, op brancheniveau afgesproken tussen vakbonden en werkgeversorganisaties en wettelijk bekrachtigd.

Met duidelijke/scherpe richtlijnen voor werkprocessen kan de OR met de directie in gesprek, die vervolgens vraagt waar de regels zijn vastgelegd. Als de overheid de richtlijnen die de sociale partners afspreken wettelijk zou vastleggen, maakt dat de positie van de OR sterker. Op bedrijfsniveau kunnen OR en directie dan tot praktische oplossingen komen als regels, bijvoorbeeld iets met zijn tweeën tillen of een termijn waarbinnen problemen moeten worden opgelost.

Geschilbeslechting

De instantie voor geschilbeslechting zou een oplossing moeten bemiddelen en een redelijke termijn stelt, met gang naar rechter als uiterste middel. Dit doet de vakbond ook, maar niet voor bedrijven waar geen vakbondsleden werken.

Andere instrumenten:

cao - geen voorkeur vanwege de uitruil met arbeidsvoorwaarden. Ook is de huidige cao net zo vaag als de Arbowet waarnaar de cao verwijst. De CAO en de Arbowet zijn te onduidelijk, met een vage delegatie naar bedrijven die over arbo "moeten overleggen" zonder nadere specificatie - is dat met vakbond, met OR of met individuele werknemers? Als de wet zou vastleggen dat met de OR moet worden overlegd, versterkt dat de positie van de OR, en idem dito voor de vakbond als de wet overleg met de vakbond zou vastleggen. Het "moeten overleggen" is dus te vrijblijvend.

Branche-RI&E – is voor de OR een aanknopingspunt voor het bedrijf om per afdeling binnen het bedrijf een RI&E te maken (dat is niet ook nog eens per functie). Is dus nuttig.

Arbocatalogus / arboconvenant. Wat arboconvenant/arbocatalogus betreft: goed initiatief om arbo op de agenda te krijgen en om zaken op de rails te krijgen, maar het wordt na verloop van tijd deels een papieren tijger.

Technische normen. Technische normen zijn heel goed, maar alleen voor nieuwe machines omdat machines vaak miljoenen euros kosten - tot de vervanging van de oude machines zijn afspraken over werkprocessen dus heel nodig. Bovendien moeten technische normen worden aangepast aan de stand van de techniek, dus eens in de 15 jaar worden aangescherpt.

Gedragcode. Zou moeten gaan over zaken als veiligheidsbril, reflecterende werkkleding en dergelijke, maar dat verschilt per bedrijf en zaken als fysieke belasting en geluidsoverlast zijn belangrijker in de metaal.

Keurmerk/certificering. Een keurmerk zou goed werken bij de bedrijven die er belang aan hechten en dat bestaat nu al voor meerdere certificaten. (TEN, NEN, ISO). Dat geldt vooral voor de metaalbedrijven die wat ruimer in hun financiële jasje zitten. Maar keurmerken en certificaten werken niet voor de prijsvechters in de metaalbranche.

Erkenningsregeling / erkenningsregeling onderaannemers, branche afspraken over koopovereenkomsten – dit is niet voor elk bedrijf in de metaalsector relevant. Technische normen waaraan de machines van toeleveranciers moeten voldoen zijn wel belangrijk.

Regels productschap/bedrijfschap. Niet van toepassing in metaalsector.

Regels geschilbeslechting. Een regeling geschillenbeslechting is een goed aanvullend instrument, werknemers kunnen daar klachten melden, en dat bureau bemiddelt dan voor een oplossing en een termijn. Als dat niet werkt, is een gang naar de rechter het uiterste middel. Geschilbeslechting kan ook prima met de vakbond achter je, alleen de vakbond werkt alleen voor de bedrijven waar vakbondsleden werken. Een boete heeft geen zin, of het moet zeer hoog zijn.

Project 5x beter. Het initiatief van 5x beter werkt goed bij metaalbedrijven die arbo toch al een goed hart toedragen en ruim in hun financiële jasje zitten, maar niet bij prijsvechters die elke euro omdraaien. Bovendien berekent de OR op basis van de Arbowet soms iets strengere normen dan 5x beter, dus deze organisatie verschaft geen volledige duidelijkheid.

2. Afvalbedrijven (gesproken met Vereniging Afvalbranche)

Belangrijke onderwerpen

Het verbeteren van de veiligheidscultuur en het bereiken van bedrijven die onder de radar werken, worden als belangrijkste onderwerpen gezien.

De arbocatalogus en een cultuurproject worden als belangrijkste instrumenten gezien. De arbocatalogus omdat deze een uitwerking is van wettelijke eisen, die wordt goedgekeurd door Inspectie SZW, geen vrijblijvend karakter heeft en effectief is mits Inspectie SZW blijft handhaven. Het cultuurproject omdat het bedrijven om bedrijven helpt te overtuigen van het belang van veilig werken en omdat werknemers erbij betrokken worden.

Cultuurproject

Het cultuurproject bestaat uit drie ronden, en deelname is vrijwillig. In de eerste ronde (maart 2012 afgesloten) zijn goede praktijken en technieken tussen bedrijven uitgewisseld. In de tweede ronde worden bepaalde risico's uitgelicht en getekend. In een derde ronde is het de bedoeling dat (voorloper-)bedrijven hierop voortbouwen met verbeterplannen. Bij dit cultuurproject is een nulmeting onder werknemers gehouden en een nameting. De uitkomsten hiervan waren voor ingehuurde externe adviseurs de basis om het management van bedrijven van advies te voorzien. Ook was er een workshop met acteurs om het aanspreekgedrag van managers te verhogen.

Arbocatalogus. Dit instrument wordt als succesvol gezien, deze heeft namelijk geen vrijwillig karakter. In de branche heeft behalve Vereniging Afvalbedrijven ook CRM een arbocatalogus ontwikkeld, deze zijn echter wel op elkaar afgestemd. De arbocatalogus is ook afgestemd met Inspectie SZW en de arbocatalogus is voor Inspectie SZW ook de basis voor handhaving. Echter

ook voor de arbocatalogus geldt het probleem van bedrijven die onder de radar zitten, want ook Inspectie SZW heeft deze bedrijven niet goed in beeld.

Cultuurproject. Een cultuurverbetering wordt als noodzakelijk gezien. Als bedrijven zelf niet overtuigd zijn van het nut van arbo, dan worden instrumenten papieren tijgers. Het cultuurproject wordt als essentieel gezien, anders zien afvalbedrijven veiligheid als een financiële kosten-baten afweging. Ook wordt als voorbeeld gegeven dat het OM na ongevallen uitgebreid met werknemers spreekt om de veiligheidscultuur binnen het bedrijf te peilen.

Cao. Bedrijven onder de radar worden niet door een cao gedekt. De cao omvat bovendien niet veel over arbo, behalve dat er een arbocatalogus is.

Branche-RI&E – is er niet en is ook niet overwogen. Elk bedrijf wil op een eigen manier met veiligheidsrisico's omgaan. Het ene bedrijf is heilig overtuigd dat centralistische sturing het beste werkt en het andere juist een decentralistische aanpak.

Technische normen. Er zijn geen TEN normen voor machines, wel zijn er zogenoemde euro-normen voor bedrijfswagens; minimum normen zijn nuttig en kunnen voor een gelijk spelveld zorgen. Investeringskosten vormen wel een drempel. Bijvoorbeeld als er een container buiten de deur staat dan zijn deuren die van de zijkant openen, ideaal. Maar als de concurrent er niet in investeert, waarom het eigen bedrijf dan wel?

Gedragscode. Een gentlemen's agreement werkt niet, handhaving is nodig maar niet goed te regelen, helemaal niet bij bedrijven die onder de radar werken.

Richtlijnen/protocollen voor werkprocessen. Deze zijn er en hiervan maken werkgevers dankbaar gebruik. Bijvoorbeeld over hoe deuren te openen en hoe de container te plaatsen.

Convenant. Er is geen convenant op het terrein van arbeidsomstandigheden.

Keurmerk. Een keurmerk wordt als een gedragscode gezien, moeilijk te handhaven.

Certificering. In de afvalbranche zijn verschillende certificeringen van toepassing, waaronder OHSAS, ISO-certificering en VCA. Enkele voorlopende bedrijven in de branche zijn bezig een VCA-plus te ontwikkelen, waarin een verbetercyclus wordt opgenomen. De VCA is van oorsprong overigens geen arbo-instrument, maar arbo is er later bij gekomen. Echter, certificaten zeggen ook niet alles over veilig werken.

Erkenningsregeling/erkenning voor onderaannemers. Dit is er niet. Over het onderwerp zijn afvalbedrijven wel onderling in gesprek. Belangrijke onderaannemers van afvalbedrijven zijn bijvoorbeeld specialistische schoonmaakbedrijven. Eens per jaar worden de installaties stilgelegd voor een grote schoonmaakbeurt, en over veilig werken bij de ingehuurde schoonmaakbedrijven wordt gesproken. Waar over gesproken wordt, is een registratie van het aantal ongevallen als een van de selectiecriteria voor opdrachtgeving. Dit wordt echter gezien als een verantwoordelijkheid van individuele afvalbedrijven richting hun onderaannemers, het idee van bijvoorbeeld een zwartboek leeft niet bij de branche.

Afvalbedrijven hebben op hun beurt gemeenten als belangrijke opdrachtgevers. Ook van gemeenten wordt een voorbeeldrol als opdrachtgever verwacht, zie verder rol overheid (vraag 7).

Koopovereenkomsten. Hierover is er een afspraak dat deze niet mogen worden gebruikt om concurrenten uit te schakelen.

Regels geschilbeslechting. De cao legt vast dat elk bedrijf een klachtenprocedure moet hebben. Verder is er een Commissie van Advies waarin twee personen van werkgevers en twee van de vakbonden zitting hebben. Deze bemiddelt bij een niet-arbeidsvoorwaardelijke klacht van een werknemer, mits de interne klachtenprocedure is doorlopen en de werknemer niet naar de rechter stapt.

De arbocatalogus en het cultuurproject worden als belangrijkste instrumenten gezien. De arbocatalogus omdat deze een uitwerking is van wettelijke eisen, die wordt goedgekeurd door Inspectie SZW, geen vrijblijvend karakter heeft en effectief is mits Inspectie SZW blijft handhaven. Het cultuurproject omdat het bedrijven om bedrijven helpt te overtuigen van het belang van veilig werken en omdat werknemers erbij betrokken worden.

3. Kappers (gesproken met Branche Platform Kappers)

Belangrijke onderwerpen

Drie zaken worden expliciet genoemd:

1. Arbocatalogus voorzien van veel visueel materiaal en benaderbaar vanuit verschillende invalshoeken; voor werkgevers vanuit saloninrichting, vanuit werknemers vanuit klachten e.d.;
2. Er is behoefte aan een centraal verzuimloket. Nu weet men niet waarom er verzuimd wordt en hoe lang? Dataverzamelen over verzuim is moeilijk. Hierdoor ontbreekt actueel inzicht;
3. Keurmerk voor leveranciers en producenten, is zeer gewenst. Maar kost veel tijd en geld. Doel is herkenbaarheid van producten die voldoen aan de arboregels voor kapper/ondernemers.

Op EU-niveau wordt nu gewerkt aan een Framework met afspraken op arbo-gebied. De kappers zijn op EU-niveau goed georganiseerd.

De arbocatalogus en een technisch keurmerk zijn de belangrijkste instrumenten in de kappersbranche.

Eigenlijk moet arbeidsomstandigheden van anderen benaderd worden, d.w.z. via het onderwijs.

Tips daarbij zijn:

- Integreer arbo in het MBO. Oudere werknemers zijn lastiger te veranderen qua gedrag;
- Voor de kappersscholen is een leermethode ontwikkeld waarin arbo volledig geïntegreerd is in de vaktechniek. Leerlingen die het kappersvak met deze leermethode aangeleerd krijgen, zullen dit ook in de beroepspraktijk als werknemer toepassen;
- Ga het land in; bijv. bij introductie nieuwe haarlijn en integreer arbo in vakinhoud wat aanspreekt bij de doelgroep; maak arbo niet bijzonder maar maak het een logisch onderdeel van het beroep;
- Koppel arbo aan boegbeelden in de branche.

CAO: De CAO is voor de kappers een belangrijk instrument om de wezenlijke aspecten rond arbeidsomstandigheden te reguleren. Men overweegt ook het creëren van een specifieke arbo CAO. Voor een specifieke CAO politie voelt men niet veel. Handhaving hoort toch meer thuis bij de overheid.

Technisch normen/protocollen/richtlijnen: Die zijn er, maar dan vooral gericht op producten. Bij de kappers is dan behoefte aan gedetailleerde beschrijvingen. Bijvoorbeeld met betrekking tot de wasbak of de kappersfiets. Producenten proberen vervolgens hun producten weer aan te passen aan deze technische normen.

Arboconvenant: Het arboconvenant is redelijk succesvol geweest, met veel aandacht voor vormen van voorlichting. Het blijft van groot belang om het onderwerp arbo te integreren in de dagelijkse praktijk.

Keurmerk: Hier is hard aan getrokken maar het is geen succes geworden. Interessant is om te kijken of er door de fabrikanten niet meer gewerkt kan worden met keurmerken. Dit moet dan wel Europees geregeld worden.

Arbocatalogus: Is in ontwikkeling. Moet niet teveel tekst hebben maar bijvoorbeeld veel korte filmpjes met uitleg en oplossing etc. Goed aansluiten bij de visueel ingestelde doelgroep.

Andere instrumenten zijn voor de kappersbranche niet van belang.

4. Horeca (gesproken met Koninklijke Horeca Nederland)

Voor- en nadelen van instrumenten

CAO: In de CAO is een arboparagraaf opgenomen. Dit is een goede zaak, want het maakt maatwerk mogelijk. De Arbowet als zodanig is geen adequate wetgeving voor de Horeca. De Arbowet maakt de verbinding met een industriële omgeving en is daardoor geen goede basis voor het midden- en kleinbedrijf. De arbeidstijdenwet regelt ook al een aantal elementen, die een overlap vormen met de Arbowet. Het voorbeeld wordt genoemd dat zowel in Arbeidstijdenwet en Arbowet (PSA) het onderwerp rekening houden met privé-omstandigheden aan bod komt.

Arbocatalogus: De arbocatalogus is een prima instrument om beste praktijken te verspreiden, maar niet om normen te stellen.

Keurmerken/certificering: Van keurmerken e.d. wordt het nut niet van ingezien. Een keurmerk voegt niets toe. KHN is er zelfs op tegen, want het betekent het 'wegblijven van verantwoordelijkheid nemen'.

Branche RI&E instrument: Het uitvoeren van de RI&E wordt toch vaak gezien door ondernemers als mosterd na de maaltijd. Een ondernemer heeft zijn zaak helemaal ingericht/verbouwd en daarna volgt uit de RI&E dat zijn keuken niet aan de eisen voldoet. Hij gaat dan echt niet weer investeren in veranderingen.

Daarbij komt dat een RI&E in feite opgezet is als een uitputtende zoektocht naar problemen en de arbocatalogus als het verplichte oplossingsnummer. De RI&E is niet geënt op het bedrijf zelf en de oplossingen passen vaak ook niet. De verplichte aansluiting bij arbodiensten leidt ook vaak tot niet-adequate advisering. Vaak worden er 'grote bedrijven-oplossingen' bedacht. KHN vindt dat bedrijven zelf moeten kunnen kiezen welke deskundigheid zij willen inhuren.

5. Primair onderwijs (gesproken met CNV Onderwijs)

Belangrijke onderwerpen

Werkdruk is één van de belangrijkste arborisico's in het onderwijs. Dus dat heeft hoge prioriteit. Daarnaast het onderwerp klassengrootte. De komende jaren zal er krimp zijn in het onderwijs, hierdoor zullen de klassen weer groter worden. Daarnaast zullen leerkrachten door de invoering van Passend Onderwijs te maken krijgen met een grotere diversiteit aan leerlingen met uiteenlopende aandachtspunten. Verder zijn de arbeidsomstandigheden in gebouwen en lokalen van belang. Bestaande gebouwen zijn echter nu eenmaal zoals ze zijn.

Belangrijkste instrumenten

Voor deze onderwerpen is een combinatie van instrumenten geëigend. Het is niet mogelijk om alles via de CAO te regelen. Dus een combinatie van CAO en arbocatalogus.

Voor- en nadelen van instrumenten

Caο. In de CAO komt het onderwerp arbo beperkt aan bod. De CAO wordt wél gehandhaafd. Vooral in het verleden kwam het voor dat de vakbond geïnformeerd werd door leden dat bepaalde zaken niet goed liepen op scholen. Dan belde de vakbond met de school en dan kwam het meestal in orde. Naleving via de rechter kan, maar is natuurlijk niet het eerste middel dat een medewerker van de school zal inzetten om zijn recht te halen. Inmiddels is de professionaliteit van schoolbesturen in de afgelopen jaren toegenomen en wordt in de meeste gevallen de CAO nageleefd.

Bij belangrijke arbo-risico's zoals werkdruk is het niet mogelijk de aanpak van het probleem via één instrument te regelen. Het is veel meer een samenspel van een aantal verschillende instrumenten die naast elkaar ingezet moeten worden om in de praktijk verbeteringen te bewerkstelligen. Dus bijvoorbeeld in de CAO en in de arbocatalogus. Nadeel van het regelen van arbo in de CAO is dat arbo onderdeel wordt van de onderhandelingsstrategie. De vraag is of arbo onderhandelbaar moet zijn.

Gedragscodes. In de gedragscodes goed bestuur en goede medezeggenschap (in wording) komt arbo niet voor, bovendien is deze niet afdwingbaar.

Arbocatalogus. Belangrijke succesfactor voor branche-instrumenten, zoals de arbocatalogus primair onderwijs is het bestaan van een goede infrastructuur. Het bestaan en functioneren van het Vervangingsfonds (Vf/Pf) is bevorderend voor het succes van zelfregulering.

De inbreng van neutrale, onafhankelijke deskundigen is nodig om processen tussen werkgevers- en werknemersvertegenwoordigers te faciliteren. Bij de Redactieraad van de arbocatalogus primair onderwijs vervult TNO deze deskundigen-rol. Naast de inhoudelijke inbreng, heeft de inbreng van neutrale deskundigen een positieve invloed op het proces.

Arboconvenant. In het verleden is ook het arboconvenant een redelijk succes geweest.

Keurmerken en protocollen worden minder succesvol geacht, vanwege het hierboven genoemde argument dat deze niet afdwingbaar zijn. Daarbij speelt bij keurmerken dat het niet om een eenmalig 'stempel goedgekeurd' gaat, maar dat het keurmerk permanent onderhoud vergt.

6. Koek en snoep branche (gesproken met VBZ, werkgeversvereniging)

Belangrijke onderwerpen

Het belangrijkste onderwerp is de afstemming van het arbobeleid met Inspectie SZW.

Idealiter worden de overlegstructuren die de afgelopen jaren zijn afgebouwd, weer opgebouwd. Vroeger had Inspectie SZW halfjaarlijks overleg met de werkgevers (VBZ), en daarnaast halfjaarlijks overleg met de vakbonden, en soms met beide partijen tegelijk. In deze laatste overleggen werden de inspectieronden voorbesproken en na afloop geëvalueerd. Nu beperkt Inspectie SZW zich tot constatering en boetes, waar verder niemand iets van leert.

Een alternatief is dat VBZ hun project van certificering doorontwikkeld in nauw overleg met de Inspectie SZW en daarover afspraken maakt met Inspectie SZW. Bij gecertificeerde bedrijven zou Inspectie SZW dan steekproefsgewijs in plaats van soms jaarlijks moeten kunnen inspecteren.

Belangrijkste instrumenten

Arbocatalogus/Branche-RI&E. Deze vormen de backbone van het arbobeleid. De Branche-RI&E is door Inspectie SZW erkend voor toetsingsvrijstelling. Deze zijn al jaren geleden, sinds rond 2000, ontwikkeld in overleg met de vakbonden en Inspectie SZW. Het grote voordeel hiervan is dat inspectie hierop van overheidswege is geregeld – enige vorm van inspectie zal altijd nodig blijven. De arbocatalogus is goedgekeurd door SZW.

De combinatie van arbocatalogus en branche-RI&E vormen de backbone van het arbobeleid. Certificering zou in de toekomst een instrument kunnen zijn; deze wordt momenteel ontwikkeld maar het succes hangt af van goede afspraken hierover met Inspectie SZW.

Voor- en nadelen van instrumenten

Cao. Er is op dit moment geen arbeidsvoorwaardelijke cao van toepassing. Het overleg met de vakbonden ligt stil. Er is wel een aparte cao “Arbo en Gezondheid voor de Zoetwarenindustrie” van toepassing, met geldigheidsduur tot half 2014.

Arbocatalogus/Branche-RI&E. Deze vormen de backbone van het arbobeleid. De branche-RI&E is erkend voor toetsingsvrijstelling. Deze zijn al jaren geleden, sinds rond 2000, ontwikkeld in overleg met de vakbonden en Inspectie SZW. Het grote voordeel hiervan is dat inspectie hierop van overheidswege is geregeld – enige vorm van inspectie zal altijd nodig blijven. De arbocatalogus is goedgekeurd door SZW.

Technische normen. Technische specificaties zijn niet opgenomen in de arbocatalogus of in andere branche-afspraken, ook niet voor bijvoorbeeld het aantal liter per uur dat verwerkt mag worden. Hiervoor zijn veel wettelijke regelingen.

Gedragscodes. In het verleden was er een gedragscodes, maar deze viel niet goed te handhaven.

Richtlijnen/protocollen voor werkprocessen. Deze zijn omschreven in de arbocatalogus, bijvoorbeeld het aantal kilo dat per uur getild mag worden.

Arboconvenant. Dit stamt van rond 2000, de afspraken van het arboconvenant zijn uitgewerkt in de cao Arbo en gezondheid

Keurmerk. Er is geen arbo-keurmerk, wel een keurmerk over kwaliteit en duurzaamheid.

Certificering. Dit wordt ontwikkeld. Het voordeel hiervan zou kunnen zijn dat in de gehele branche het arboniveau hoger komt te liggen, omdat ondernemers graag willen certificeren om eventuele inspectieproblemen te voorkomen. Nadeel is dat zoetwarenbedrijven steeds voor actuele certificering moeten zorgdragen. De moeite die hiervoor gedaan moet worden door de bedrijven, zou wel moeten opwegen tegen het voordeel van certificering; namelijk erkenning daarvan in die zin dat gecertificeerde bedrijven veel minder hinder ondervinden van inspecties vanuit de overheid. Als daarin geen voordeel te behalen valt met certificering, dan zijn bedrijven niet geneigd daar veel tijd en moeite in te steken. Als de overheid het behalen van een arbo veiligheidscertificaat op enigerlei wijze stimuleert, zou hiervoor binnen de sector veel meer belangstelling zijn.

Erkenningsregeling voor onderaannemers. Is niet van toepassing.

Koopovereenkomsten. Er zijn geen afspraken over koopovereenkomsten op branche-niveau. Wel stelt de retail in de leveringscontracten eisen aan de hygiëne in de zoetwarenfabriek, omdat ze hier een heel groot imago-belang in hebben.

Geschildbeslechting. Er is geen brancheregeling voor de beslechting voor geschillen tussen VBZ-leden onderling. De beroepscommissie die in de arbeidsvoorwaardelijke cao is ingesteld, geldt alleen voor alle cao-gerelateerde (zaken die daarin genoemd zijn, bijvoorbeeld over de rooster-indeling).

Samengevat vormen de arbocatalogus en de branche-RI&E de backbone van het arbobeleid. De branche-RI&E is door Inspectie SZW erkend voor toetsingsvrijstelling. Deze zijn al jaren geleden, sinds rond 2000, ontwikkeld in overleg met de vakbonden en Inspectie SZW. Het grote voordeel hiervan is dat inspectie hierop van overheidswege is geregeld – enige vorm van inspectie zal altijd nodig blijven. De arbocatalogus is goedgekeurd door SZW.

De combinatie van arbocatalogus en branche-RI&E vormen de backbone van het arbobeleid. Certificering zou in de toekomst een instrument kunnen zijn; deze wordt momenteel ontwikkeld maar het succes hangt af van goede afspraken hierover met Inspectie SZW.

7. Agrarische sector (gesproken met Stigas, kenniscentrum)

Belangrijke onderwerpen

Binnen de agrarische sector zijn zaken m.b.t. arbeidsomstandigheden goed geregeld. De arbocatalogus is hiervoor het medium. Stigas bewaakt en coördineert de ontwikkeling en het inhoudelijk onderhoud van de arbocatalogus. Stigas richt zich hierbij op preventie en verzuim en alles wat er tussen in zit.

Belangrijkste instrumenten

Stigas ziet de arbocatalogus, de CAO en certificeringsregelingen als belangrijke instrumenten voor zelfregulering. Bij certificering gaat het dan om reeds bestaande regelingen waar arbo een onderdeel kan zijn. Een aparte certificeringsregeling over arbeidsomstandigheden is niet wenselijk. Het hebben van een kenniscentrum binnen een sector, zoals Stigas, is ook een absolute succesfactor om arbo binnen een branche/sector onder aandacht te brengen. Een kenniscentrum heeft vaak meer capaciteit en expertise dan een brancheorganisatie. Diverse sectoren hebben reeds een kenniscentrum:

- Agrarische sector → Stigas;
- Bouw → Arbouw;
- Transport → Gezond Transport;
- Kapper → Branche Platform Kappers.

Voor- en nadelen van instrumenten

CAO: Stigas ziet de CAO als succesvol instrument voor zelfregulering. De CAO is een bekend en algemeen geaccepteerd instrument. De agrarische sector beschikt over verschillende CAO's (o.a. glastuinbouw, open teelten, dierhouderij, mechanisch loonwerk, hoveniers en groenvoorzieners en bos & natuur). De overige CAO's zijn CAO's op ondernemingsniveau. In de CAO's op brancheniveau zijn afspraken over arbeidsomstandigheden opgenomen. Bij het opnemen van afspraken over arbeidsomstandigheden wordt steeds vaker verwezen naar de arbocatalogus.

Als nadeel van het cao-instrument noemt Stigas: het niet gebonden zijn van de ZZP-ers aan de CAO. De agrarische sector bevat relatief veel ZZP'-ers, Dit zijn in deze sector voornamelijk gezinsbedrijven zonder personeel. Een ander nadeel van de CAO is dat het onderwerp arbeidsomstandigheden gebruikt kan worden als uitruil; verloopt in de CAO-onderhandelingen iets niet soepel, dan stagneren ook afspraken tussen werkgevers en werknemers op andere fronten, waaronder arbeidsomstandigheden.

Tot slot noemt Stigas het steeds kleiner wordende aantal georganiseerde werkgevers en werknemers als nadeel voor de CAO als instrument voor zelfregulering. Steeds meer mensen gaan werken als ZZP-er/flexwerker en vallen daardoor niet meer onder de werking van een CAO.

Wetgeving wordt door de bedrijven in de sector als minder belangrijk gezien dan de afspraken die door sociale partners worden gemaakt (in o.a. CAO en arbocatalogi).

Richtlijnen/protocollen voor werkprocessen. Binnen de sub-branchen boomverzorging is een richtlijn ontwikkeld. Deze richtlijn is door de bedrijven in deze branchen algemeen geaccepteerd en wordt gebruikt. De aanleiding om een dergelijke richtlijn op te zetten was het grote aantal ongevallen met dodelijk afloop.

Daarnaast zijn bedrijven uit de agrarische sector betrokken bij het opstellen van de CROW-richtlijn (Werken langs de weg). Binnen de agrarische sector wordt zeer regelmatig langs de weg gewerkt.

Branche-RI&E-instrument De bedrijven in de agrarische sector zien de RI&E vooral als papieren tijger. Om bedrijven te helpen bij het voldoen aan de wettelijke RI&E-verplichting biedt Stigas bedrijven 'low cost' ondersteuning. Stigas ondersteunt circa 800 bedrijven per jaar bij het uitvoeren van de RI&E, maar ervaart dat er door bedrijven te weinig een vervolg wordt gegeven aan de RI&E rapportage en het plan van aanpak dat zij, n.a.v. het bezoek van een van de adviseurs, ontvangen. Wel wordt door de bedrijven actie ondernomen naar aanleiding van de punten die zijn besproken tijdens het bedrijfsbezoek. Afleggen van bedrijfsbezoeken om bedrijven te wijzen op verbeterpunten m.b.t. veilig en gezond werken, zouden volgens Stigas meer opleveren dan het invullen van een digitale vragenlijst en plan van aanpak.

Arbocatalogus. De Arbocatalogus is voor Stigas een redelijk succesvol instrument. Er wordt door de sector dan ook veel geïnvesteerd in de ontwikkeling en de implementatie. Langzaam zien ze een stijging in het gebruik van de verschillende arbocatalogi, maar het bereiken van de zzp-ers (gezinsbedrijven en flexwerkers) blijft erg lastig. Dit zijn er circa 60.000.

Als nadeel van de arbocatalogi ziet Stigas de manier hoe de Inspectie SZW in de praktijk met dit instrument omgaat. Er is bijvoorbeeld veel onduidelijkheid over de toepassing van de arbocatalogus bij overlappende branches. Als je wilt dat de catalogus succesvol is moet er steun vanuit de Inspectie SZW zijn en moet dit worden uitgedragen.

Convenanten Er is in het verleden een arboconvenant geweest in deze sector en een milieuconvenant. Het was erg lastig om de werkvloer te bereiken. De bedrijven in de sector lezen niet en hebben te weinig tijd voor dit soort dingen.

Certificering of Keurmerk. Binnen de sector zijn veel bedrijven actief met certificeringsregelingen als VCA en Global C.A.P.¹⁴. en deze regelingen zijn redelijk succesvol. Voor bedrijven werkt het beter als het beschikken over een RI&E in een certificatieregeling is opgenomen dan in de Arbowet.

Voor een keurmerk of certificeringsregeling specifiek gericht op het terrein van arbeidsomstandigheden is geen draagvlak binnen de sector en de bedrijven. Wil je op het gebied van arbeidsomstandigheden vooruitgang boeken dan moet het onderwerp laten aansluiten of onderbrengen bij andere initiatieven.

¹⁴ GLOBALG.A.P. is een organisatie binnen de particuliere markt die vrijwillige standaarden vast stelt voor de certificatie van agrarische (inclusief Aquacultuur) producten over de hele wereld.

Productschap/bedrijfschap wordt gezien als middel/instrument met status. Aanmelding bij een product-/bedrijfschap is verplicht. Het wordt gezien als wettelijke verplichting en er wordt gecontroleerd. Door wie de controle wordt uitgevoerd is onbekend. Vanuit het product-/bedrijfschap worden op het gebied van arbeidsomstandigheden geen zaken opgepakt/ontwikkeld. De organisaties die in het bestuur van de product-/bedrijfsschappen zitten voor een deel ook in het bestuur van Stigas. Zonde om zaken dubbel te gaan doen.

Instrumenten waar in de agrarische sector geen/weinig ervaring mee is zijn:

- Technische normen;
- Gedragscodes;
- Regels geschilbeslechting;
- Erkenningregeling / erkenningregeling onderaannemers, branche afspraken over koopovereenkomsten.

8. Schoonmaakbranche (gesproken met OSB, werkgeversvereniging)

Belangrijke onderwerpen

Het belangrijkste instrument op arboterrein is op dit moment de combinatie van Arbo-cao en branche-RI&E.

Belangrijkste instrumenten

Het belangrijkste nieuwe onderwerp is de ontwikkeling van een OSB-keurmerk. Ook al vallen arbeidsomstandigheden hier in eerste instantie niet onder, deze kunnen in een later stadium wel hierin ondergebracht worden, als het keurmerk aanslaat.

Voor- en nadelen van instrumenten

Cao. Er is een aparte Arbo-cao die geldig is tot en met 31 december 2012. Hierin zijn veel maatregelen afgesproken, en er is samen met de vakbond een website opgezet, www.zowerkjeprettiger.nl, deze kan ook via www.ras.nl worden gevonden. Een groot voordeel van de cao is dat deze algemeen verbindend is verklaard. Een nadeel is dat zzp-ers niet aan deze cao zijn gebonden. Veel zzp-ers investeren onvoldoende in hun eigen veiligheid wat de concurrentieverhoudingen en het imago van de branche niet ten goede komt.

Branche-rie. De branche-RI&E is een voortvloeisel uit de Arbowet die voor elk bedrijf een RI&E verplicht. Samen met de arbo-cao vormt de branche-RI&E de arbocatalogus. Het voordeel van de branche-RI&E is de dienstverlening richting de bedrijven. Voor de glazenwassers zijn er daarnaast specifieke factsheets ontwikkeld voor specifieke arbeidsrisico's die samenhangen met werken op hoogte, zoals bij de methode van hoogwerken (in een glazen bak), de wassteelmethode (zemen met een lange steel), en de safesit (verbeterde bootmanstoel).

Technische normen. Er zijn wat technische protocollen voor schoonmaakmiddelen maar deze zijn niet van doorslaggevend belang in het arbobeleid.

Gedragscode. Er is een Code Verantwoordelijk Marktgedrag. Aanleiding hiervoor was de verhoogde werkdruk van werknemers, die verband hield de aanbesteding van schoonmaakcontracten voor de laagste prijs.

Richtlijnen voor werkprocessen. Voor allerlei activiteiten zijn in de cao richtlijnen opgenomen, voordeel is dat deze door AVV-verklaring afdwingbaar zijn (behalve voor zzp'ers).

Convenant. Een convenant kan nieuwe ontwikkelingen aanjagen, niet alleen op arboterrein maar ook op andere terreinen.

Certificering. Er zijn redelijk wat schoonmaakbedrijven met ISO certificaten, ook omdat opdrachtgevers daarom vragen. Verder bestaat er voor glazenwassers een aparte, zwakke vorm van certificering.

Keurmerk. Dit is ontwikkeling. Het keurmerk dient onderscheidend te zijn voor een goed schoonmaakbedrijf. Dit keurmerk zal in eerste instantie bestaan uit de NEN 4400 norm, waaraan ook uitzendondernemingen zich houden, de bovengenoemde Code Verantwoordelijk Marktgedrag en enkele schoonmaak-specifieke eisen van OSB. Arbeidsomstandigheden zijn in eerste instantie geen onderdeel van dit keurmerk, maar kunnen er in een later stadium wel onderdeel van gemaakt worden. Voordeel is dat het schoonmaakbedrijf zich met dit keurmerk kan onderscheiden in kwaliteit. Het keurmerk wordt verderop besproken bij de implementatie.

Erkenningsregelingen. Deze zijn er niet specifiek.

Koopcontracten. De grote schoonmaakbedrijven huren specialistische schoonmaakbedrijven zoals glazenwassers in voor specifieke werkzaamheden. Hiervoor bestaan modelcontracten van OSB.

Productschap of bedrijfschap. Het Hoofdbedrijfschap Ambachten (HBA) is relevant omdat hieronder ook de zzp-ers in de schoonmaakbranche vallen, zij het vreemd genoeg met uitzondering van de glazenwassers. OSB brengt via het HBA zaken over arbeidsomstandigheden onder de aandacht bij zzp-ers. Nadeel is dat het maar de vraag is hoe lang HBA nog bestaat.

Geschilbeslechting. Er zijn geen echte brancheregels voor geschilbeslechting. Als bij de aanbesteding van opdrachten de indruk gemeld wordt dat de prijs ten koste gaat van de arbeidsomstandigheden, dan spreekt de commissie van de Code Verantwoordelijk Marktgedrag de opdrachtgever hier wel op aan.

Bij geschillen met werknemers is de praktijk dat de werknemer naar de vakbond stapt, en de RAS uiteindelijk in het geschil bemiddelt.

9. Automobielbranche (gesproken met FNV Bondgenoten)

Belangrijke onderwerpen

Er zijn geen belangrijke onderwerpen die nog “uitstaan”. In de branche (werkgevers en werknemers) worden alle zaken geregeld die men wenselijk vindt. Dit heeft veel te maken met de goede sfeer, de persoonlijke contacten en de kennis over arbeidsverhoudingen van alle betrokkenen. Dit zijn belangrijke succesfactoren.

Instrument met hoogste prioriteit

Er bestaat een grote wens om jaarlijks onderzoek te doen naar de effecten van de genomen maatregelen waar het gaat om gevaarlijke stoffen in de lucht. Bijvoorbeeld naar hoge concentraties koolstof. Deze afspraken zouden ook in de Arbocatalogus opgenomen moeten worden.

Voor- en nadelen instrumenten

CAO: Er worden altijd arbo-afspraken gemaakt in de CAO maar de afspraken zijn vaag geformuleerd, zodat ze nauwelijks toepasbaar zijn voor zowel de werkgever als de werknemer. Het ontbreekt aan harde arbo-normen in de CAO.

Arbo-catalogus: Dit zelfreguleringsinstrument wordt gezien als buitengewoon succesvol. Het spreekt zowel werkgevers als werknemers aan doordat het praktisch en concreet is. Onderwerpen als dieselmotor-emissies (DME), tillen en zittend werk worden via de Arbocatalogus geregeld. De

oude Beleidsregels van de Inspectie SZW zijn via de Arbocatalogus van toepassing gebleven in de branche. Ondanks het feit dat het een zeer werkbaar instrument is, blijft een deel van de branche niets doen. De brancheorganisaties (zowel aan werkgevers- als aan werknemerszijde) proberen daarom veel aandacht aan opleidingen te geven om de Arbocatalogus onder de aandacht van een ieder te brengen. Ook gaat er veel geld richting communicatie via de website (arbomobiel.nl) en nieuwsbrieven.

Helaas gaat de Inspectie SZW niet altijd consequent om met de arbocatalogus; hoewel het de laatste tijd wat beter lijkt te gaan!

Technische normen: Worden niet los in de branche ontwikkeld, maar maken eigenlijk deel uit van de Arbocatalogus. Eigenlijk vindt de mobiliteitsbranche het prettig dat alle arbo-afspraken op 1 plek staan: de Arbocatalogus.

Gedragscode: Er zijn vormen van gedragscodes ontwikkeld, bijvoorbeeld met betrekking tot PSA (psychosociale arbeidsbelasting), maar ook deze gedragscodes worden opgenomen in de Arbocatalogus. Opmerkelijk is wel dat bijvoorbeeld de grote automerken aan hun dealers verschillende gedragscodes opleggen. Zo is er een “Gedragscode veilige bedrijfswageninrichting”.

Convenant: Ook in de mobiliteitsbranche is er een (arbo)convenant geweest, maar die was weinig succesvol omdat het een te hoog abstractieniveau had. Er zijn wel bijeenkomsten georganiseerd rondom de thema's uit de arboconvenanten maar die werden niet massaal bezocht.

10. Binnenvaart (gesproken met CBOB, werkgeversvereniging)

Belangrijke onderwerpen

Het belangrijkste onderwerp voor de komende jaren is om de arbocatalogus te koppelen aan de branche-RI&E, en de branche-RI&E uit te breiden.

Belangrijkste instrumenten

De combinatie van arbocatalogus en branche-RI&E vormen de backbone van het arbobeleid.

Voor- en nadelen van instrumenten

Branche-RI&E. Dit wordt gezien als een succesvol instrument. Het helpt binnenvaartschippers om de kans op ongelukken te verkleinen. De branche-RI&E is bekend en geaccepteerd in de branche. Als er een ongeluk gebeurt dan is het eerste waar Inspectie SZW naar vraagt, de in de Arbowet verplichte bedrijfs-RI&E. Als de situatie aan boord conform de RI&E is, wordt dat geaccepteerd door de Inspectie SZW. De branche-RI&E en de maatregelen van schippers die daaruit voortvloeien vergroten het imago van de sector. Bovendien bevordert de branche-RI&E de eenheid tussen de verschillende bonden. Bovendien is er veel mobiliteit van werknemers. Als deze op een nieuw schip werken, is het prettig als de bedrijfs-RI&E vergelijkbaar is met die op het voorgaande schip. De branche-RI&E is nog niet als geheel erkend door Inspectie SZW, en wordt steeds meer uitgebreid met nieuwe onderwerpen.

Cao. In de cao staat niets over arbozaken, het is in de laatste ronde van het cao-overleg ook niet ter sprake gekomen; arbo is gewoon geen cao-onderwerp.

Technische normen. Er is de Centrale Commissie voor de Rijnscheepvaart (CCR) waarbij Duitsland, België, Frankrijk, Nederland en Zwitserland zijn betrokken. Dit stelt de normen voor veiligheid en milieuvriendelijkheid. Er zijn er bijvoorbeeld afspraken over de aanwezigheid van zwemvesten en voorzieningen om te voorkomen dat mensen van boord vallen, en de voertaal van instructies (Engels of Duits). En er is het Reglement Onderzoek Schepen op de Rijn (ROSR).

Verder zijn er afspraken over bijvoorbeeld de voertaal en de voertaal van instructies, waar het Expertise- en Innovatie Centrum Binnenvaart (EICB) zich onder andere op toelegt.

Arbocatalogus. De arbocatalogi zijn erkend door Inspectie SZW en gelden als uitgangspunt voor Inspectie SZW bij de handhaving van maatregelen die daaruit voortvloeien.

Gedragscode. De diensten van Bureau Telematica Binnenvaart (BTB) voor ICT in de binnenvaart komen in de buurt van een gedragscode. BTB maakt afspraken met bijvoorbeeld havens om het AIS te laten werken, dat automatisch schepen identificeert en de locatie ervan bepaalt. Dit moet ertoe leiden dat de schipper zich niet bij elke haven hoeft te melden terwijl deze ook moet manoeuvreren; met name Belgische havens benutten het AIS niet.

Protocollen. Deze gaan niet over werkprocessen maar gaan over bijvoorbeeld emissienormen voor verbrandingsmotoren. Daarnaast zijn er specifieke protocollen voor de tankvaart.

Convenant. Het laatste convenant dateert van 2007. Dit convenant gaat niet direct over arbozaken maar wel indirect. Een voordeel van dit convenant is dat deze sterk heeft bijgedragen aan een snelle invoering van het bovengenoemde AIS, doordat de Staat dit heeft medegefinancierd. Een nadeel is dat in het convenant ook is afgesproken dat de emissienorm in 2016 vergelijkbaar moet zijn met EURO6, de investeringen hierin zijn gezien de recente marktontwikkelingen niet te financieren voor sommige schepen, met name nieuwe en grote schepen.

Keurmerk. Er is alleen een Green Awards keurmerk, in 2012 zijn er acht havens die korting geven aan schepen met dit keurmerk, in 2013 worden dit er 23 havens. Nadeel is dat het schip vervangen (en dus gesloopt) moet worden om aan de eisen van dit keurmerk te voldoen.

Certificering. Er zijn allerlei certificaten waar de Inspectie voor Verkeer en Waterstaat (IVW) streng op toeziet. De uitgifte van certificaten heeft IVW wel per 1 oktober 2011 overgedragen aan klassenbureaus (Veritas, Lloyds register) en particuliere instellingen (NBKB, register Holland). Hetzelfde geldt voor de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) die de certificering per 15 april 2011 heeft overgedragen aan de klassenbureaus (Veritas, Lloyds register en Germanischer Lloyd).

Erkenningsregeling voor onderaannemers. Dit is er niet. Wel zijn uniforme los-afspraken gewenst. In België zijn er op zich goede afspraken maar die verschillen tussen de havens.

Koopovereenkomst. Sommige klanten eisen in de koopovereenkomst dat er een RI&E is, met name in de tankvaart is dat het geval.

Regels productschap of bedrijfschap. Niet van toepassing.

Geschilbeslechting. Er is geen aparte regeling voor geschillen over arbo-zaken, maar de praktijk is dat werkgevers contact opnemen met de BBU en werknemers met de vakbond. Een commissie waarin twee vertegenwoordigers van werkgevers en twee van werknemers zitting hebben, bemiddelt vervolgens in dat geschil; deze commissie is bij cao geregeld.

Bijlage I Interviews, deel 2: implementatie

1. Metaalbewerking (gesproken met OR van FNSteel)

Instrument: duidelijke/scherpe richtlijnen voor werkprocessen.

Overleg. Het overleg zou tussen de sociale partners moeten plaats vinden; de vakbonden hebben de juiste kennis in huis.

Draagvlak. Als richtlijnen duidelijk zijn, is de duidelijkheid het doorslaggevende argument voor draagvlak.

Bekendmaking. De vakbonden moeten deze afspraken bekend maken bij de OR-vertegenwoordigers van bedrijven waarin leden bij de vakbond zijn aangesloten. AVV zou niet zo veel zin hebben omdat vakbonden zich toch niet bemoeien met bedrijven waar geen werknemers vakbonds lid zijn.

Commitment. Afspraak is afspraak is voldoende basis voor commitment, als de afspraken van de sociale partners maar duidelijk zijn (met wie wordt overlegd, wat zijn precies de minimum eisen, binnen welke termijn moeten afspraken worden nageleefd). Met geschilbeslechting en een als ultieme dreiging een gang naar de rechter.

Weerstand. vooral bij prijsvechters die elke euro omdraaien.

Reden van weerstand. vanwege de kosten van aanpassingen werkprocessen / investeringen in machines. Juist bij deze bedrijven zijn ook veel reorganisaties en voelen werknemers zich onzeker. Daarom zou geschilbeslechting voor alle bedrijven moeten gelden.

Delen kosten. Lastig, het gaat om bedrijfsspecifieke investeringen.

Geleidelijk systeem? Een overgangstermijn is nodig, zeker als het gaat om eisen aan dure machines.

Afspraken met andere partijen. Behalve sociale partners voor het onderlinge overleg, toch Inspectie SZW (zie rol overheid verderop).

Naleving afspraken. Klachten bij bureau voor geschilbeslechting, die een oplossing en een redelijke termijn bemiddelt.

Consequenties niet naleven. De ultieme dreiging is de gang naar de rechter, waarvoor het bureau voor geschilbeslechting een dossier opbouwt. Het moet dan geen jaren slepende rechtszaak worden. Boetes van tienduizend euro helpen niet, boetes zouden astronomische bedragen moeten zijn.

Evaluatie. Er moet zeker geëvalueerd worden, maar waarop is lastig. Aantal klachten, aantal klachten dat op tijd behandeld is, waaraan gevolg gegeven is.

2. Afvalbedrijven (gesproken met Vereniging Afvalbranche)

Instrument: cultuurproject.

Overleg. Het cultuurproject is tot stand gekomen op initiatief van voorloperbedrijven en gefaciliteerd door de Vereniging Afvalbranche (VA). De werknemers van de deelnemende bedrijven zijn per email benaderd voor de nulmeting over veilig werken, wel was de respons juist het hoogst onder groepen met een lager risicoprofiel (secretaresses in plaats van technici/buitenmensen).

Draagvlak. Het cultuurproject is op vrijwillige basis, de beschikbaarheid van een subsidie was een belangrijke prikkel om plannen daadwerkelijk te realiseren.

Pilotbenadering. Het cultuurproject is op vrijwillige basis, de hoop is dat dit leidt tot een omslag bij de andere bedrijven die in latere tranches deelnemen / gaan deelnemen.

Bekendmaking. Er is een Commissie Arbo & Veiligheid waarvoor de bedrijven zelf het initiatief namen en waarin de VA hen heeft ondersteund. De VA neemt ook zelf initiatieven, de VA is bijvoorbeeld in overleg met O&O-fondsen om alle werknemers op te leiden in het gebruik van de arbocatalogus. Sommige typen werknemers zijn overigens al goed opgeleid in veilig werken (bijvoorbeeld chauffeurs) maar belangrijk is dat personeel op de werkvloer en middenkader even bekend zijn met de arbocatalogus. Als de VA erin slaagt dit met O&O-fondsen te regelen, zorgt zij voor verdere bekendheid bij de leden.

Commitment. De commitment van bedrijven komt van de vrijwillige basis. Er is geen sprake van bedrijven die meeliften, alleen van verschillen over de noodzaak die bedrijven zien voor arbo-investeringen.

Weerstand en reden. De reden voor weerstand bij sommige bedrijven verschilt per bedrijf; kosten zijn een aspect, ook al hebben sommige arbo-investeringen een aardig rendement.

Delen kosten. Het O&O-fonds en subsidie zijn mogelijkheden om kosten te delen, evenals het opzetten van branche brede enquêtes (bijvoorbeeld de ongevallenenquête, het plan is deze uit te breiden met vragen over cultuur aspecten).

Geleidelijk systeem? Het cultuurproject bestaat uit meerdere ronden.

Afspraken met andere partijen. Bij de implementatie van veilig werken worden afspraken gemaakt tussen de verschillende brancheorganisaties onderling, met Inspectie SZW en met O&O-fondsen.

Naleving afspraken. De arbocatalogus is niet vrijwillig, Inspectie SZW handhaaft op basis van de arbocatalogus.

Consequenties niet naleven. Naleving van arboregels is een gedeelde verantwoordelijkheid van werkgevers en werknemers, zowel op de werkvloer als het middenkader. Bedrijven denken na over consequenties voor werknemers die zich niet aan de afspraken houden.

Evaluatie. Het cultuurproject is geëvalueerd met een nulmeting en nameting. De mate waarin bedrijven de arbocatalogus toepassen is op zich niet geëvalueerd, maar indirect wel via de arbeidsongevallenenquête, waaruit vaak blijkt dat een bepaald aspect van veilig werken altijd al niet goed was geregeld.

3. Kappers (gesproken met Branche Platform Kappers)

Instrument: technische keurmerken.

Overleg. Met sociale partners en vertegenwoordigers van leveranciers en producenten om te komen tot een keurmerk.

Draagvlak. In elk geval niet eenzijdig bekendmaken en opleggen aan ondernemers.

Pilot. Ze hebben wel eens een pilot gedaan, maar de club van producenten viel op een gegeven moment uit elkaar.

Commitment. Er is een ketenbenadering nodig, waar naast werkgevers, werknemers, producenten, leverancier, onderwijs en architecten bij betrokken zijn.

Weerstand. Die kan je voor een belangrijk deel weg werken indien de regels realistisch zijn. Daarbij hoort ook een uitgekiende communicatie-strategie.

Implementatie: Voor de implementatie moeten afspraken gemaakt worden met leveranciers en producenten, onderwijsinstellingen én de sociale partners binnen de branche. Met leveranciers en producenten over de verspreiding van de instrumenten (bijv. shampoos, wasbakken, kappersfiets etc.), met sociale partners over de wijze van communiceren naar de bedrijven en met onderwijsinstellingen over hoe je dit een plek geeft binnen opleidingen.

Naleving afspraken: Laat de inspectie handhaven. Vanuit de branche worden bedrijven geattendeerd (d.m.v. diverse communicatievormen als nieuwsbrieven, filmpjes e.d.) op de gemaakte afspraken en de voordelen voor de bedrijven.

Succes van het instrument: door de bekendheid en het gebruik van het instrument. Hierdoor hoop je op minder belasting en uitval.

4. Horeca (gesproken met Koninklijke Horeca Nederland)

Een probleem met de constructie van instrumenten in samenwerking met sociale partners is ook dat de instrumenten inzet worden van tactieken aan de onderhandelingstafel van werkgevers en werknemers. De inhoud van de RI&E en de arbocatalogus wordt dan niet bepaald door de toepasbaarheid van efficiënte en gezonde oplossingen, maar bijv. door de drijfveer om werk in de branche te behouden.

Daarnaast is de horecabranche ook enorm divers geworden. De huidige werknemers-vertegenwoordiging lijkt nog maar een beperkt deel van de achterban te vertegenwoordigen. Er is geen match meer met de grote diversiteit aan bedrijven die in de branche bestaat. De huidige formele functie van belangenverenigingen is hiermee vervallen. Waar het echt om gaat is kennisverbinding en kennisoverdracht.

Huidige systematiek schiet te kort. Gezien de hierboven geschetste situatie, meent KHN dan ook dat het huidige systeem te kort schiet. Het huidige systeem met vergunningverleningen, RI&E, arbocatalogus sluit niet aan op de gang van zaken in bedrijven. De volgorde waarin deze instrumenten, die op zichzelf wel nuttig kunnen zijn, aan bod komen, sluit niet aan bij de praktijk. Ook de toon van 'u moet/u dient...' werkt niet. In de nieuwe CAO van KHN is getracht die toon dan ook niet te hanteren.

KHN is voorstander van een andere systematiek dan de huidige. Het afdwingen dat bedrijven aan bepaalde regels voldoen is niet effectief. Het gaat er uiteindelijk om dat in de onderneming op een praktische manier gezond en veilig gewerkt wordt. Bedrijven streven dat in het algemeen ook na, bijvoorbeeld vanuit het perspectief van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Maar dat is iets

anders dan als overheid de eis stellen aan administratieve voorschriften te voldoen (bijv. een volledige RI&E uitvoeren).

Liefst zou KHN zien dat er in wetgeving een betere scheiding zou komen tussen 'techniek' en 'mensen'. De Arbowet zou gesplitst moeten worden in een deel dat 'technische aspecten' regelt en een deel dat meer de 'personele aangelegenheden' betreft, zonder overlap met de arbeidstijdenwet of nieuwe ordening ervan. De verantwoordelijkheid voor deugdelijke apparaten/machines en een inrichting volgens arbonormen zou moeten liggen bij ontwerpers, leveranciers en installateurs en niet -achteraf- bij ondernemingen. Personele arbonormen vallen onder de verantwoordelijkheid van bedrijven. Arbo zou ook beter niet als onderwerp voor sociale partners op de cao-onderhandelingstafel moeten liggen.

Ondernemingsdossier als nieuw instrument: KHN werkt aan de ontwikkeling van een zogenaamd ondernemingsdossier. Hierin kunnen belangrijke gegevens (hygiëne, arbo, financiën, ...) over de onderneming opgeslagen worden. Op dit moment loopt er een pilot in een aantal branches, waaronder de Horeca. De eind december 800 horecabedrijven die nu in de opstartfase (met steun van het ministerie van ELI) meedoen zijn positief. (nota bene: Rubber en kunststofbedrijven hebben daarover al inspectieafspraken met de Inspectie SZW. De rapportage is makkelijk en toegankelijk. De inhoud van het dossier betreft de wettelijke verplichtingen, de afspraken op brancheniveau; er kan een werknemersdeel in opgenomen worden en allerlei andere zaken, bijv. zelf roosteren. Op dit moment is men bezig de BTW-afhandeling in het systeem op te nemen. Per 1 januari 2013 is daar een app voor beschikbaar. Op dit moment is er ook al een app over veilige horeca. Het ondernemingsdossier breidt zich langzaam uit. De implementatie vindt plaats door de brancheorganisatie d.m.v. communicatie over via diverse kanalen.

Via elektronische uitwisseling kan dan gerapporteerd worden. De toezichthouder krijgt dan tijdelijk toegang krijgen tot het digitale dossier. Dit past in de huidige ontwikkeling dat de wetgever wil uitgaan van vertrouwen. En sluit ook aan op het meer gezamenlijk optreden van VWA en Inspectie SZW c.q. een rijksinspectie en lokale inspecties.

5. Primair onderwijs (gesproken met CNV Onderwijs)

Instrument: arbocatalogus.

Met welke partijen? Met de partijen die nu ook al aan tafel zitten bij de Redactieraad van de Arbocatalogus primair onderwijs. Dit zijn werknemers- en werkgeversvertegenwoordigers, het praktijkveld, externe onafhankelijke inhoudelijk deskundige (TNO), Vervangingsfonds als sectororganisatie. De laatste twee partijen blijken in praktijk een duidelijke faciliterende rol te vervullen.

Als de partijen in de Redactieraad hun rol en taak goed (kunnen) vervullen, zijn er aan de CAO-tafel geen 'hobbels' meer te nemen met betrekking tot de door hen voorbereide onderwerpen. Als er binnen de Redactieraad echter geen overeenstemming te krijgen is over de aanpak van belangrijke risico's, ook al wordt het belang door een ieder wel onderkend, dan kom je geen stap verder.

Partijen als verzekeraars en arbodiensten door middel van raamcontracten e.d. is lastig gebleken. Het is lastig met commerciële partijen in zee te gaan.

Draagvlak: Arbo als zodanig is niet erg 'sexy'. Voor arbo als op zichzelf staand onderwerp krijg je de doelgroep niet op de been. Arbo-onderwerpen worden altijd via andere thema's voor het voetlicht gebracht. Thema's die belangrijk zijn in het onderwijs zijn binnenklimaat, agressie en

werkdruk. Bij zo'n thema wordt dan steeds de arbocatalogus getoond: welke informatie kan je waar vinden. Dus combineren met actuele thema's, anders krijg je er geen aandacht voor.

Pilot: nvt het is een reeds bestaand instrument.

Bekendheid: Er wordt bekendheid gegeven aan het instrument d.m.v. nieuwsbrieven, (regio) bijeenkomsten, artikelen in vakbladen en info op diverse websites.

Commitment: Commitment wordt gecreëerd door veel communiceren over het instrument via diverse kanalen en diverse partijen.

Weerstand: Weerstand is al in het verleden ontstaan. Werkgeversvertegenwoordigers waren blij met de deregulering. De vakbonden wilden juist via het nieuwe instrument, de Arbocatalogus, het beschermingsniveau vasthouden voor de werknemers. Hierdoor kregen de werkgevers al meteen het gevoel weer met nieuwe regels aan de slag te moeten. De arbocatalogus is een werkgeversinstrument. Door de werkgevers het initiatief te laten en zelf de probleemhouder te laten zijn, was er wellicht een andere dynamiek tussen werkgevers- en werknemersorganisaties in het ontwikkelingsproces van de arbocatalogus ontstaan.

Kosten: De ontwikkeling en het onderhoud van instrumenten zoals de Arbomeester (RI&E-instrument) en de Arbocatalogus primair onderwijs wordt gefinancierd door Stichting Vervangingsfonds. Dit fonds is opgericht door de sociale partners, waarbij alle scholen (tot nu toe verplicht) zijn aangesloten. Financiering geschiedt door middel van premieheffing en subsidie vanuit het ministerie van OCW.

Implementatie: Voor de implementatie van de Arbocatalogus worden afspraken gemaakt in de Redactieraad van de Arbocatalogus primair onderwijs. Hierin participeren werknemers- en werkgeversvertegenwoordigers, het praktijkveld, externe onafhankelijke inhoudelijk deskundige (TNO), Vervangingsfonds als sectororganisatie. Implementatie van het instrument gebeurt via nieuwsbrieven, (regio)bijeenkomsten, websites en vakbladen van alle partners. Het Vervangingsfonds faciliteert dit proces door de partners te voorzien van 'kant-en-klare' informatie (bijv. persberichten). De regiobijeenkomsten hebben ook als doel om netwerken van preventiemedewerkers te realiseren die werkzaam zijn op verschillende scholen. Op dit moment wordt geprobeerd een netwerk op te zetten via LinkedIn. Bij de implementatie is het belangrijk dat informatie verspreiding gebeurt vanuit alle partijen.

Naleving: Het uitgangspunt bij de ontwikkeling van Arbocatalogi zou handhaving op sectorniveau zijn. Inspectie SZW handhaaft in de praktijk op basis van de Arbowet en niet op basis van de Arbocatalogus. Dit is in feite de doodsteek voor het instrument Arbocatalogus. Afspraken op sectorniveau worden dus kennelijk niet serieus genomen/tellen niet.

Consequenties niet naleven: Het opleggen van boetes wordt nu niet vaak gedaan. Het geld van de boetes gaat af van het budget van de scholen. Een alternatief is lastig.

Evaluatie: het succes meet men af aan de bekendheid en het gebruik van het instrument en de opkomst bij de verschillende bijeenkomsten. De branche monitort het gebruik van de diverse instrumenten (RI&E en arbocatalogus).

6. Koek en snoep branche (gesproken met VBZ, werkgeversvereniging)

Certificering

Er is een certificering in de maak met een drie sterren systematiek. Een ster betekent dat aan alle wettelijke eisen wordt voldaan, twee sterren geldt voor het voldoen aan extra normen, en drie sterren is de aanduiding dat men met gemak kan doorstromen naar het equivalent van de OHSAS 1800 norm. Voor de derde ster ligt de lat erg hoog, omdat hiervoor grote investeringen nodig zijn. Bij het opstellen van de normen voor de certificering (tweede en derde ster) houdt VBZ rekening met de belangen van zowel grote als kleine leden in die zin dat alle leden eraan zouden moeten kunnen voldoen voor zover zij dat wensen.

Er komt geen aparte certificering voor startende bedrijven. Voordat een bedrijf lid kan worden van VBZ, vindt er veel overleg plaats waarin de verwachtingen over en weer worden besproken. De contributie van bedrijven aan VBZ is niet gering, en lidmaatschap van VBZ is daarmee al niet interessant voor bedrijven die zich de noodzakelijke investeringen niet willen of kunnen veroorloven om aan de minimum eisen in de branche te voldoen.

VBZ is aangesloten bij een onafhankelijke certificerende instelling (Isacert) die kan worden ingehuurd door de bedrijven voor inspecties. De VBZ regelt de certificeringstrajecten en evalueert deze. Onafhankelijk wil zeggen dat de certificerende instellingen zijn geaccrediteerd, met het accreditatiebureau vindt geen overleg plaats.

VBZ is vooral de aanjager voor de certificering. In de toekomst zou VBZ mogelijk de administratie van inspectiebezoeken kunnen bijhouden. De beoogde toetsing vindt tweejaarlijks plaats.

Certificering wordt gefaciliteerd door de brancheorganisatie VBZ. Als individuele bedrijven besluiten om gebruik te maken van het door VBZ aangeboden certificeringstraject dan regelen zij het al dan niet met hun eigen medezeggenschapsorganen, dit is niet iets waar VBZ zich in zou moeten mengen.

Instrument: certificering.

Overleg. Welke vorm van zelfregulering ook ontwikkeld wordt, overleg hierover met Inspectie SZW is noodzakelijk en het liefst ook met de vakbonden.

Draagvlak. Draagvlak wordt gecreëerd door uitleg, uitleg en uitleg. Ook afspraken met Inspectie SZW vergroten het draagvlak.

Pilotbenadering. Niet van toepassing.

Bekendmaking. Informatie wordt langs veel kanalen verstrekt: brochures, de website, een nieuwsbrief, een blog, twitter.

Commitment. VBZ staat voor kwaliteit, en de meeste bedrijven willen niet buiten de groep vallen. Een paar bedrijven willen echt niet, en zij zijn niet te committeren.

Weerstand en reden. De belangrijkste weerstand bestaat bij het doen van grote investeringen die met veilig werken gemoeid kunnen zijn. Deze weerstand is er vooral bij bedrijven die zijn overgenomen door investeringsmaatschappijen. Maar uiteindelijk wil geen enkel bedrijf een slechte naam hebben, er is nog nooit een bedrijf geweest dat zich dermate slecht aan de regels houdt, dat het lidmaatschap is opgezegd.

Delen kosten. De grootste kosten bestaan uit investeringen, die bestaat uit een nulmeting en de kosten van implementatie. Daarnaast zijn er kosten gemoeid met certificeringen. Deze kosten moet elk bedrijf hoe dan ook afzonderlijk maken.

Uit een nulmeting blijkt dat er zaken verbeterd zouden moeten worden. De kosten hiervan weet men pas nadat de nulmeting heeft plaatsgevonden. Pas dan blijkt ook welke investeringen er zouden moeten plaatsvinden en wat de kosten daarvan zouden zijn, alvorens er tot afgifte van het certificaat kan worden overgegaan. Hierdoor zien bedrijven er tegenop om mee te doen aan het certificeringsproject, want op voorhand weet men niet wat de financiële gevolgen daarvan zullen zijn.

Daarom probeert VBZ nu een systeem te ontwikkelen om bedrijven zelf op voorhand al een aantal zaken te laten ontwikkelen.

Geleidelijk systeem? De branche-RI&E helpt zoals bij elke RI&E bij het bepalen welke aanpassingen het meest spoedeisend zijn en om dit mee te nemen in de investeringsplannen van het bedrijf.

Afspraken met andere partijen. Het zijn uiteindelijk bedrijven zelf die de investeringen moeten doen, en het is maar afwachten hoe Inspectie SZW daarmee omgaat.

Naleving afspraken. Inspectie SZW blijft belangrijk, in een of andere rol. Bepaalde maatregelen zijn door leveranciers afgedwongen, bijvoorbeeld ten aanzien van hygiëne.

Consequenties niet naleven. Op dit moment is de belangrijkste consequentie een boete, maar een boete leert bedrijven niet hoe het dan beter kan. Bij een certificering zou de consequentie het verlies van het certificaat zijn en daarmee mogelijk imago-verlies. Inspectie SZW zich zou toeleggen op niet-gecertificeerde bedrijven, creëert dit extra druk. Verlies van lidmaatschap gaat te ver.

Evaluatie. In de oude overlegstructuur werd vooraf voorgelicht en achteraf geëvalueerd door AI.

Bij certificering zou het certificeringsproces in het algemeen worden geëvalueerd in ledenvergaderingen en met de certificerende bedrijven. Bij individuele bedrijven vindt er nulmeting en nameting plaats bij nieuwe maatregelen.

7. Agrarische sector (gesproken met Stigas, kenniscentrum)

Instrument: cao + arbocatalogus.

Overleg. In de agrarische sector vindt overleg plaats met de brancheorganisaties (LTO – VHG, Cumela en Boschap en de vakbonden).

Draagvlak. Draagvlak wordt gecreëerd door bedrijven het voordeel te laten inzien van het instrument. Het inzichtelijk maken van de kosten en baten.

Bekendmaking. De bekendmaking van instrumenten gebeurt op verschillende manieren. Hierbij wordt aansluiting gezocht bij de doelgroep. De doelgroep is hierbij leidend, niet het instrument dat ingezet moet worden.

Commitment. Het is belangrijk om bij de totstandkoming van een instrument de juiste mensen te betrekken. Naast bestuurders worden ook mensen uit het 'veld' betrokken. In de agrarische sector liften flexwerkers en ZZP-ers mee. Zij betalen geen cao-premies maar kunnen wel gebruik maken

van instrumenten en diensten die met cao-gelden ontwikkeld worden (free-riders gedrag). ZZZP-ers en Flexwerkers kunnen wel lid zijn van een branche-organisaties.

Weerstand en reden weerstand. Er is geen weerstand vanuit de bedrijven tegen de instrumenten. De weerstand die er is heeft betrekking op het toenemende aantal ZZZP-ers en flexwerkers. Omdat deze bedrijven geen cao-premies betalen neemt het draagvlak en de draagkracht af.

Afspraken met andere partijen. Behalve sociale partners voor het onderlinge overleg, toch Inspectie SZW (zie rol overheid verderop).

Naleving afspraken en consequenties niet naleving. Toezicht werkt niet in de sector. Bedrijven moeten vooral de meerwaarde inzien (motivatie). Zorg dat er geen negatieve berichten over de sector worden verspreidt, zoals de asperge teelster die is veroordeeld voor onder andere slechte arbeidsomstandigheden. Een positief imago is belangrijk. Stigas regelt veel positieve dingen binnen de sector.

Succes van het instrument. De succes van het instrument is vooral af te meten aan het gebruik door bedrijven en de bekendheid.

8. Schoonmaakbranche (gesproken met OSB, werkgeversvereniging)

Instrument: certificering.

Overleg. Het certificaat in ontwikkeling, OSB-keurmerk geheten, is iets wat geheel van OSB uitgaat. Als er arbozaken in opgenomen zouden worden, zou de eisen wel vooral worden afgeleid uit de Arbo-cao.

Draagvlak. Het draagvlak ontstaat doordat het keurmerk staat voor een betrouwbaar schoonmaakbedrijf.

Pilotbenadering. Het keurmerk zonder arbozaken zal zijn waarde moeten bewijzen voor er eisen over arbozaken aan worden toegevoegd.

Bekendmaking. Als het keurmerk is ontwikkeld, zal er een grote publiciteitscampagne aan gewijd worden.

Commitment. Er vindt al twee jaar overleg plaats met leden in werkgroepen en ledenvergaderingen, deze betrokkenheid creëert commitment.

Weerstand en reden. Weerstand is vooral te verwachten bij schoonmaakbedrijven die geen lid van OSB zijn. In termen van aantallen werknemers heeft OSB een dekking van 80 procent, maar de (kleine) schoonmaakbedrijven die geen lid zijn, zijn in de meerderheid. Veel maatregelen op arboterrein worden uitgevoerd door de RAS, via de algemeen verbindendverklaring van de schoonmaak-cao. De reden voor de weerstand bestaat vooral uit de kosten, bij de niet-leden maar in verband met een concurrentienadeel ook bij de leden. Want als leden investeringen op arboterrein doen maar de opdracht gaat naar andere bedrijven die de laagste prijs bieden, is dat zuur.

Delen kosten. De kosten van de RAS worden gefinancierd uit de loonheffing die bij cao is geregeld.

Geleidelijk systeem? Er is geen voorkeur voor een keurmerk met meerdere sterren, omdat het aanbrengen van gradaties in kwaliteit mateloos ingewikkeld wordt.

Afspraken met andere partijen. Er worden geen afspraken gemaakt of voorzien met bijvoorbeeld Inspectie SZW over arbeidsomstandigheden, wel met de Belastingdienst en Inspectie SZW op de tewerkstelling van illegalen.

Naleving afspraken. Handhaving van het keurmerk vindt plaats via toetsing door certificerende instellingen. In eerste instantie wordt tweemaal per jaar getoetst, met name op de NEN 4000 norm. Als dit goed op orde is gaat de frequentie terug naar eenmaal per jaar. Als arbeidsomstandigheden in het keurmerk worden ondergebracht, wordt handhaving veel kostbaarder, omdat dan op locatie van vele opdrachtgevers geïnspecteerd zou moeten worden. Dit kan aanleiding geven tot een wat lagere frequentie van toetsing bij zelfregulering, al ligt dit nog open.

Consequenties niet naleven. De consequentie van herhaaldelijk in gebreke blijven bij de eisen van het keurmerk is dat het lidmaatschap van OSB in het geding komt.

Evaluatie. Er zal evaluatie plaatsvinden met de leden en met de certificerende instellingen. Daarnaast kunnen leden bellen met verzoeken tot aanpassingen van eisen voor het keurmerk, of om ondersteuning door OSB.

9. Automobielerbranche (gesproken met FNV Bondgenoten)

Instrument: Arbocatalogus.

Algemeen: er is niet veel behoefte aan het verbeteren van het instrument Arbocatalogus. In de optiek van de mobiliteitsbranche werkt de Arbocatalogus beter dan de Arbowetgeving. Er is veel méér maatwerk mogelijk via de Arbocatalogus. Immers de mobiliteitsbranche bestaat uit zo'n 10 verschillende sub-branches die ieder weer hun specifieke problemen en aanpakken kennen. Voordat zaken aan de Arbocatalogus worden toegevoegd wordt altijd door de branche onderzoek gedaan naar dat specifieke thema. Voordeel: men komt goed beslagen op het (arbocatalogus)ijs.

Overleg: Met sociale partners die de Arbocatalogus hebben opgezet.

Draagvlak, commitment en weerstand: Via communicatie (nieuwsbrieven en website), maar ook proberen om via de vakopleiding op ROC's aandacht te verkrijgen voor dit soort onderwerpen. Ook via het branche-opleidingsinstituut Innovam wordt geprobeerd arbo op de opleidingsagenda te zetten. Uiteindelijk moet arbo aansluiten bij de 'gewone' werkwijze van de vakman. Daartoe moet de boodschap wél eindeloos herhaald worden. Sluit met de oplossing aan bij de realiteit. Geen theoretische exercities.

Pilot: Bij dit instrument niet van toepassing.

Bekendheid: er wordt bekendheid gegeven aan het instrument door veel te communiceren via diverse kanalen (nieuwsbrieven, websites, bijeenkomsten (arbo-roadshows) e.d.

Implementatie: Overleg over de implementatie vindt plaats met de sociale partners die de arbocatalogus hebben opgezet. Implementatie vindt plaats door veel communiceren over het instrument. Daarnaast worden er bijeenkomsten (roadshows) georganiseerd en is er een speciale arbo-website ontwikkeld www.arbomobiel.nl, waar naast de verschillende arbocatalogi ook de RI&E-instrumenten beschikbaar zijn.

Naleving: Handhaving is een taak van de inspectie SZW conform de afspraken in de arbocatalogus. Overigens nemen de werkgevers en werknemers in de branche het onderwerp arbo erg serieus en schromen zij niet om bij problemen contact op te nemen met de vakbond.

Evaluatie: het succes van het instrument wordt afgemeten aan het gebruik en de bekendheid met het instrument. Het gebruik van zowel de arbocatalogus als de RI&E wordt nauw gemonitord.

10. Binnenvaart (gesproken met CBOB, werkgeversvereniging)

Instrument: Branche-RI&E.

Overleg. Er is een werkgroep over arbozaken waarin diverse partijen van werkgevers en werknemers deelnemen (BBU, CBRD, Nautilus, CNV) en die wordt begeleid door OK maritime.

Draagvlak. De voorstellen van de werkgroep worden voorgelegd aan de besturen, in de besturen van werkgeversverenigingen zitten ervaren ondernemers die een scherp oog hebben voor de praktische werkbaarheid van de voorstellen, en overtuigend is naar de leden toe. Draagvlak ontstaat ook door het reduceren van onzekerheid, schippers zijn afhankelijk van zoveel externe factoren zoals het weer, de natuur/vaarwegen, dat afspraken op brancheniveau gedeeltelijke zekerheid bieden. Ook het belang van een goed imago en de hoogte van de boetes zorgen voor draagvlak.

Pilotbenadering. De branche-RI&E wordt geleidelijk uitgebreid. Sommige risico's zijn complex en oplossingen daarvoor moeten goed doordacht zijn, dit gaat boven snelheid.

Bekendmaking. Nieuws wordt snel opgepikt en gaat snel rond in de binnenvaart. De standaard nieuwskanalen van de werkgeversverenigingen volstaan.

Commitment. Er is een dik kwaliteitshandboek waaraan schippers zich te houden hebben; zoals hierboven beschreven is er veel draagvlak voor.

Weerstand en reden. Er is niet veel weerstand, maar er geldt wel dat maatregelen niet al te veel moeten afwijken van de gangbare praktijk, de maatregelen moeten wel werkbaar zijn. Er zijn geen spanningen tussen bedrijven onderling, wel zijn er verschillen tussen oude en nieuwe schepen. Vooral voor grote moderne schepen zijn aanpassingen moeilijk te financieren omdat de schippers hiervan vaak diep in de schulden zitten.

Delen kosten. Werknemers in de binnenvaart zitten ook buiten werktijden vaak op de boot. Er is een e-learning systeem in continue ontwikkeling waarmee werknemers over belangrijke zaken worden voorgelicht, zoals persoonlijke beschermingsmiddelen, gevaarlijke stoffen, stabiliteit op (container-)schepen enzovoorts. Ook wordt er een ondernemerscursus opgezet in samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Banken over verstandig financieel beleid (dat ook nodig is om investeringen in arbo te kunnen blijven doen).

Geleidelijk systeem? Als de afspraken er eenmaal zijn, worden deze wel op relatief korte termijn (maanden) verplicht gesteld, tenzij grote investeringen gemoeid zijn waarvoor dan een termijn wordt afgesproken.

Afspraken met andere partijen. Er worden afspraken gemaakt met het ministerie van Verkeer en Waterstaat en met Inspectie SZW. Ook met banken zouden eventueel afspraken gemaakt kunnen worden, bijvoorbeeld over het meewegen van de financiële haalbaarheid van investeringen voor schippers.

Naleving afspraken. Er is voldoende druk van buitenaf (imago, hoge boetes) om naleving af te dwingen. De BBU komen weinig klachten ter ore van controlerende instanties (IVW, Inspectie SZW) dus deze zijn kennelijk tevreden.

Consequenties niet naleven. Risico van boetes, met name na ongevallen.

Evaluatie. Er zijn geen formele evaluaties, wel is er snelle feedback vanuit de praktijk als zaken niet goed uitpakken. Bijvoorbeeld een railing rondom het hele schip lijkt goed, maar niet op de plekken waar trossen worden ingehaald. En een railing kan ook de loopruimte verkleinen. Een oplossing daarvoor is een railing die in bepaalde situaties kan worden neergelaten.

Bijlage J interviews, deel 3: rol overheid

1. Metaalbewerking (gesproken met OR van FNSteel)

De OR van het metaalbedrijf FNSteel heeft de voorkeur voor normen die door de sociale partners worden vastgesteld (minimum normen en termijnen waarbinnen eraan voldaan moet worden). Dergelijke afspraken tussen de sociale partners zouden door de overheid wettelijk bekrachtigd moeten worden. Kort gezegd: de wet legt vast, de branche voert uit – dit zou een vorm van gedelegeerde co-regulering zijn.

Faciliterende rol overheid

Faciliterend: de rol van de overheid in de arbo-convenanten van 2005 en de rol van de overheid bij de totstandkoming van de arbocatalogi worden hoog gewaardeerd. Er is echt iets op gang gezet. In recentere jaren is de aandacht van de overheid verschoven naar nieuwe thema's zoals seksuele intimidatie op de werkvloer, waardoor andere arbeidsomstandigheden minder belangrijk lijken. Tekenend hiervoor was een door 5x beter georganiseerd congres begin 2012 over arbeidsomstandigheden dat door 5x beter. Hiervoor waren zowel werkgevers als vakbondsleden uitgenodigd, echter slechts weinig werkgevers bezochten dit congres. Kortom een overheid die aangeeft dat arbo belangrijk is, blijft gewenst.

Bij de vakbond is veel goede kennis aanwezig over arbeidsomstandigheden. Als de overheid een grotere rol van OR-en zou nastreven, zou wel geïnvesteerd moeten worden in het kennisniveau van OR-leden over arbeidsomstandigheden.

Organisatie van toetsing / rol Inspectie SZW

Het organiseren van toetsing is lastig: Inspectie SZW trekt zich terug, de vakbonden hebben het ook moeilijk, de positie van de OR is niet sterk genoeg (uiteindelijk betaalt het bedrijf wel het loon van de OR-leden), in elk bedrijf moet de OR zijn positie bevechten.

Inspectie SZW blijft daarom belangrijk, al is die steeds minder zichtbaar. Inspectie SZW kan altijd gebeld worden (ook anoniem als je dat aangeeft). Maar tijdens bezoeken zou Inspectie SZW ook met werknemers moeten praten, bij aangekondigde bezoeken wordt bijna nooit een overtreding geconstateerd en bij onaangekondigde bezoeken vaak wel.

2. Afvalbedrijven (gesproken met Vereniging Afvalbranche)

De rol van de overheid is vooral belangrijk voor de handhaving van de Arbowet, en daarmee ook voor een gelijk speelveld tussen afvalbedrijven te zorgen. Voor het gelijke speelveld is het belangrijk de bedrijven die onder de radar werken, in beeld te krijgen, maar hoe is lastig.

De samenwerking tussen de VA en Inspectie SZW om de arbocatalogus aan te passen aan nieuwe wetgeving, bijvoorbeeld naar aanleiding van nieuwe technieken, blijft belangrijk. Dit is een vorm van gedelegeerde co-regulering (van Arbowet naar arbocatalogus). Strengere normen hebben overigens niet de hoogste prioriteit binnen de branche omdat dit de afstand tussen voorlopers en bedrijven onder de radar nog groter zou maken.

Subsidies helpen om plannen daadwerkelijk te realiseren, zoals voor de workshop, de inhuur van de veiligheidsadviseur, als het goed gaat financiering van arbo-cursussen uit O&O-fondsen; dit is een vorm van faciliterende co-regulering.

Tot slot is goed opdrachtgeverschap van bijvoorbeeld gemeenten belangrijk, een belangrijke klant van veel afvalbedrijven. Als een gemeente opdrachten alleen op basis van de laagste prijs gunnen, bevordert dat de veiligheidscultuur niet. De eis van de gemeente als opdrachtgever om aan de Arbowet te voldoen is te algemeen. Overigens wordt duurzaam inkopen wel gepromoot door het RIVM, en is RIVM in gesprek met VNG hierover.

Tot slot zou het helpen als duurzaamheid daadwerkelijk als speerpunt van het economisch beleid wordt gemaakt.

3. Kappers (gesproken met Branche Platform Kappers)

De inhoud van de reguleringsinstrumenten hoort bij de sociale partners te liggen. Overheid heeft twee taken:

Financiële ondersteuning. Financiële prikkel draagt bij aan realiseerbaarheid van arbo-maatregelen. In dat kader is men een voorstander van het herintroduceren van de Farbo-regeling.

Handhaving. Maak daarbij volstrekt helder waar in de branche de knelpunten zitten. Handhaving zou vaker mogen. Bedrijven nemen het nu niet zo serieus omdat de kans dat de inspectie langs komt zeer gering is.

4. Horeca (gesproken met Koninklijke Horeca Nederland)

KHN ziet de rol van de overheid als volgt. De overheid stelt een minimum beschermingsniveau vast. Dit 'boderniveau' van normen is afdwingbaar. Deze normen hebben betrekking op 'techniek' (bijv. ook gevaarlijke stoffen), arbeidstijden en de bescherming van bepaalde groepen (bijv. jongeren). Via het elektronische ondernemingsdossier en/of bedrijfsbezoek vindt controle plaats door Inspectie SZW. Bedrijven moeten kunnen aantonen dat zij aan de gestelde eisen voldoen. Zo niet, dan volgen sancties.

Belangrijk is dat het systeem eenvoud uitstraalt. Een ander belangrijk punt volgens KHN is dat de eigen verantwoordelijkheid van werknemers voor hun veilige situatie een zwaarder gewicht krijgt, dan in de huidige wetgeving. Werknemers moeten zelf verantwoordelijk zijn voor een veilige werksituatie. Een eenzijdige focus op de verantwoordelijkheid van werkgevers is niet goed.

De overheid heeft een ondersteunende rol met betrekking tot de kennisinstellingen. De kennis die daar ontwikkeld wordt, moet beschikbaar komen voor de branches. De brancheorganisatie kan in samenwerking met de kennisinstellingen voor een goede vertaalslag van kennis naar praktische oplossingen zorgen, die ook werkelijk toepasbaar zijn voor ondernemers in het MKB. Maatwerk is uitermate belangrijk. Zeker ook vanwege de eerder genoemde diversiteit aan bedrijven in de horecabranche, die met uiteenlopende problematiek te maken hebben (vgl. hotel met discotheek). De functie van de branche is dan ook om praktische tools aan te reiken.

Tot slot vindt de horeca dat de verantwoordelijkheid voor technische normen hoort te liggen bij ontwerpers, leveranciers en installateurs, en niet bij de horeca ondernemer. De Arbowet zou daarom beter onderscheid moeten maken tussen "techniek" en "mensen" waarbij de ondernemer verantwoordelijk is voor de naleving van normen door bedrijf en personeel.

5. Primair onderwijs (gesproken met CNV Onderwijs)

Rol Inspectie SZW. Het uitgangspunt bij de ontwikkeling van Arbocatalogi zou handhaving op sectorniveau zijn. Inspectie SZW handhaaft in de praktijk op basis van de Arbowet en niet op basis van de Arbocatalogus. Dit is in feite de doodsteek voor het instrument Arbocatalogus. Afspraken op sectorniveau worden dus kennelijk niet serieus genomen/tellen niet.

Een zeer vervelende ontwikkeling is het krimpen van de Inspectie SZW. Het is belangrijk dat het aantal inspecteurs op peil blijft.

Het is verder belangrijk dat de Inspectie daadwerkelijk op scholen komt. Bij een daadwerkelijke controle komen dan vaak alleen de gebreken met betrekking tot de 'harde veiligheid' naar voren (denk aan praktijklokalen). Dat is makkelijker te constateren dan andersoortige problemen, zoals PSA.

Overheid zou ondersteuning kunnen bieden in de inzet van onafhankelijke deskundigheid om zelfregulering te faciliteren.

Een arbobrancheorganisatie is ook een belangrijke speler. Het Vervangingsfonds fungeert nu in het primair onderwijs als arbobrancheorganisatie. Een arbobrancheorganisatie moet niet een apart instituut zijn. Deze functie kan in bestaande infrastructuur in de sector opgenomen worden.

6. Koek en snoep branche (gesproken met VBZ, werkgeversvereniging)

Coöperatieve co-regulering. De rol die de koek en snoep branche voor de overheid ziet, ligt het dichtst bij coöperatieve co-regulering. Er zijn veel wettelijke regels, en er zijn veel regels uitgewerkt in de arbocatalogus, branche-RI&E en een aparte cao. Overheidsregulering en zelfregulering zijn dus met elkaar verweven. Bovendien zal toetsing door Inspectie SZW nodig blijven.

Met name zijn overleg, samenwerking en afspraken gewenst met Inspectie SZW o.a. over de frequentie van inspecties als de branche een certificeringssysteem met ook weer toetsingen door certificerende instellingen ontwikkelt.

Los hiervan kan Inspectie SZW zijn invloed op de daadwerkelijke veiligheid op de werkvloer verhogen door meer te overleggen met VBZ. Bedrijven leren het meest met voorlichting vooraf en een gezamenlijke aanpak, van alleen een boete opleggen, leren bedrijven niet hoe het beter kan.

Aan overleg is zelfs nog meer dan vroeger behoefte omdat niet alle inspecteurs technici zijn met kennis van de branche en de machines, al zijn die er nog wel. Zo toetsen inspecteurs sinds kort op regels rond meelstoffen (een allergene stof) terwijl de zoetwarenindustrie nauwelijks meel gebruikt (alleen de toast- en biscuit bakkerijen) terwijl snoepbedrijven (het volgens VBZ niet-allergene) maïsmeel gebruiken. Ook wordt getoetst op atex (explosiegevaar in opslagsilo's) terwijl die problematiek volgens VBZ nauwelijks speelt in de zoetwarenindustrie. Er is bij de laatste inspectieronde veel gewezen naar de afspraken vanuit de bakkerij industrie.

Idealiter wordt het arbo-overleg weer in een drieluik opgepakt tussen overheid (Inspectie SZW), werkgevers (VBZ) en vakbonden, met een voorkeur voor de oude vorm van halfjaarlijkse overleggen. Minimaal gesproken zou overlegd kunnen worden over zaken als gehoorbescherming, veiligheidsschoenen, het opvolgen van veiligheidsinstructies, evalueren van ongelukken.

7. Agrarische sector (gesproken met Stigas, kenniscentrum)

Stigas vindt dat de overheid een aanjaagfunctie heeft, een faciliterende rol. De inhoudelijke invulling moet vanuit de branche / sector komen, niet vanuit de overheid.

De overheid heeft een faciliterende rol bijvoorbeeld via subsidieregelingen. Voorbeelden hiervan zijn de subsidieregelingen voor de totstandkoming van arbocatalogi, maar ook die voor het Steunpunt RI&E-instrumenten en de arboconvenanten.

Duidelijkheid in de rol van de overheid is belangrijk. De huidige rol van Inspectie SZW bij de arbocatalogi is dit niet.

Kijkend naar de vormen van zelfregulering die in het rapport van Tien Organisatieadvies worden onderscheiden gaat de voorkeur van Stigas uit naar faciliterende co-regulering: de overheid ondersteunt de zelfregulering met faciliteiten zoals informatie, kennis, subsidie etc.

8. Schoonmaakbranche (gesproken met OSB, werkgeversvereniging)

Gedelegeerde co-regulering. De ideale rol van de overheid voor de schoonmaakbranche op arboterrein ligt het dichtst bij gedelegeerde co-regulering. Algemeen verbindendverklaring van de Arbo-cao en handhaving door Inspectie SZW blijven belangrijk.

Voordeel van een keurmerk kan wel zijn dat een bedrijf met dat keurmerk voor Inspectie SZW een lager risicoprofiel krijgt, maar dit zal zich in de praktijk moeten uitwijzen. Sommige leden vragen zich namelijk af of zij vaak door Inspectie SZW worden bezocht omdat zij via de ledenlijst van OSB makkelijk te vinden zijn. Dit in tegenstelling tot kleine bedrijven die nergens bij aangesloten zijn, terwijl arbozaken daar misschien veel slechter geregeld zijn.

Ook goed opdrachtgeverschap van de overheid bij schoonmaakcontracten is bevorderlijk voor de arbeidsomstandigheden.

9. Automobielsector (gesproken met FNV Bondgenoten)

De Mobiliteitsbranche constateert dat het doen van onderzoek erg kostbaar is. Bijvoorbeeld het onderzoek naar DME. Hier zou de overheid moet bijspringen met financiële ondersteuning, zeker voor kleine en relatieve armlastige branches.

Aan de wetgever vraagt de vakbond om de Arbowetgeving voorlopig eens ongemoeid te laten. En laat de arbocatalogus verder groeien en bloeien.

10. Binnenvaart (gesproken met CBOB, werkgeversvereniging)

Internationalisering regels. De binnenvaart is een sterk internationaal opererende sector. Op arboterrein loopt Nederland voorop. Het is belangrijk dat essentiële regels ook in andere landen gelden om concurrentievervalsing te voorkomen. Dit loopt vooral via de Europese werkgeversorganisatie (eso-oeb), maar ook andere kanalen van de Nederlandse overheid bij Brussel kunnen helpen.

Financiën. De activiteiten van de werkgroep over arbozaken staan momenteel op een laag pitje omdat het hiervoor gereserveerde budget op is. Zonder subsidie zal de branche-RI&E nog steeds worden uitgebreid, maar worden de processen vertraagd.

Meer overleg/uniformering lokale regels. Elke haven (met name in België) kan eigen regels hebben voor de aanmelding van schepen, dit komt de veiligheid bij manoeuvreren niet ten goede. Het AIS moet veel meer benut worden. Ook ligplaatsen zijn belangrijk. Als een gemeente zonder overleg opeens een bordje plaatst dat aanliggen verboden is, leidt dit tot praktische problemen. Hetzelfde geldt voor het neerlaten van een brug voor een hele dag in verband met een feest – ook hierover moet overlegd worden met de BBU. Er kunnen dan afspraken worden gemaakt over een tijdstip waarop schepen langs kunnen varen, en over het aanliggen/omleiden van schepen.

Afstemming bij calamiteiten. Als de schipper rampendiensten belt, weet deze het nummerbordje van de vaart, maar niet de dichtstbijzijnde straat, terwijl rampendiensten de nummerbordjes van de vaart niet kennen, dit moet meer onder de aandacht worden gebracht.

Faciliterende co-regulering. Samengevat zijn boven alles wederzijdse informatievoorziening en overleg belangrijk. Daarnaast helpen subsidies om de ontwikkeling van arbobeleid te versnellen.

Postbus 4175
3006 AD Rotterdam
Nederland

Watermanweg 44
3067 GG Rotterdam
Nederland

T 010 453 88 00
F 010 453 07 68
E netherlands@ecorys.com

W www.ecorys.nl

Sound analysis, inspiring ideas